

NACIONALINĖ APLINKOS APSAUGOS STRATEGIJA

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Lietuvos Respublikos Seimo 1996 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. I-1550 patvirtinta Valstybinė aplinkos apsaugos strategija apėmė svarbiausius to meto ir jos įgyvendinimo laikotarpio gamtos apsaugos problemas, prioritetus, tikslus, aplinkos apsaugos politikos principus, integracinius į ES procesus, strategijos įgyvendinimo priemones. Dauguma strategijoje numatytų priemonių kryptingai įgyvendintos. Per tą laiką pakito valstybės geopolitinė padėtis – Lietuva įstojo į ES ir tapo pilnateise ES aplinkosaugos politiką formuojančia ir įgyvendinančia valstybe, pakito demografinė, ekonominė situacija, aplinkos būklė, atsirado nauji veiksniai, darantys įtaką aplinkos būklei, gamtonaudai. Anksčiau vykdyta aplinkosaugos politika pavienėms aplinkosaugos problemoms spręsti šiuo metu jau nepakankamai veiksminga – pasaulyje didėjant aplinkos teršimui ir augant gamtos išteklių naudojimui, atsirado būtinybė palaipsniui pereiti prie platesnės, kokybiškai naujos, integruotos ir kompleksinės aplinkos apsaugos strategijos.

Per pastaruosius aštuoniolika metų aplinka Lietuvoje teršiama vis mažiau, didesnis dėmesys skiriamas aplinkos kokybei ir gyventojų teisių į saugią ir švarią aplinką užtikrinimui: sparčiai plėtojamas vandens tiekimo, komunalinių atliekų ir nuotekų tvarkymo viešųjų paslaugų teikimas, gerinama jų kokybė, tolygiai didinamas Lietuvos miškingumas, medynų tūris. Lietuva pagal sunkiųjų metalų kiekį dirvožemyje, aplinkos oro kokybę priskirtina prie švariausių Europos šalių. Lietuva yra viena iš nedaugelio Europos, taip pat ir pasaulio šalių, kurių gyventojai savo reikmėms vartoja tik požeminį vandenį. Išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis per pastarąjį dešimtmetį mažėjo, nors augo ekonomika. Žymus pagerėjimas pasiektas ir kituose aplinkos sektoriuose.

Vis dėlto aplinkos būklės pokyčiai rodo, kad dar egzistuoja spręstinių aplinkos apsaugos problemų: apie 77 proc. komunalinių atliekų, kurių didelė dalis tinkama perdirbti ar panaudoti energijos gamybai, tebešalinama sąvartynuose, Kuršių marios (tarpiniai vandenys), Baltijos jūros priekrantė, apie du trečdaliai Lietuvos upių ir apie trečdalis ežerų dar neatitinka geros vandens būklės reikalavimų. Didžiuosiuose Lietuvos miestuose (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje) dažnai viršijamos kietųjų dalelių (KD_{10}) ir jau nuolat viršijamos benzo(a)pireno koncentracijos normos aplinkos ore. Dėl neoptimalios žemėnaudos struktūros, savaiminės kraštovaizdžio renatūralizacijos, stichinės urbanizacijos ir kitų veiksmų kai kuriuose regionuose degraduoja kraštovaizdis, prastėja dirvožemio būklė, skurdinama biologinė įvairovė ir ekosistemos. Be to, nėra tinkamai įvertintas kaupiamasis antropogeninės veiklos poveikis ekosistemoms, antropogeninės veiklos nepažeistų ekosistemų teikiama nauda ir būsimų praradimų kaina. Esami urbanizacijos procesai Lietuvoje dar nevisiškai atitinka darnaus vystymosi nuostatas. Augant Lietuvos ekonomikai, didėjant vartojimui ir tuo pačiu senkant neatsinaujinantiems gamtos ištekliams, griežtėjant tarptautiniams ir ES reikalavimams riboti ir (ar) mažinti aplinkos taršą, gerinti kokybę, didėja poreikis imtis inovatyvių veiksmingų aplinkosaugos priemonių, ypač labiausiai urbanizuotose teritorijose, didinti energijos vartojimo efektyvumą, ypač daugiabučiuose namuose ir viešosios paskirties pastatuose.

2. Nacionalinė aplinkos apsaugos strategija (toliau – Strategija) parengta siekiant nustatyti prioritetines aplinkos apsaugos politikos sritis, ilgalaikius tikslus laikotarpiui iki 2030 metų ir Lietuvos aplinkos viziją iki 2050 metų. Lietuvoje yra įvairaus lygmens ir pobūdžio strateginių dokumentų, nustatančių aplinkos apsaugos tikslus, uždavinius ir jų įgyvendinimo priemones specifinėse srityse, todėl vienas iš Strategijos rengimo tikslų – nustatyti horizontalius ilgalaikius aplinkosaugos tikslus, kurie padės politikams, valdžios ir verslo atstovams, socialiniams partneriams, visuomenei pasirinkti tikslesnę veiksmų kryptį. Svarbiausias šioje strategijoje numatomas

aplinkosaugos politikos tikslas – pasiekti, kad aplinka Lietuvoje būtų sveika, švari ir saugi, darniai tenkinanti visuomenės, aplinkosaugos ir ekonomikos poreikius.

3. Strategija prisidės prie Lietuvos „žaliosios“ ekonomikos kūrimo, 2012 m. Jungtinių Tautų konferencijos darnaus vystymosi klausimais (Rio + 20), bendrosios Sąjungos aplinkosaugos veiksmų programos iki 2020 m. „Gyventi gerai pagal mūsų planetos išgales“ tikslų įgyvendinimo, tuo pačiu išlaikydama esminius ilgalaikius Lietuvos aplinkos apsaugos politikos siekius, ir bus Lietuvos darnaus vystymosi aplinkos apsaugos aspekto pagrindas, padedantis integruoti ilgalaikius aplinkos apsaugos interesus į kitas politikos sritis.

4. Strategija apima keturias prioritetines aplinkos apsaugos politikos sritis: darnaus gamtos išteklių naudojimo ir atliekų tvarkymo; aplinkos kokybės gerinimo; ekosistemų stabilumo išsaugojimo; klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie klimato kaitos. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos klimato kaitos valdymo finansinių instrumentų įstatymo 3 straipsnio 3 dalimi, klimato kaitos valdymo politika numatoma Nacionalinėje klimato kaitos valdymo politikos strategijoje.

5. Strategiją sudaro 7 skyriai: „Bendrosios nuostatos“, „Aplinkos apsaugos politikos principai“, „Prioritetinės aplinkos apsaugos sritys“, „Lietuvos aplinkos vizija“, „Aplinkos apsaugos politikos tikslai“, „Strategijos įgyvendinimo instrumentai“, „Baigiamosios nuostatos“.

II SKYRIUS

APLINKOS APSAUGOS POLITIKOS PRINCIPAI

6. Lietuvos aplinkos būklės ir iššūkių įvertinimas leidžia suformuluoti esminius principus, kuriais grindžiama Strategija. **Švarios, sveikos ir saugios aplinkos bus siekiama valstybės darnaus vystymosi pagrindu** – Lietuvos ekonominę ir socialinę plėtrą orientuojant taip, kad šios dienos poreikių patenkinimas nesumažintų ateinančių kartų poreikių patenkinimo galimybių. Bus siekiama tobulinti teisinę ir ekonominę sistemas taip, kad jos leistų išvengti konflikto tarp Lietuvos ūkio augimo ir aplinkos antropogeninės apkrovos. **Darnaus vystymosi** bus siekiama vadovaujantis esminiais aplinkosaugos politikos principais:

6.1. **ekologinio efektyvumo.** Bus siekiama, kad gamtos išteklių naudojimas augtų daug lėčiau nei gamyba ir paslaugos, tai yra, tam pačiam kiekiui gaminių pagaminti ir paslaugų suteikti būtų sunaudojama vis mažiau energijos ir kitų gamtos išteklių;

6.2. **taršos prevencijos.** Bus siekiama užkirsti kelią aplinkos teršimui jam dar neprasidėjus, kadangi žalos aplinkai atlyginimo išlaidos beveik visais atvejais didesnės nei išlaidos žalai išvengti (taršos prevencijai), o kartais žalos atlyginti ir atkurti aplinkos būklę iki prieš tai buvusios iš viso neįmanoma. Bus skatinama atliekų susidarymo prevencija, kurios efektyvus pritaikymas turi poveikį ne tik atliekų kiekio mažinimui, gamtos išteklių taupymui, aplinkos kokybės gerinimui, atliekų kaip išteklių naudojimui, bet ir gamybos bei kitos ūkinės veiklos, kurios metu susidaro atliekų, efektyvumo didinimui;

6.3. **atsakomybės (teršėjas moka).** Bus siekiama, kad atsakomybė ir išlaidos dėl skurdinamos bei teršiamos aplinkos atkūrimo tektų ne visiems šalies piliečiams, o tiems, kurie gauna iš to naudos arba yra gamtos išteklių vartotojai, t. y. taršos šalinimo priemonių išlaidas turėtų padengti atitinkamas teršėjas, išskyrus atvejus, kai teršėjo neįmanoma nustatyti arba kai, remiantis ES ar nacionalinės teisės aktais, jis negali būti laikomas atsakingu už taršą arba jo negalima priversti padengti atkūrimo išlaidų;

6.4. **žalos šaltinio.** Žala aplinkai turėtų būti atlyginama ten, kur yra jos šaltinis. Bus siekiama, kad visų įmanomų aplinkos apsaugos priemonių būtų imtasi kuo anksčiau nuo neigiamų padarinių atsiradimo ir kiek įmanoma arčiau neigiamus padarinius sukėlusio taršos šaltinių;

6.5. **aplinkosaugos politikos integravimo.** Norint, kad Lietuvos vystymasis būtų darnus, aplinkosaugos priemonės turi tapti visų šalies ūkio sektorių, teritorijų vystymo proceso dalimi ir negali būti nuo jo atsietos. Tam būtinas integruotas požiūris – šalies ūkio sektoriai (transporto, pramonės, energetikos, statybos, žemės ūkio, būsto, turizmo, sveikatos apsaugos ir kiti) turi būti vystomi taip, kad darytų kuo mažesnę neigiamą poveikį aplinkai, didinant šių sektorių ekologinį efektyvumą, įtraukiant aplinkosaugos priemones į šių sektorių vystymosi strateginius dokumentus. Bus siekiama glaudaus ūkio sektorių bendradarbiavimo ir veiklos koordinavimo sprendžiant klimato kaitos, aplinkos oro

taršos mažinimo, gamtos išteklių, aplinkos kokybės išsaugojimo ir gerinimo, atliekų mažinimo, biologinės ir kraštovaizdžio įvairovės išsaugojimo klausimus;

6.6. geriausios praktiškai įgyvendinamos technologijos naudojimo. Visur, kur tik įmanoma, net ir tada, kai nustatyti limitai ar normos neviršijami, turi būti siekiama naudoti aplinkosaugos požiūriu pažangiausią, efektyviausią ir kartu praktiškai įgyvendinamą technologiją. Siekiant sumažinti riziką žmonėms ir aplinkai, o tuo pačiu padidinti gamybos efektyvumą, bus skatinami švaresnės gamybos principų ir mažaatliekių technologijų diegimas, ypač gamtos išteklių naudojimo, atliekų tvarkymo, perdirbimo ir kitokio naudojimo srityse, dirvožemio valymo nuo užterštų medžiagų procese;

6.7. atsargumo. Dažnai neįmanoma prognozuoti žmogaus veiklos padarinių aplinkai. Norėdama apsaugoti aplinką, valstybė pagal išgales turi taikyti atsargumo principą. Kai iškyla nepataisomos žalos pavojus, pateisinamos pačios brangiausios priemonės aplinkos žalojimui užkirsti. Atsargumo principo taikymas turėtų remtis teritorijos tyrimais, prognoze, nuoseklumu ir apdairumu numatant pasekmes. Jei yra mokslinių abejonių, taikyti tinkamas (atsargias) vertinimo procedūras ir imtis prevencinių veiksmų siekiant išvengti žalos aplinkai;

6.8. pakeitimo. Bus siekiama, kad pavojingos aplinkai ir žmonių sveikatai medžiagos būtų keičiamos nepavojingomis, išsenkantieji ištekliai – netaršiais ar mažiau taršiais atsinaujinančiais, susidariusios atliekos grąžinamos pakartotiniam naudojimui, perdirbimui ar kitokiam naudojimui (pavyzdžiui, energijos gamybai);

6.9. subsidiarumo. Šio principo esmė – tai demokratijos ir partnerystės ryšių stiprinimas priimant ir taikant sprendimus. Tik problemos, kurių negalima išspręsti vietoje, turi būti sprendžiamos aukštesniu lygiu. Bus siekiama padėti vietos bendruomenėms rūpintis savo aplinka, didinti vietos lygio programų ir veiksmų vertę, didinti veiksmų ir priemonių pasirinkimo galimybes vietinėms aplinkosaugos problemoms spręsti. Pagal subsidiarumo principą pripažįstama, kad aplinkosaugos problemos ir galimybės kiekviename regione gali labai skirtis ir formuojant aplinkosaugos politiką būtina į tai atsižvelgti;

6.10. partnerystės ir atsakomybės pasidalijimo. Darnaus vystymosi tikslas gali būti pasiektas tik tada, kai visi suinteresuoti asmenys imsis vieningai veikti ir bendradarbiauti (valstybės valdymo institucijos, tarptautinės organizacijos, vietos valdžia, nevyriausybinės organizacijos, šalies ūkio sektoriai per savo asociacijas, įmonės, vartotojai, visuomenės nariai ir t. t.). Kiekvienas iš partnerių pripažįsta savo atsakomybę už aplinkos apsaugos tikslų įgyvendinimą ir veikia jiems prieinamomis priemonėmis. Kurti partnerystę numatant atsakomybės pasidalijimą yra svarbiausias uždavinys, kurio negalima išspręsti nepripažįstant nuomonių įvairovės ir negerbiant skirtingų interesų bei grupių pagrįstų nuomonių;

6.11. piliečių dalyvavimo ir informavimo. Bus siekiama sustiprinti piliečių dalyvavimą priimant sprendimus, skatinti švietimą ir ugdyti visuomenės sąmoningumą ir kompetenciją aplinkos apsaugos klausimais, informuoti piliečius apie jų daromą poveikį aplinkai ir galimybes pasirinkti darnesnius veiklos būdus.

III SKYRIUS PRIORITETINĖS APLINKOS APSAUGOS SRITYS

7. Lietuvos aplinkos būklės analizė ir iššūkių įvertinimas leidžia suformuluoti keturias prioritetines Lietuvos aplinkos apsaugos sritis, kurios tarpusavyje susijusios, tačiau tuo pačiu reikalauja skirtingų veiksmų:

7.1. darnus gamtos išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas;

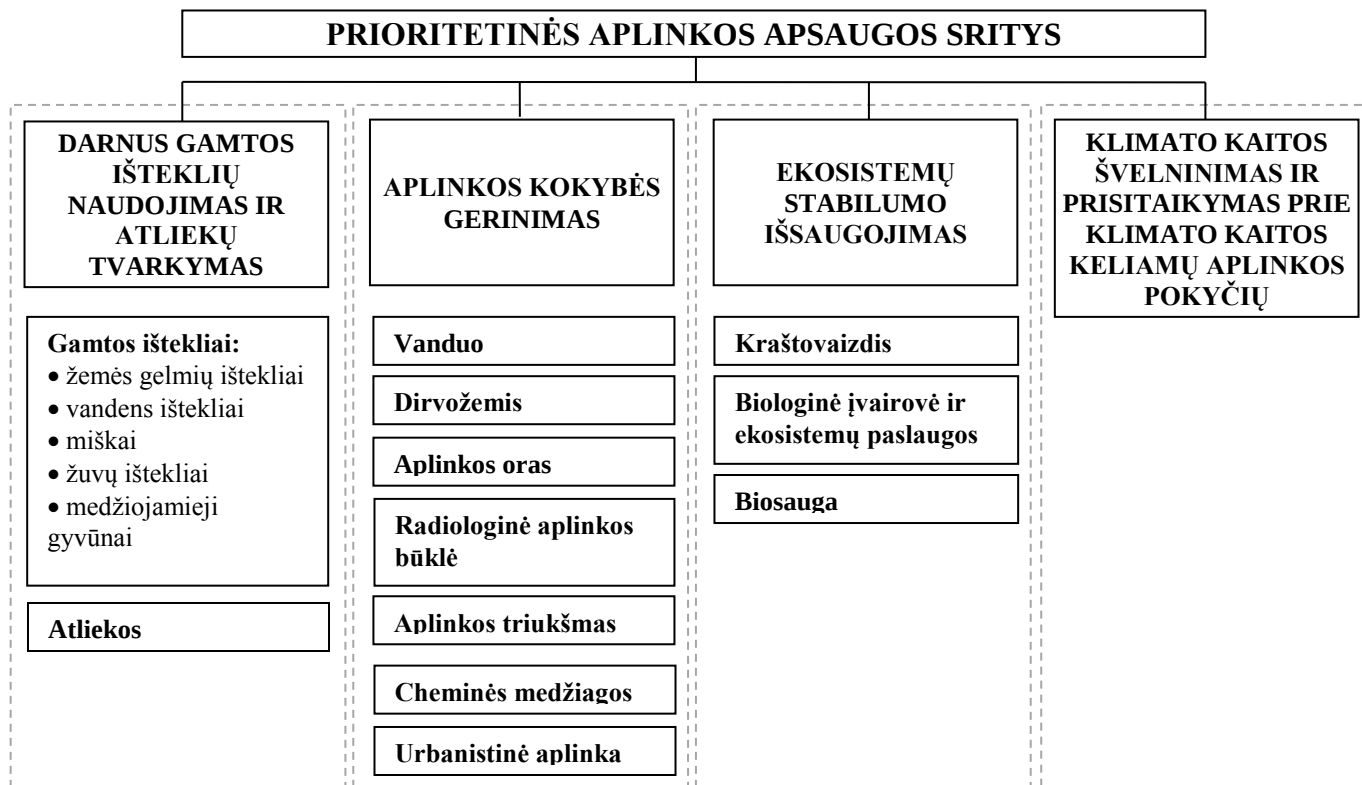
7.2. aplinkos kokybės gerinimas;

7.3. ekosistemų stabilumo išsaugojimas;

7.4. klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos keliamų aplinkos pokyčių.

8. Šioje strategijoje klimato kaitos politika neaptariama, kadangi, vadovaujantis Lietuvos Respublikos klimato kaitos valdymo finansinių instrumentų įstatymo 3 straipsnio 3 dalimi, ji numatoma Nacionalinėje klimato kaitos valdymo politikos strategijoje.

1 pav. Prioritetinių aplinkos apsaugos sričių struktūra

IV SKYRIUS LIETUVOS APLINKOS VIZIJA

9. 2050 metais Lietuvoje:

9.1. suformuota optimali, atitinkanti darnaus vystymosi principus gamtonauda – Lietuvos gerovė ir aplinka išplėtoti žiniomis ir inovacijomis pagrįstos konkurencingos „žaliosios“ ekonomikos pagrindu: auganti ekonomika nebedaro neigiamo poveikio aplinkai (augant gamybai ir paslaugoms, gamtos išteklių naudojimo poreikis nedidėja), gamtos ištekliai, teritorija naudojami racionaliai. Stabilios medžiojamos faunos, žuvų išteklių rūšių populiacijos ir kitos gamtinės sistemos. Lietuvos miškai – sveikatingumu, biologine įvairove, produktyvumu ir tvarumu pasižymintis natūralus Lietuvos kraštovaizdžio elementas, tenkinantis visas darnaus vystymosi principais grindžiamas ekologines, ekonomines ir socialines visuomenės reikmes. Atliekos tvarkomos kaip ištekliai. Absoliutus vienam Lietuvos gyventojui tenkantis atliekų kiekis mažėja. Perdirbama didžioji dalis atliekomis tapusių medžiagų. Energija išgaunama tik iš perdirbti netinkamų medžiagų; atliekų vežti į sąvartynus nebereikia – užtikrinamas kokybiškas perdirbimas ir kitoks naudojimas;

9.2. pasiekta ir išlaikoma aplinkos būklė, atitinkanti aplinkos kokybės normas ir tarptautinius bei ES įsipareigojimus, aplinkos tarša nekelia pavojaus žmonių sveikatai ir aplinkai visoje šalies teritorijoje. Išlaikoma gera Lietuvos geologinės aplinkos kokybė. Požeminio vandens, vidaus paviršinių vandens telkinių, Kuršių marių ir Baltijos jūros būklė yra gera, pasklidoji ir sutelktoji tarša minimizuota. Lietuvos gyventojai aprūpinami geros kokybės geriamuoju vandeniu ir yra užtikrinamas tinkamas nuotekų surinkimas ir tvarkymas. Urbanizuotos teritorijos, pramoniniai objektai daugiausia vystomi ne natūraliose miško ar žemės ūkio paskirties teritorijose, o jau istoriškai susiformavusiuose urbanizuotuose ar rekultivuotuose plotuose. Sumažinta dirvožemio degradacija ir užterštumas, kur įmanoma, atkurti degradavę dirvožemiai. Lietuvos aplinkos oro tarša ir kokybė vertinama pagal tarptautinius ir ES reikalavimus, tarša neviršija limitų, oro kokybė atitinka standartus ir nekelia rizikos žmonių sveikatai ir aplinkai. Sumažintas pavojingų cheminių medžiagų naudojimas ir jų poveikis (pavojingos cheminės medžiagos pakeistos mažiau pavojingomis alternatyviomis

medžiagomis). Mažėja žalingas triukšmo poveikis gyventojams ir aplinkai. Radiologinė aplinkos būklė gera: nedidėja radiologinė vidaus vandens telkinių ir oro tarša, o Baltijos jūroje – mažėja;

9.3. išsaugotas ekosistemų stabilumas. Biologinė įvairovė, ekosistemų paslaugos apsaugotos, įvertintos (nustatyta antropogeninės veiklos nepažeistų ekosistemų teikiama nauda ir būsimų praradimų kaina), kur įmanoma, tinkamai atkurtos. Išsaugoti įvairaus teritorinio lygmens kraštovaizdžio arealai ir jų geoekologinis potencialas. Gyvybingos rūšių populiacijos egzistuoja natūraliose buveinėse, sumažinta rizika nykstančių gyvūnų rūšių išlikimui. Pasiektas optimalus saugomų teritorijų plotas. Išsaugoti faktiškai ir potencialiai ekologiniu, selekcinio ir ekonominiu požiūriais naudingi mikroorganizmų, laukinių augalų ir laukinių gyvūnų genetiniai išteklių. Veikla, kurios metu kuriami, apdirbami, naudojami, perduodami ir išleidžiami gyvieji genetiškai modifikuoti organizmai ir mikroorganizmai, atsirandantys taikant šiuolaikinę biotechnologiją ir galintys daryti neigiamą poveikį biologinės įvairovės išsaugojimui ir tausiam jos naudojimui, vykdoma saugiai;

9.4. užtikrintas klimato kaitos švelninimas (išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio sumažinimas), išplėtotas mažo anglies dioksido kiekio konkurencinga ekonomika, įdiegtos inovatyvios technologijos, efektyviai gaminama ir vartojama energija, atsinaujinantys energijos šaltiniai panaudojami visuose šalies ūkio (ekonomikos) sektoriuose (energetikos, pramonės, transporto, žemės ūkio ir kt.). **Šalies ūkio sektoriai ir ekosistemos prisitaikę prie klimato kaitos keliamų aplinkos pokyčių.**

V SKYRIUS APLINKOS APSAUGOS POLITIKOS TIKSLAI

10. Strateginis tikslas – pasiekti, kad aplinka Lietuvoje būtų sveika, švari ir saugi, darniai tenkinanti visuomenės, aplinkosaugos ir ekonomikos poreikius. Strategijos tikslų įgyvendinimo stebėsenai numatyti vertinimo kriterijai pateikiami Strategijos priede.

PIRMASIS SKIRSNIS DARNUS GAMTOS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMAS IR ATLIEKŲ TVARKYMAS

11. Tikslas gamtos išteklių apsaugos srityje – užtikrinti ilgalaikį racionalų, tvarų valstybės funkcionavimui svarbių nacionalinių gamtos išteklių naudojimą, jų apsaugą, atsinaujinančių gamtos išteklių atkūrimą ir, kur įmanoma, gausinimą, sudarant sąlygas darniai ūkio plėtrai.

Žemės gelmių ištekliai (išskyrus požeminio vandens išteklius)

12. Lietuvoje įvairiu lygiu yra ištirta 17 rūšių naudingųjų iškasenų, iš kurių 9 rūšys (klintis, dolomitas, smėlis, žvyras, molis, kreidos mergelis, durpės sapropelis ir nafta) eksploatuojamos. Tai daugiausia statybinių medžiagų pramonei ar keliams tiesti skirtos naudingosios iškasenos, kurios pasaulyje pagal sunaudojamą kiekį ir ekonominę vertę (nusileidžia tik naftai, dujoms ir akmens anglims) yra vienos svarbiausių. Dabar naudojamų klinties, dolomito, žvyro, smėlio, molio, geros skaidos durpių, sapropelio išteklių išsekimo klausimas, atsižvelgiant į sumažėjusią gavybą, palyginti su laikotarpiu iki Nepriklausomybės atgavimo, nėra toks aktualus, nes jų stygiaus neturėtų būti jaučiama dar ne vieną dešimtmetį. Tuo tarpu mažaskaidžių (šviesių) durpių, devono amžiaus molio, monomineralinio kvarcinio smėlio ir naftos ištekliai yra riboti, todėl jų gavyba turėtų būti racionali. Augant statybos pramonės ir kelių infrastruktūros darbų apimtims, statybinių medžiagų, tokių kaip smėlio bei žvyro, atskiruose šalies regionuose gali pradėti stigti.

Lietuvoje yra ribotos galimybės plačiau naudoti energetinėms reikmėms vietinius žemės gelmių išteklius – išgaunamą naftą, cheminių procesų energiją, nes atlikti tyrimai ir vertinimai dėl atsinaujinančių (pavyzdžiui, geoterminių išteklių) ir išsklaidytųjų angliavandenilių (pavyzdžiui, molio skalūnų dujų) naudojimo, jų poveikio aplinkai nėra pakankami ir išsamūs.

Naudojant naudingųjų iškasenų telkinius, pažeista apie 3 proc. Lietuvos teritorijos. Daugiausia tokių anksčiau vykdytos gavybos metu pažeistų plotų atsirado naudojant durpynus. Lietuvos geologijos tarnybos prie Aplinkos ministerijos 2012 metų duomenimis, reikalinga rekultivuoti 10,6 tūkst. ha durpynų bei 3 tūkst. ha statybinių medžiagų karjerų. Nesutvarkius karjerų neretai tokiose

vietose ne tik atsiranda nelegalūs sąvartynai, bet ir dėl stačių šlaitų jie tampa žmonių gyvybei pavojingomis teritorijomis. Tinkamai nesutvarkius apleistų durpynų, juose dažnai kyla didžiuliai gaisrai. Be to, Lietuvoje dar yra nemažai karjeriais pažeistų žemės plotų, kurie jau seniai nebeturi naudotojo. Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2012 metų duomenimis, nelegali naudingųjų iškasenų gavyba Lietuvoje siekia apie 10 proc. teisėtos gavybos lygio.

Pastaraisiais dešimtmečiais Lietuvoje gerokai suaktyvėjo karstiniai procesai, jie sparčiau plėtojasi. Šiaurės Lietuvos karstiniame rajone dėl karstinio proceso plėtros stebimi ir paviršiniai (kasmet aptinkamos dešimtys įgriuvų), ir karstiniai reiškiniai, lemiantys ūkinei veiklai skirtos žemės praradimą ir ekonominius nuostolius dėl statinių deformacijos.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys

13. *Iškastinių žemės gelmių išteklių naudojimo optimizavimas ir neigiamo poveikio aplinkai mažinimas.* Siekiant išvengti neigiamo poveikio aplinkai eksploatuojant naudingąsias iškasenas ir užtikrinti optimalų iškastinių išteklių ekonominio potencialo naudojimą, reikalinga skatinti švaresnius, išteklius tausojančius ir saugančius gavybos būdus, antrinių žaliavų panaudojimą, išsenkančių išteklių keitimą atsinaujinančiais. Tam reikalinga sukurti efektyvesnę žemės gelmių išteklių valdymo sistemą. Taip pat bus siekiama apsaugoti nenaudojamus naudingųjų iškasenų telkinius nuo užstatymo teritorijų planavimo proceso metu, optimizuojant teisines žemės paėmimo visuomenės poreikiams (naudingųjų išteklių eksploatacijai) procedūras.

14. *Atsinaujinančių (geoterminių) žemės gelmių išteklių, naudotinių energijos gamybai, neigiamo poveikio aplinkai mažinimas.* Siekiant užtikrinti žmonių sveikatai ir aplinkai saugų atsinaujinančių žemės gelmių išteklių naudojimą energetinėms reikmėms ir tuo pačiu energetikos sektoriaus neigiamo poveikio aplinkai mažinimą, reikalingi nauji patikimi duomenys, leidžiantys išsamiai įvertinti Lietuvos perspektyvas šių išteklių požiūriu. Reikalinga sukurti ekonomiškai pagrįstą ir tuo pačiu darnaus vystymosi principus atitinkančią geoterminės (hidrogeoterminės ir petrogeoterminės) energetikos skatinimo Lietuvoje sistemą.

15. *Karjeriais ir durpynais pažeistų teritorijų plotų mažinimas.* Bus siekiama, kad karjerai ir durpynai, išnaudojus juose visus žemės gelmių išteklius, būtų rekultivuojami, pagal galimybes atkuriant buvusią žemės naudojimo paskirtį, arba rekultivuojami į vertingesnes už buvusias ekosistemas, o pažeistų plotų nebūtų daugiau, negu turėtų būti pagal gavybos apimtį ir technologiją. Tam reikalinga ekonominėmis ir kitomis priemonėmis tinkamai valdyti rekultivavimo procesą, sudaryti palankesnes sąlygas spartesniam karjeriais pažeistų žemės plotų rekultivavimui, rekultivuoti karjerus ir durpynus, bankrutavus juos eksploatavusioms įmonėms, sustiprinti nelegalios kasybos prevencijos ir kontrolės sistemą.

16. *Žemės gelmių naudojimo saugumo užtikrinimas.* Siekiant užtikrinti veiksmingą geologinės aplinkos apsaugą, reikalinga sukurti veiksmingą žemės gelmių išteklių naudojimo ir jų apsaugos nuo taršos kontrolės sistemą, didinti geologinės informacijos, reikalingos geologinės aplinkos kokybės pokyčiams prognozuoti, priimti pagrįstus sprendimus dėl išteklių gavybos, aplinkosaugos priemonių diegimo, nepageidaujamų procesų prevencijos, išsamumą, patikimumą ir prieinamumą, tirti ir vertinti pavojingus geologinius procesus ir reiškinius. Būtina nuosekliai tirti žemės gelmes ir jų geochemines, hidrochemines, tektonines, geodinamines savybes, jose vykstančius procesus ir plėtoti šių žinių praktinį panaudojimą. Siekiant išvengti karstinių procesų nulemtų avarių ir nuostolių, reikalinga vykdyti karsto proceso ir reiškinių tyrimus, prognozes. Tiriant išsklaidytuosius angliavandenilius reikalingi kompleksinis (oro, dirvožemio, paviršinio ir požeminio vandens bei seismologinis) monitoringas, informacijos apie hidrauliniame ardymui naudojamas chemines medžiagas analizė ir vertinimas, skatinimas naudoti aplinkai draugiškas medžiagas. Reikalinga sukurti hidrauliniame ardymui panaudoto ir nebetinkamo tolimesniam naudojimui skysčio saugaus utilizavimo technologiją. Išsklaidytieji angliavandeniliai galės būti išgaunami tik visiškai įsitikinus, kad jų gavyba nedaro neigiamo poveikio aplinkai ir žmonėms.

Vandens ištekliai

17. Pastaraisiais metais reikšmingai sumažėjo vandens paėmimas ir sunaudojimas šalyje. 2012 metais paimta apie 2,92 mlrd. m³ vandens (1995 metais – 4,58 mlrd. m³ vandens), iš kurių 4,5 proc.

(120,5 mln. m³) yra iš požeminių šaltinių (1995 metais – daugiau kaip 300 mln. m³). Šiam sumažėjimui didžiausią įtaką turėjo Ignalinos atominės elektrinės uždarymas.

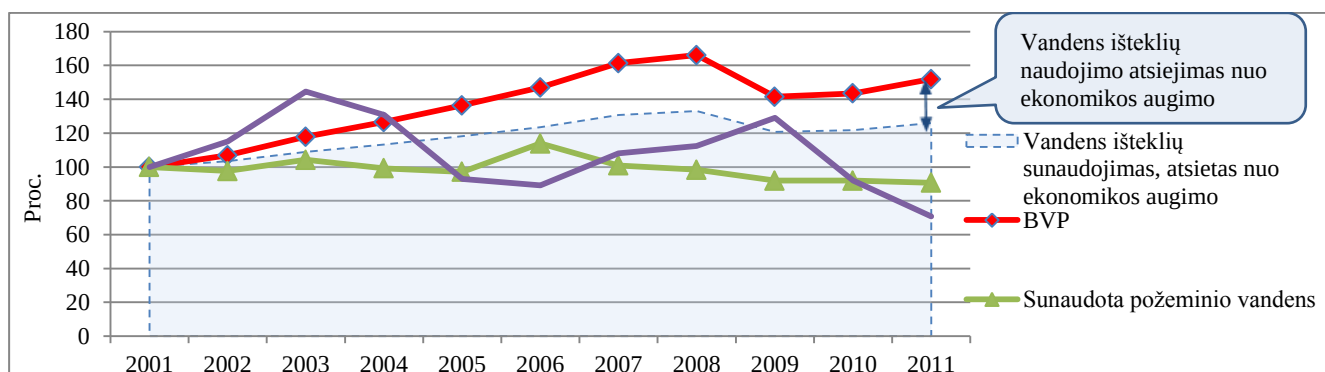
Didžiausi paviršinio vandens naudotojai – Kruonio hidroakumuliacinė ir Lietuvos elektrinės. Tai lemia, kad daugiausia vandens sunaudojama energetikos sektoriuje. 2012 metų duomenimis, energetikos reikmėms sunaudota 93,4 proc., pramonės reikmėms – 1,46 proc., ūkio ir buities reikmėms – 3,07 proc., žuvininkystės tvenkiniams – 1,91 proc. viso paimto vandens. Lietuvoje veikia 94 hidroelektrinės, iš kurių 57 daro reikšmingą poveikį vandens telkiniams – dėl dažnų ir staigių vandens lygio ir temperatūros pokyčių, nepakankamų pralaidų migruojančioms žuvims, turbinų, kurios labai žaloja žuvų išteklius, naudojimo daroma žala vidaus vandens telkinių, ekosistemoms. Netinkamas vandens išteklių naudojimas žuvininkystei, laivybai, hidrotechnikos statinių statybai ir eksploatavimui, vandens išgavimui, rekreacijai ir kitiems tikslams gali daryti neigiamą įtaką vandens ištekliams ir vandens telkinių ekosistemoms. Remiantis Efektyvaus išteklių naudojimo Europos planu (KOM (2011) 571 galutinis), atsižvelgiant į ES esančią praktiką, vien patobulinus technologijas, vandens naudojimo efektyvumą galima būtų padidinti 40 proc. Didelis geriamojo vandens taupymo potencialas Lietuvoje – vandens tiekimo infrastruktūros modernizavimas, kur vandens nuostoliai, remiantis Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos 2010–2011 metų duomenimis, siekia beveik 30 proc.

Lietuva yra viena iš nedaugelio Europos, taip pat ir pasaulio šalių, kuri geriamajam vandeniui ruošti naudoja tik požeminį vandenį. Požeminis vanduo yra pagrindinis Lietuvos geriamojo vandens šaltinis, kurio sunaudojama nedidelė dalis (2013 metais išgauta 12 proc. turimų išteklių). Iš viso šalies teritorijoje 2007–2012 metais įvertinti požeminio vandens ištekliai sudarė 3,72 mln. m³ vandens per parą. Lietuvoje požeminio mineralinio vandens, turinčio įvairesnių mineralinių medžiagų nei įprastas geriamasis gėlas vanduo ir (arba) pasižymintį tam tikru fiziologiniu poveikiu, ištekliai ištirti tik didžiuosiuose kurortuose, tačiau jo naudojimo galimybės kitose šalies vietose neįvertintos. Taip pat Lietuvoje neįvertinti ekonominiu požiūriu aktualūs požeminio pramoninio vandens, kurį sudaro sūrymai ir mineralizuoti vandenys, ištekliai, iš kurių yra galimybė išgauti cheminius elementus ar jų junginius.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys

18. *Racionalaus vandens išteklių naudojimo skatinimas.* Užtikrinti, kad vandens išteklių naudojimas didėtų dvigubai lėčiau negu gamyba ir paslaugos, skatinant švaresnius, išteklius tausojančius ir saugančius gavybos būdus, antrinį vandens panaudojimą, nustatant ekonominius instrumentus, skatinančius racionalų vandens išteklių naudojimą. Didžiausias vandens taupymo potencialas – energetikos, pramonės, žemės ūkio ir namų ūkių sektoriuose.

2 pav. Ekonomikos augimo ir vandens sunaudojimo pokyčiai Lietuvoje, palyginus su 2001 metais

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas.

19. *Požeminio vandens išteklių išsaugojimas.* Siekiant išsaugoti visų rūšių požeminio vandens išteklius, reikalinga tobulinti šių išteklių tyrimus, vertinimą, aprobavimą ir apskaitą, inventorizuoti požeminio vandens taršos šaltinius, tobulinti šių išteklių stebėsenos, naudojimo ir apsaugos nuo taršos kontrolės sistemą.

Miškai

20. Lietuvos miškingumas yra nuosekliai didinamas, 2012 metais siekė 33,3 proc. šalies teritorijos ir yra kiek didesnis nei Europos vidurkis. Didesniam ekosistemų stabilumui užtikrinti šalies miškingumas turėtų būti ne mažesnis kaip 35 proc. Dėl aktyvaus derlingų žemių naudojimo žemės ūkiui tam tikruose regionuose, galiojančių teisinių apribojimų derlingesnių žemių apželdinimui mišku, Lietuvoje išlieka netolygus teritorinis miškų išsidėstymas (pavyzdžiui, Varėnos rajono miškingumas viršija 66 proc., Vilkaviškio rajono miškingumas – 9,1 proc.).

Pastarąjį dešimtmetį šalies miškuose spygliuočių užimama dalis visuose miškuose sumažėjo 3,6 proc., kietųjų lapuočių – 0,8 proc. Nors 20 proc. šalies miškų yra tinkami ažuolynams augti, tačiau jie auga tik 2 proc. miškų plote. Vidutinis medienos tūris Lietuvos miškuose per pastarąjį dešimtmetį padidėjo nuo 224 m³/ha iki 237 m³/ha, tačiau tarpinis naudojimas sumažėjo nuo 32 iki 28 proc. nuo bendro tūrio prieaugio, o savaiminio medynų išsiretinimo nepanaudojama medienos tūrio dalis padidėjo nuo 16 iki 19 proc. Dėl per mažos perbrendusių medynų kirtimų apimtys ūkiniuose miškuose dalis galimos panaudoti medienos lieka nepanaudota, blogėja medienos kokybė ir didėja miško auginimo nuostoliai, bloginamos sąlygos efektyviam miško išteklių naudojimui ateityje. Rezervuotuose nuosavybės teisių atkūrimui miškuose nevykdoma miškų ūkinė-komercinė veikla ir šiuose miškuose sukauptas naudotinos medienos potencialas iš esmės nepanaudojamas, tokiu būdu neracionaliai panaudojami šalies miškų ištekliai.

Didėjant privačių miškų plotui, didėja ir šių miškų darnaus tvarkymo svarba. Išlieka smulkių valdų (vidutiniškai 3,3 ha) didelio skaičiaus (apie 244 tūkstančius), dažniausiai individualiai veiklą vykdančių (miško savininkus vienijančioms ir atstovaujančioms organizacijoms Lietuvoje priklauso tik apie 2 proc. visų miško savininkų) savininkų privačių miškų ūkis. Daugeliu atveju smulkiųjų valdų miškas yra nepagrindinis pajamų šaltinis jų savininkams, todėl miško savininkai dažnai yra nepakankamai motyvuoti vykdyti pačius medienos ruošos darbus ir tiekti medieną rinkai, o ypač nelinkę investuoti į mažo pelningumo ir didesnės finansinių nuostolių rizikos veiklą (miško atkūrimą želdinant, želdinių ir žėlinių priežiūrą, miško ugdymą, miško kelių infrastruktūros kūrimą ar priežiūrą ir kt.). Lietuvoje iš esmės nesukurta privačių miško savininkų valdų jungimo, kooperavimosi skatinimo sistema, kuri sudarytų palankias sąlygas privačių miškų infrastruktūros pagerinimui, ekonomiškai vertingesnių medynų formavimui ir medienos iš privačių miškų pasiūlos didinimui.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys

21. *Miškų ir jų išteklių išsaugojimas ir gausinimas.* Bus siekiama iki 2030 metų šalies miškingumą padidinti iki 35 proc. šalies teritorijos. Tai padės užtikrinti šalies ekologinę pusiausvyrą, apsaugoti miškų gyvūnijos ir augmenijos rūšių buveines, stabdyti dirvos eroziją, gryninti orą, mažinti išmetamųjų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį aplinkos ore ir apsaugoti gruntinius ir paviršinius vandenis. Miškingumui didinti turi būti išnaudotas žemės ūkiui nenaudojamų ir netinkamų naudoti žemių potencialas (remiantis Lietuvos Respublikos žemės fondo duomenimis, 2014 m. sausio 1 d. šalyje tokios žemės buvo 149,4 tūkst. ha), užbaigta žemės reforma, racionaliai panaudotos ES finansinio naujų miškų įveisimo skatinimo priemonės, užtikrintas sklandus laisvos valstybinės žemės fondo žemės perdavimas valstybinių miškų valdytojams naujiems miškams įveisti, racionaliai išspręsti teisiniai apribojimai apželdinti didesnio našumo žemes ir tokiu būdu sudarytos prielaidos padidinti mažai miškingų regionų ekologinį stabilumą. Siekiant išsaugoti ir gausinti Lietuvos miškų išteklius turi būti plėtojamas miškų atkūrimas genetiniu - ekologiniu pagrindu selekciškai vertinga ir kokybiška miško dauginamąja medžiaga, optimizuotas miško dauginamosios medžiagos auginimas, siekiant ilgalaikėje perspektyvoje aprūpinti rinką kokybiškais miško sodmenimis, užtikrinta tinkama miškų apsauga nuo ligų, kenkėjų ir gaisrų išplitimo.

22. *Tvarių miško ekosistemų išsaugojimas ir formavimas.* Tam, kad miškas teiktų įvairiapusę naudą visuomenei, miškuose reikalinga išsaugoti biologinę įvairovę, didinti kraštovaizdžio stabilumą, gerinti aplinkos kokybę ir didinti miško ekosistemų tvarumą. To siekiant, turi būti taikomos papildomos artimo gamtai miškininkavimo priemonės, skatinami pagrindiniai neplynieji miško kirtimai, turi būti tobulinamas miško ūkinių priemonių atskirose miškų grupėse ir saugomose teritorijose vykdymo reglamentavimas.

23. *Racionalaus miškų išteklių naudojimo užtikrinimas.* Tam turi būti užtikrinama, kad visais miško kirtimais iškertamas medienos kiekis neviršytų jos prieaugio visuose Lietuvos miškuose, turi būti suderinta miško ugdomųjų, sanitarinių ir pagrindinių kirtimų apimtis, padidinta smulkios nelikvidinės medienos ir miško kirtimo atliekų panaudojimo biokurui gaminti apimtis, atnaujinta miško ūkinė-komercinė veikla visuose nuosavybės teisių atkūrimui rezervuotuose miškuose, skatinamos priemonės privačių miškų ekonominiam efektyvumui ir konkurencingumui padidinti. Taip pat turi būti skatinama subalansuota nacionaliniais miškų ištekliais paremtos medienos pramonės ir atsinaujinančių išteklių energetikos plėtra, žaliavinės medienos išteklių naudojimas aukščiausios pridėtinės vertės produktų kūrimui.

Žuvų ištekliai

24. Žuvų ištekliai yra svarbi Lietuvos biologinės įvairovės, rekreacinių ir maisto išteklių dalis. Lietuvoje daug dėmesio skiriama žuvų išteklių atkūrimui ir gausinimui. Kasmet sudaromi žuvų įveisimo neišnuomotuose valstybiniuose vandens telkiniuose planai (programos), kasmet į vidaus vandens telkinius išleidžiama 50–200 mln. įvairių vertingų ir nykstančių rūšių žuvų lervučių bei jauniklių, žuvis taip pat privalo įveisti žvejybos plotų naudotojai, vykdomi žuvų migracijos sąlygų gerinimo darbai. Žuvų bendrųjų būklė gerėja, tačiau dar nėra patenkinama: pastaraisiais metais lašišų ištekliai padidėjo 10 kartų, tačiau, kaip ir šlakų ištekliai, dar nesiekia 50 proc. potencialaus upių produktyvumo. Didžiausią žalą lašišų, šlakų ir kitų saugomų rūšių žuvų ištekliais padarė Kauno hidroelektrinės uztvanka, kuri 1959 metais visiškai uztvėrė žuvims kelią į Nemuno aukštupyje esančias nerštavietes. Iki Kauno hidroelektrinės statybos pradžios Nemuno aukštupyje neršdavo ne mažiau kaip pusė į Lietuvos upes atplaukiančių lašišų ir šlakų. Neatkurti XX a. pradžioje išnykusių aštriašnipių eršketų ištekliai, sparčiai nyksta unguriai, skersnukiai, ežeruose mažėja plėšriųjų žuvų, o daugėja karpinių ir menkaverčių, neveršlinio dydžio ir saugomų žuvų šalutinis žvejybos laimikis sudaro iki 13 proc. nuo sugauto laimikio svorio.

Vidaus vandenų žuvų išteklių būklė vertintinas kaip vidutinė (Aplinkos ministerijos duomenimis, žuvų išteklių būklės indeksas yra apie 0,5). Baltijos jūros priekrantėje ir Kuršių mariose vyksta intensyvi verslinė žvejyba. Ežeruose verslinė žvejyba labai apribota, o upėse vykdoma tik specializuota ungurių, nęgių ir stintų verslinė žvejyba. Mėgėjų žvejyba yra dominuojantis žuvų išteklių naudojimo būdas daugelyje vidaus vandens telkinių ir įgauna vis didesnę aplinkosauginę, ekonominę ir socialinę reikšmę. Žalą žuvų ištekliais daro nelegali žvejyba, žvejybos įrankiai neturintys paukščių ir žinduolių atbaidančių priemonių, žuviesiai paukščiai – didieji kormoranai, kurie, mokslininkų vertinimu, kasmet sulesia per 500 tonų žuvų.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys

25. *Tausaus žuvų išteklių naudojimo užtikrinimas.* Bus siekiama, užtikrinti tausų žuvų išteklių naudojimą, reikalingą darniam vidaus vandens telkinių ekosistemų funkcionavimui. Tam reikalinga stiprinti žuvų išteklių naudojimo kontrolę, tobulinti žvejybos būdus ir įrankius, atsisakyti žalingų žūklės būdų, užtikrinti racionalų žuvų išteklių įveisimą vidaus vandens telkiniuose, veiksmingai reguliuoti didžiųjų kormoranų populiacijos gausą ir jų gyvenamąsias vietas.

26. *Žuvų bendrųjų būklės vidaus vandenyse gerinimas.* Bus siekiama padidinti plėšriųjų žuvų santykinį gausumą, sumažinti menkaverčių žuvų santykinę biomasę, kad iki 2030 metų vidaus vandens telkinių žuvų išteklių būklės būtų gera (žuvų išteklių būklės indeksas būtų nemažesnis kaip 0,64). Tam reikalinga nustatyti papildomus žvejybos vietas, laiko, įrankių apribojimus, stiprinti žvejybos kontrolę.

27. *Vertingų žuvų išteklių atkūrimas ir (ar) pagausinimas.* Bus siekiama, kad 2030 metais lašišų ir šlakų ištekliai padidėtų nuo 50 iki daugiau kaip 70 proc. potencialaus upių produktyvumo; aštriašnipių eršketų ir skersnukių – nuo 0 iki 1–5 proc., o į jūrą iš Lietuvos vandenų išmigravusių sidabrinių ungurių kiekis padidėtų nuo 5 iki 20 t. Didžiausią dėmesį reikalinga skirti žuvų migracijos kelių ir nerštaviečių apsaugai, nuo Baltijos jūros priekrantės iki upių aukštupių žuvų migracijos takų įrengimui, tinkamam žvejybos reglamentavimui, efektyviam vertingų žuvų įveisimui vidaus vandens telkiniuose.

Medžiojamieji gyvūnai

28. Lietuvoje paskutinįjį dešimtmetį nuolat medžiojamos 26–30 gyvūnų rūšių, iš jų 14 rūšių žinduolių, iš kurių svarbiausios yra briedis, taurasis elnias, stirna, šernas, bebras, vilkas, lapė ir pilkasis kiškis. Medžiojamųjų gyvūnų populiacijų gyvybingumo užtikrinimas yra svarbus socialiniu ir ekonominiu požiūriu. Medžiojamųjų gyvūnų populiacijų būklei ir paplitimui didelę įtaką daro medžioklės reglamentavimas ir įvairūs antropogeniniai veiksniai: žemės ūkio intensyvumas, miškų ūkio priemonės, buveinių fragmentacija, sezoninių migracijų kelių suardymas, tiesioginis trikdymas jautriais sezonais (pvz., jauniklių vedimo, žiemos ekstremumų laikotarpiais).

Prieš tris dešimtmečius buvusios labai gausios kanopinių žvėrių populiacijos darė neproporcingai didelį neigiamą poveikį žemės ir miškų ūkiui, vėliau dėl priimtų radikalių populiacijų valdymo sprendimų ir nepalankių socialinių ekonominių pokyčių kaime jos gerokai sumažėjo. Paskutiniaisiais metais stirnų ir tauriųjų elnių populiacija stabilizavosi ir ėmė augti, tačiau briedžių populiacija vis dar labai išretėjusi, nestabili ir lėtai atsistato.

Lietuvoje šiuo metu vilkų populiacija yra optimali ir siekia apie 250 vilkų ir išnykimas jiems negresia, tačiau vilkai daugelyje į vakarus nuo Lietuvos esančių Europos šalių jau išnykę arba reti ir griežtai saugomi.

Šernų populiacijos gausa per pastaruosius dešimtmečius svyravo, 2013 metais išaugo iki 61,8 tūkst., o 2014 metų apskaitos duomenimis, dėl afrikinio kiaulių maro grėsmės intensyvių medžioklių pagalba šernų populiacija sumažinta iki 22,3 tūkstančių. Šernų gausa priklauso nuo žemės ūkio intensyvumo šalyje ir atskiruose šalies regionuose. Per didelė gausa gali sąlygoti pavojingų ligų išplitimą ir sukelti neleistinai didelį poveikį kai kurioms saugomoms augalų ir gyvūnų rūšims (pavyzdžiui, ant žemės perintiems miško vištiniais paukščiams) ar natūralioms buveinėms.

Upinio bebro populiacija Lietuvoje šiuo metu yra labai gausi ir greičiausiai ateityje toliau didės dėl šios rūšies sugebėjimo plisti užimant vis naujas buveines. Bebrų įtaka ekosistemose nevienareikšmiška: įsikurdami naudojamuose žemės ūkio plotuose ir miškuose kenkia jų naudotojų ekonominiams interesams, kai kada pakenkia saugomoms natūralioms buveinėms, tačiau teigiamas poveikis pasireiškia atkuriant sunaikintas su vandenimis susijusių rūšių buveines numelioruotuose žemės ūkio plotuose ir miškuose, reguliuojant paviršinį nuotėkį ir gerinant gruntinio vandens kokybę, mažinant potvynius upių žemupiuose. Todėl bebrų populiaciją būtina reguliuoti apgalvotai.

Lapių, kiaunių ir kitų smulkių plėšriųjų medžiojamųjų žvėrių populiacijos (įskaitant ir svetimžemių invazinių rūšių, pvz., mangutų, kanadinių audinių) paskutinįjį dešimtmetį tapo labai gausios. Šios rūšys pasižymi geromis adaptacijos prie besikeičiančios aplinkos savybėmis, tačiau didelį jų gausėjimą nulėmė ir sumažėjęs šių rūšių medžiojimas nukritus kainoms pasaulinėje kailių rinkoje. Jos daro didelę žalą ant žemės perinčioms medžiojamosioms ir saugomoms paukščių rūšims, pilkiesiems kiškiams. Pilkųjų kiškių gausa kai kuriuose regionuose yra labai sumažėjusi dėl plėšriųjų žvėrių gausos, pokyčių žemės ūkyje, nepakankamai veiksmingo medžioklės planavimo.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys

29. *Optimalaus elninių žvėrių populiacijos tankumo išlaikymas.* Pasiiekti, kad briedžių populiacijos tankumas padidėtų iki 1–4 vnt./1000 ha miško ploto (pagal vyraujančius miško tipus). Siekiant pagausinti briedžių populiaciją, būtina užtikrinti neteisėtos medžioklės prevenciją ir taikyti geresnius sumedžiojimo limitų nustatymo principus (ypač sumedžiojimo planavimo pagal elementarių populiacijų užimamas teritorijas). Išlaikyti tauriųjų elnių populiacijos tankumą 6–15 vnt./1000 ha miško, stirnų – 15–55 vnt./1000 ha miško (pagal vyraujančius miško tipus). Daugumos elninių žvėrių medžioklė ir toliau turi būti limituojama.

30. *Ilgalaikio vilkų populiacijos gyvybingumo išlaikymas.* Nors Lietuvoje vilkams išnykimas šiuo metu negresia, tačiau vilkų medžiojimas ir toliau turi būti griežtai kontroliuojamas (vertinamas populiacijos dydis, nustatomas optimalus sumedžiojimo limitas), kad būtų užtikrintas populiacijos ilgalaikis gyvybingumas (150–250 vilkų šalies teritorijoje).

31. *Šernų, bebrų, smulkių plėšriųjų medžiojamųjų žvėrių (lapių, kiaunių, mangutų, kanadinių audinių ir kt.), pilkųjų kiškių populiacijos naudojimo optimizavimas.* Teisinėmis priemonėmis (nustatant medžiojamųjų gyvūnų naudotojų pareigą atlyginti kanopinių žvėrių ir bebrų padarytą žalą) arba ekonominėmis priemonėmis (kuriant gausos reguliavimo paramos instrumentus) būtina siekti, kad

šernų, bebrų, smulkių plėšriųjų žvėrių, darančių didelę žalą žemės ir miškų ūkiui ar saugomoms rūšims ir buveinėms, populiacijos būtų išlaikomos optimalios, atsižvelgiant į poreikį minimizuoti šių rūšių daromą neigiamą poveikį, kartu užtikrinant rūšių išlikimo perspektyvas. Būtina siekti, kad medžiojamųjų invazinių rūšių (mangutų, kanadinių audinių) populiacijos būtų sumažintos arba, jei įmanoma, išnaikintos. Būtina įgyvendinti pilkųjų kiškių populiacijos apsaugos priemonės, siekiant optimalaus pilkųjų kiškių populiacijos tankumo (10–60 vnt./1000 ha priklausomai nuo biotopų kokybės), ir tobulinti sumedžiojimo planavimą.

Atliekos

32. Tikslas atliekų tvarkymo srityje – mažinti susidarančių atliekų kiekį, užtikrinti žmonių sveikatai ir aplinkai saugų atliekų tvarkymą ir racionalų atliekų medžiaginių ir energetinių išteklių naudojimą, taip sumažinant gamtos, kitų išteklių naudojimą ir atliekų šalinimą sąvartynuose.

Lietuvoje kasmet susidaro apie 5,5 mln. tonų atliekų, iš jų pramonės sektoriuje apie 4,1 mln. tonų (iš kurių apie 139 tūkst. tonų – pavojingosios atliekos). Komunalinių atliekų kasmet susidaro apie 1,4 mln. tonų, apie 50 proc. jų sudaro biologiškai skaidžios atliekos.

Gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų kiekis nuo 2000 iki 2011 metų išaugo beveik du kartus – nuo 2 iki 4,1 mln. t. Pusė šių atliekų šalinama sąvartynuose (2,1 mln. t sudaro fosfogipso atliekos, kurioms kitokie tvarkymo būdai, kaip šalinimas specialiaame sąvartyne, netaikomi), o per 2000–2010 metų laikotarpį tik 2004–2007 metais gamybos atliekų susidarymas augo lėčiau nei gamyba.

Lietuvoje, siekiant, kad kuo daugiau komunalinių atliekų būtų perdirbta ar panaudota energijai gauti, kuo mažiau jų šalinant sąvartynuose, sukurta 10 regioninių atliekų tvarkymo sistemų, kuriama regioninė atliekų tvarkymo infrastruktūra (mechaninio ir mechaninio-biologinio apdorojimo įrenginiai, didelių gabaritų atliekų surinkimo aikštelės, žaliųjų atliekų kompostavimo aikštelės ir kt.). Tačiau perdirbtų ar kitaip panaudotų komunalinių atliekų dalis auga lėtai dėl nepakankamo atliekų rūšiuojamojo surinkimo. 2011 metų duomenimis, apie 77 proc. komunalinių atliekų tebešalinama sąvartynuose. Savivaldybėse nepakankamai sparčiai vykdomas komunalinių atliekų tvarkymo sistemų plėtojimas, tinkamų perdirbti antrinių žaliavų surinkimas – iš esmės nevykdomos pareigos organizuojant komunalinių atliekų tvarkymą, atskirą atliekų surinkimą, netinkamai vykdomos nustatytos užduotys. Todėl neugdomas visuomenės sąmoningumas, asmenys nenoriai renka ir rūšiuoja atliekas, kadangi trūksta rūšiavimo priemonių, netaikomas rūšiuojančiųjų savo atliekas asmenų skatinimas ir nefiksuojamas rūšiavimo faktas. Daugelio atliekų šalinimas sąvartynuose – vis dar pigiausias atliekų tvarkymo būdas. Didžioji dalis perdirbti ar panaudoti energijos gamybai tinkamų biologiškai skaidžių atliekų patenka į sąvartynus. Atliekų tvarkymui neefektyviai taikant principą „teršėjas moka“ ir gamintojo atsakomybės principą, kyla grėsmė veiksmingos atliekų tvarkymo sistemos funkcionavimui ir ES nustatytų užduočių įgyvendinimui.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys

33. *Atliekų prevencijos skatinimas*, didžiausią dėmesį skiriant gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų, ypač pavojingų atliekų, susidarymo prevencijai (integruotos produktų politikos vykdymui; švaresnės gamybos ir mažaatliekių technologijų diegimo skatinimui; gamybai naudoti kuo mažiau kenksmingų medžiagų; ilgai naudojamų ir lengvai perdirbamų gaminių gamybos skatinimui; savanoriškų aplinkos apsaugos auditų atlikimo skatinimui; aplinkos apsaugos vadybos sistemų diegimui; būvio ciklo principo taikymui produktų gamybai, prevencijos priemonių taikymui komunalinių atliekų kiekio mažinimui), siekiant, kad gamybos ir kitos ūkinės veiklos atliekų kiekis nedidėtų arba bent didėtų daug lėčiau nei gamyba.

34. *Namų ūkių atliekų paruošimo pakartotiniam naudojimui ir perdirbimui didinimas*. Vykdamas ES įsipareigojimus, pasiekti, kad 2020 metais 50 proc. namų ūkių atliekų (popieriaus, plastiko, metalo, stiklo) kiekio būtų paruošta pakartotiniam naudojimui ar perdirbimui (2011 metais paruošta 21 proc.), o vėlesniais metais ši dalis ir toliau būtų didinama, didžiausią dėmesį skiriant:

34.1. atliekų rūšiavimo infrastruktūros plėtrai, įgyvendinant gamintojo atsakomybės principą. Platesniu mastu įdiegus atskirą atliekų surinkimą, jų rūšiavimą, susidarytų daug didesnės vietinių antrinių žaliavų perdirbimo galimybės, sumažėtų sąvartynuose šalinamų atliekų kiekis;

34.2. antrinių žaliavų perdirbimo pajėgumų plėtrai;

34.3. gaminių ir medžiagų, gautų perdirbus atliekas, sertifikavimo sistemos diegimui;

34.4. visuomenės švietimui, suteikiant žinių apie atliekų rūšiavimą, perdirbimą ir jų svarbą.

35. *Atliekų naudojimo energijos gamybai, atsižvelgiant į jų galimą poveikį aplinkos komponentams, didinimas* ir energetinę vertę turinčių atliekų šalinimo sąvartynuose nutraukimas iki 2030 metų – po rūšiavimo likusių, netinkamų perdirbti, tačiau turinčių energetinę vertę atliekų naudojimo energijai gauti pajėgumų sukūrimas.

36. *Sąvartynuose šalinamų komunalinių biologiškai skaidžių atliekų kiekio mažinimas*. Vykdamas ES įsipareigojimus, pasiekti, kad sąvartynuose šalinamų komunalinių biologiškai skaidžių atliekų kiekis sumažėtų nuo 505 tūkst. t 2011 metais iki 268,1 tūkst. t 2020 metais, o iki 2030 metų būtų nutrauktas biologiškai skaidžių atliekų šalinimas sąvartynuose, didžiausią dėmesį skiriant: biologiškai skaidžių atliekų kompostavimo susidarymo vietoje skatinimui; biologiškai skaidžių atliekų apdorojimo pajėgumų sukūrimui; visuomenės švietimui, suteikiant žinių apie biologiškai skaidžių atliekų rūšiavimo ir jų kompostavimo svarbą.

ANTRASIS SKIRSNIS APLINKOS KOKYBĖS GERINIMAS

Vanduo

37. Tikslas vandens apsaugos srityje – užtikrinti, kad požeminio vandens, paviršinių vidaus vandens telkinių, Kuršių marių ir Baltijos jūros būklė būtų gera, paviršiniai vandens telkiniai tikėtų rekreacijos reikmėms tenkinti, o visi šalies gyventojai gautų saugos ir kokybės reikalavimus atitinkantį geriamąjį vandenį.

Kuršių marios (tarpiniai vandenys), Baltijos jūros priekrantė, apie du trečdaliai Lietuvos upių ir apie trečdalis ežerų neatitinka geros vandens būklės reikalavimų. Pagrindiniai paviršinių vandens telkinių būklei poveikį darantys žmogaus ūkinės veiklos veiksniai yra pasklidoji ir sutelktoji tarša, sausavimo melioracija ir upių vagų ištiesinimas, hidroelektrinės ir iš kaimyninių šalių pernešamos tarptautinės taršos apkrovos. Pasklidoji tarša, įskaitant žemės ūkio taršą, yra vienas iš svarbiausių veiksnių, darančių reikšmingą neigiamą poveikį vandens telkinių ekologiškai būklei dėl taršos maistinėmis medžiagomis (azotu ir fosforu). Sutelktosios taršos atveju viena reikšmingiausių problemų išlieka tarša pavojingomis medžiagomis, kurių patekimo į vandens telkinius šaltiniai, kiekis ir vandens telkinių būklė dėl šios taršos nėra pakankamai ištirti. Baltijos jūros taršą lemia ne tik tiesiogiai į Baltijos jūrą, bet ir upių baseinai patenkantys teršalai. Visi Lietuvos upių baseinai yra tarpvalstybiniai, besiribojantys su Lietuvos kaimyninėmis valstybėmis, todėl Lietuvai be glaudaus bendradarbiavimo su kaimyninėmis valstybėmis vandensaugos srityje sudėtinga užtikrinti gerą šalies vandens telkinių būklę.

Baltija laikoma viena intensyviausių pasaulyje laivybos rajonų. Jūrų transportas (laivai ir uostas) veikia visus Baltijos jūros aplinkos komponentus. Pagrindinė laivybos keliama taršos rizika: neteisėtas tyčinis ir avarinis naftos ir kitų kenksmingų medžiagų ir atliekų išleidimas, nevietinių rūšių vandens organizmų patekimas su balastiniais vandenimis. Jūrų transportas taip pat reikšmingai prisideda prie fizinio jūros aplinkos trikdymo ir povandeninio triukšmo bei taršos šiukšlėmis. Taršos riziką kelia ir kaimyninių valstybių vykdoma naftos ir kitų angliavandenilių paieška, gavyba ir transportavimas Baltijos jūroje.

Nuo urbanizuotų ir kitų teršiamų teritorijų surenkamos ir į paviršinio vandens telkinius išleidžiamos paviršinės (lietaus) nuotekos taip pat daro neigiamą poveikį vandens telkiniams. Šiuo metu tik apie dešimtadalis surenkamų paviršinių nuotekų yra valomos, iš kurių didesnė dalis išvaloma iki nustatytų normų. Dauguma paviršinių nuotekų surinkimo sistemų yra pasenusios. Plečiantis urbanizuotoms teritorijoms ir didėjant surenkamų paviršinių nuotekų kiekiui, esamų surinkimo sistemų pralaidumas tampa per mažas, todėl stipresnių liūčių metu dalis miestų teritorijų yra užtvindomos.

Pagal galiojančius reikalavimus 2012 metais valyta 97 proc. surenkamų buitinių, gamybinių ir komunalinių nuotekų. Nevalomos arba nepakankamai valomos mažų miestelių ir kaimų nuotekos, kurios sudaro nedidelę dalį visų surenkamų nuotekų, tačiau dėl objektų gausos šią problemą spręsti čia atsieina kur kas brangiau nei didžiuosiuose miestuose. Aplinkos apsaugos agentūros duomenimis,

Lietuvoje 2012 metais veikė 1071 nuotekų valymo įrenginys (ūkio, buities ir gamybinių – 726, paviršinių – 345). Remiantis Valstybinės kainų ir energetikos kontrolės komisijos 2012 metų duomenimis, nuotekų tvarkymo paslauga prieinama 68 proc. visų Lietuvos gyventojų.

Požeminis vanduo yra pagrindinis Lietuvos geriamojo vandens šaltinis. Geriamojo vandens gavybai naudojami gilūs vandens telkinių sluoksniai apsaugoti geriau, tačiau gruntinis vanduo menkai apsaugotas nuo antropogeninio poveikio. Lietuvoje daugumos požeminio vandens baseinų būklė gera, išskyrus keturis baseinus, kuriuose yra mineralizuoto vandens pritakos rizika: chlorido ir sulfato koncentracija viršija geriamajam vandeniui leistinas ribines reikšmes. Šiuo metu nepakanka duomenų vienareikšmiškai nustatyti, ar žmogaus veikla (požeminio vandens gavyba) turi įtakos šių komponentų koncentracijos didėjimui. Remiantis Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2009 metų duomenimis, Lietuvoje absoliuti dauguma požeminio geriamojo vandens vandenviečių eksploatuojamos tokiomis sąlygomis, kurios nevisiškai atitinka aplinkos apsaugos ir sveikatos apsaugos reikalavimus. Šiuo metu didžiausi galimi požeminių vandens telkinių teršėjai – pasklidusios taršos šaltiniai (augalininkystės, intensyvios gyvulininkystės, paukštininkystės ūkiai ir kiti). Be to, tam tikruose šalies regionuose dėl intensyvaus telkinių naudojimo kai kurių cheminių medžiagų koncentracija gali padidėti tiek, kad vanduo taps netinkamas naudoti. Požeminio geriamojo vandens kokybė ypač aktuali kaimo vietovėse, kuriose naudojamas šulinių vanduo. Remiantis Valstybinės maitos ir veterinarijos tarnybos 2012 metų duomenimis, apie 640 tūkstančių šalies gyventojų geriamuoju vandeniu apsirūpina individualiai (iš kastinių šachtinių šulinių ir negilių gręžinių). 2012–2013 metais trečdalis kastinių šachtinių šulinių vanduo buvo užterštas nitritais ir (ar) nitratais ir neatitiko geriamojo vandens saugos ir kokybės reikalavimų. Viešai tiekiamu geriamuoju vandeniu aprūpinami 76 proc. Lietuvos gyventojų.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys

38. *Paviršinio vandens taršos mažinimas iš pasklidusių ir sutelktųjų taršos šaltinių.* Numatoma stiprinti paviršinio vandens apsaugą, skatinti pažangių ekologiškų technologijų diegimą, didinti visuomenės sąmoningumą apie teršalų poveikį vandens aplinkai.

39. *Pavojingų cheminių medžiagų vandens telkiniuose valdymas.* Būtina užtikrinti, kad pavojingos cheminės medžiagos vandens telkiniuose neviršytų didžiausių leistinų koncentracijų, taip pat siekti, kad būtų sumažinta ir (arba) nutraukta vandenų tarša vandens aplinkai pavojingomis medžiagomis. Reikalinga subalansuotai naudoti medžiagas, skirtas augalų apsaugai, turinčių sudėtyje biocidų, pesticidų, fungicidų ir kitų cheminių medžiagų ir preparatų, skatinti inovatyvias technologijas augalų apsaugai.

40. *Natūralaus hidrografinio tinklo struktūros išsaugojimas* – stabdant natūralaus hidrografinio tinklo struktūros keitimą, išsaugant, o esant galimybėms atkuriant natūralius paviršinius vandens telkinius.

41. *Baltijos jūros taršos mažinimas.* Įgyvendinant ES Baltijos jūros regiono strategijos tikslą apsaugoti jūrą, didelis dėmesys bus skiriamas integruoto Baltijos jūros ir vidaus vandenų valdymo politikos įgyvendinimui. Bus siekiama, kad laivyba ir kita ūkinė veikla (kaimyninių valstybių vykdoma naftos ir kitų angliavandenilių paieška, gavyba ir transportavimas) Baltijos jūroje būtų vykdoma aplinkai palankiu būdu. Numatoma skatinti glaudesnę tarptautinę bendradarbiavimą su kaimyninėmis ir kitomis Baltijos jūros regiono valstybėmis dėl suderintų taršos prevencijos ir mažinimo priemonių, bendrų upių baseinų rajonų valdymo planų įgyvendinimo Baltijos jūros regione. Reikalinga ugdyti visuomenės sąmoningumą, skatinant atsakingą požiūrį į Baltijos jūros taršos problemą, siekti, kad pavojingų medžiagų koncentracijos Baltijos jūroje nekeltų taršos poveikio ir neigimų ekosistemų pokyčių diegiant naujesnes, mažesnę neigiamą poveikį jūros aplinkai darančias, technologijas, švaresnius gamybos metodus ir valdymo sistemas.

42. *Aplinkos teršimo paviršinėmis (lietaus) nuotekomis mažinimas.* Apsaugoti urbanizuotas teritorijas nuo perteklinio vandens keliamos rizikos ir užkirsti kelią teršalų patekimui į paviršinius vandens telkinius.

43. *Aplinkos apsauga nuo išleidžiamų nuotekų žalingo poveikio.* Ugdyti visuomenės sąmoningumą apie nuotekų poveikį vandens aplinkai, užtikrinti, kad įmonėse būtų kontroliuojamos prioritetinės pavojingos medžiagos, galinčios patekti į nuotekas, visos generuojamos nuotekos būtų

surenkamos ir sutvarkomos iki nustatytų reikalavimų, užtikrinti nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtrą ir modernizavimą, efektyviai panaudojant ES finansinius instrumentus.

44. *Požeminių vandenų apsauga nuo taršos.* Užtikrinti, kad ateities kartos naudotų saugų geriamąjį vandenį. Siekti, kad požeminio vandens ištekliai būtų iširti, aprobuoti, jų apsaugai numatytos ūkinę veiklą ribojančios apsaugos juostos. Didinti visuomenės sąmoningumą apie galimą neigiamą žmonių veiklos poveikį požeminio vandens būklei.

45. *Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugų kokybės gerinimas ir prieinamumo didinimas.* Siekti, kad vartotojai ir abonentai optimaliomis sąlygomis ir kainomis gautų viešai tiekiamą geriamąjį vandenį ir nuotekų tvarkymo paslaugas arba turėtų galimybę individualiai apsirūpinti geriamuoju vandeniu ir nuotekų tvarkymo paslaugomis, gerinti šių paslaugų kokybę ir didinti jų prieinamumą.

Dirvožemis

46. Tikslas dirvožemio apsaugos srityje – saugoti dirvožemį ir tausiai jį naudoti.

Dirvožemis formuojasi itin lėtai, todėl jis laikomas neatsinaujinančiu ištekliu. Iš jo gauname maistą, biomasę, žaliavas. Jis yra žmonijos veiklos ir kraštovaizdžio pagrindas, paveldo saugykla, atlieka labai svarbias buveinės ir genofondo funkcijas. Dirvožemio degradacija tiesiogiai veikia vandens ir oro kokybę, biologinę įvairovę ir klimato kaitą. Lietuvoje dirvožemio kokybė prastėja dėl natūralių ar ūkinės veiklos skatinamų natūralių procesų, didėjančios dirvožemio antropogeninės fizinės ir cheminės taršos. Pagrindinės spręstinios problemos – mažėjanti dirvožemio organinė medžiaga, pasklidę (išsklaidyti) dirvožemio tarša, dirvožemio uždengimas, erozija ir dirvožemio praradimas šlaituose bei teritorijose, kuriose vystosi paviršinio karsto procesas, didėjantis dirvos rūgštingumas.

Remiantis Europos geocheminio atlaso duomenimis, Lietuva pagal sunkiųjų metalų kiekį dirvožemyje priskirtina prie švariausių Europos šalių. Bendra Lietuvos gamtinių dirvožemių geohigieninė būklė yra gera, kai kurie biologiškai svarbūs elementai atskiruose regionuose netgi laikytini deficitiniais, tačiau miestų (Vilniaus, Alytaus, Šiaulių, Panevėžio) ir juose esančių atskirų žmonių, atliekų sąvartynų ir pesticidų saugyklų teritorijose bei automagistralių pakelėse viršutinis dirvožemio sluoksnis dažnai viršija didžiausias leidžiamas teršalų koncentracijas, o tai kelia pavojų grunto ir požeminio vandens kokybei.

Dėl įvairių veiksnių (taršos, nesubalansuoto tręšimo, ir kt.) didėja dirvožemio rūgštingumas. Apie 18,7 proc. Lietuvos žemės ūkio naudmenų yra rūgščios, o beveik 1 mln. ha – linkusios parūgštėti. Visuomenė (tarp jų ir ūkininkai) yra menkai informuota apie dirvožemio ir žemės tausaus naudojimo principus. Rūgštėjantis Lietuvos dirvožemis dėl sumažėjusio gebėjimo sulaikyti maistmedžiagas gali tapti mažiau derlingi. Norėdami padidinti dirvų derlingumą žemdirbiai gali pradėti naudoti daugiau trąšų, dėl ko gali padidėti dirvožemio ir vandenų tarša.

Tiek gamtiniai, tiek žmogaus ūkinės veiklos veiksniai lemia dirvožemio eroziją ir praradimą šlaituose bei teritorijose, kuriose vystosi paviršinio karsto procesas. Dėl sovietiniais metais intensyvaus žemės ūkio skatinimo bei siekiant išplėsti žemės ūkio naudmenas, melioracijos darbų metu buvo šalinama daugiametė augmenija, mažinami šlapžemių plotai. Nors nusausintų dirvožemių našumas padidėjo 12–16 balų, tačiau dideli dirbamų laukų plotai padidino dirvos erozijos grėsmę. VI Valstybės žemės fondo 2003 metų duomenimis, bendras Lietuvos Respublikos eroduojamų žemių plotas – 730,9 tūkst. ha (11,2 proc. bendro Lietuvos Respublikos ploto). Iš viso eroduojamos žemės ploto daugiausia erozijos (66 proc.) yra apimta ariamoji žemė.

Beveik 3,3 proc. Lietuvos teritorijos (214 tūkst. ha) yra užstatyta įvairios paskirties pastatais, naudojama infrastruktūros, transporto, kasybos ar kitoms reikmėms. Maždaug pusė to ploto dirvožemių yra ištiesai padengti. Dirbtinių, tarp jų užstatytų, teritorijų ploto didėjimas mažina vandens sulaikymo gebą, dėl ko didėja potvynių ir erozijos pavojus, mažėja ūkinis dirvožemio potencialas.

Iki 2012 metų šalyje inventorizuotos 11136 potencialiai užterštos teritorijos, preliminariais vertinimais užimančios 2,5 tūkst. ha. Neleistinai yra užteršta apie 49 proc. ypatingai didelio pavojingumo grupei priskirtų užterštų teritorijų ir apie 41 proc. didelio pavojingumo grupei priskirtų teritorijų. Cheminėmis medžiagomis užterštas teritorijas tvarkyti yra techniškai sudėtinga, reikalingos didelės investicijos, teisės aktai nenumato prievolės asmenims, ketinantiems parduoti ir (ar) įsigyti

teritorijas, kuriose buvo naudojamos pavojingos cheminės medžiagos, įvertinti aplinkos taršą ir, esant pavojingiems sveikatai ir aplinkai taršos lygiams, saugiai sutvarkyti teritoriją.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys

47. *Dirvožemio degradacijos stabdymas ir jo funkcijų apsauga*, didelį dėmesį skiriant:

47.1. dirvožemio tręšimo perteklinėmis organinėmis ir mineralinėmis trąšomis bei teršimo naftos produktais, sunkiaisiais metalais, kitomis cheminėmis medžiagomis, ypač miestuose, pramonės įmonių teritorijose, atliekų sąvartynų, pesticidų saugyklų teritorijose bei automagistralių pakelėse mažinimui;

47.2. geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimų diegimui, visuomenės sąmoningumo dirvožemio apsaugos srityje didinimui;

47.3. dirvos erozijos ir dirvožemio praradimo šlaituose ir teritorijose, kuriose vystosi paviršinio karsto procesas, išskyrus teritorijas, kuriose yra siekiama išsaugoti natūralius geodinaminius procesus, stabdymui;

47.4. urbanizuotų teritorijų, pramoninių objektų vystymo ne natūraliose miško ar žemės ūkio paskirties teritorijose, o jau istoriškai susiformavusiuose urbanizuotuose ar rekultivuotuose plotuose, skatinimui.

48. *Degradavusių dirvožemių atkūrimas*, didelį dėmesį skiriant cheminėmis medžiagomis ir pavojingomis atliekomis užterštų teritorijų sutvarkymui, įvertinant esamus, numatomus žemės naudojimo poreikius ir dirvožemio atgaivinimo išlaidas.

Aplinkos oras

49. Tikslas oro kokybės apsaugos srityje – užtikrinti, kad Lietuvoje į aplinkos orą išmetamas teršalų kiekis neviršytų tarptautiniuose ir ES teisės aktuose nustatyto kiekio, oro teršalų koncentracija aplinkos ore neviršytų žmogaus sveikatai ir aplinkai nepavojingų aplinkos oro užterštumo lygių.

Lietuva, įvertinus ir oro baseino taršą iš kitų regionų atnešamais teršalais, neviršija tarptautiniuose ir ES teisės aktuose jai 2010 ir vėlesniems metams nustatyto į aplinkos orą išmetamo teršalų (sieros dioksido, nemetaninių lakiųjų organinių junginių, amoniako, azoto oksidų) kiekio. 2012 metais, palyginus su 2005 metais, į aplinkos orą išmesta mažiau sieros dioksido, nemetaninių lakiųjų organinių junginių ir azoto oksidų, amoniako kiekis išliko beveik nepakitęs, smulkiųjų kietųjų dalelių – šiek tiek padidėjo. Nors Lietuva pagal aplinkos oro kokybę priskirtina prie švariausių Europos šalių, tačiau aplinkos oro būklė ir jos pokyčiai rodo, kad yra nacionalinių, savivaldybių ir vietos lygiu spęstinių aktualių problemų: vietinių oro taršos šaltinių (transporto ir jo pakeltosios taršos, pramonės, energetikos objektų, tarp jų kuro deginimo įrenginių namų ūkyje) išmetami teršalai miestuose, taršos iš šiluminių elektrinių padidėjimas nutraukus valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimą, tarša iš žemės ūkio (gyvulininkystės) veiklos. Didžiuosiuose miestuose auga iš energetikos įrenginių išmetamo sieros dioksido ir iš transporto išmetamo azoto dioksido koncentracija.

2000–2012 metais sieros dioksido į aplinką buvo išmetama nuo 27,04 iki 53,7 tūkst. tonų per metus. 2012 metais sieros dioksido išmestas kiekis sudarė apie 25 proc. Lietuvai nustatyto tais metais išmesti limito. Apie trečdalį šio teršalo kiekio į aplinkos orą išmeta energetikos sektorius, apie dešimtadalį – namų ūkis. Nors naudojamas kokybiškesnis kuras bei sumažėjęs jo naudojimas energetikos sektoriuje pastaraisiais metais lėmė išmetamų sieros oksidų kiekio mažėjimą, tačiau tarptautiniu ir ES lygiu valstybėms keliami uždaviniai aplinkos oro taršos mažinimui yra ambicingi ir nelengvai įgyvendinami.

Į aplinkos orą išmetamų azoto oksidų kiekis 2000–2012 metais svyravo nuo 53,5 iki 69,3 tūkst. t per metus. 2012 metais azoto oksidų išmestas kiekis sudarė apie 52 proc. Lietuvai nustatyto išmesti limito. Pagrindinis šių oro teršalų šaltinis – kelių transporto sektorius, kuris 2012 metais išmetė 47 proc. viso azoto oksidų kiekio. Didėjant, o kartu ir senstant Lietuvos automobilių parkui (vidutinis Lietuvoje registruoto automobilio amžius 2011 m. sausio 1 d. buvo 18,3 metų), didėja transporto išmetamų azoto oksidų santykinė dalis bendrame išmetamų teršalų kiekyje. Ši problema ypač opi didmiesčiuose kur nepakankamai išvystyta viešojo transporto sistema. Taršaus autotransporto srautai gali ir toliau didėti ir tuo labai pabloginti Lietuvos miestų aplinkos oro kokybę.

Lietuvos didmiesčiuose (Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje) vis dažniau viršijamos kietųjų dalelių (KD_{10}) paros ribinės vertės ir didėja šio teršalo, dar smulkesnių ir sveikatai pavojingesnių kietųjų dalelių ($KD_{2,5}$) vidutinės metinės koncentracijos. Problema ypač opi šaltuoju sezono metu, kai suintensyvėja šiluminės energijos gamyba ir padidėja išmetamas teršalų kiekis iš energetikos objektų, tarp jų iš esmės nekontroliuojamų kuro, įskaitant ir kietąjį biokurą ar net atliekas, deginimo įrenginių namų ūkyje, pavasarį, kai po žiemos gatvėse susikaupęs ir laiku ar veiksmingai nepašalintas purvas transporto priemonių ar stipresnio vėjo pakeliamas į aplinkos orą, teritorijose, ypač urbanizuotose, šalia neasfaltuotų ar kita prilygstančia danga nepadengtų kelių (gatvių).

Lietuvoje nemetaninių lakiųjų organinių junginių į aplinkos orą 2000–2012 metais buvo išmetama nuo 58,8 iki 76,77 tūkst. tonų per metus. 2012 metais jų išmestas kiekis sudarė apie 64 proc. Lietuvai nustatyto išmesti limito. Apie penktadalį šio teršalo į aplinkos orą patenka dėl tirpiklių ir kitų produktų, savo sudėtyje turinčių lakiųjų organinių junginių, naudojimo. Kiti pagrindiniai šios taršos šaltiniai – keleivinis transportas ir namų ūkis.

Daugiausia amoniako į aplinkos orą išmeta gyvulininkystės sektorius. Nors Lietuvoje nuo 2006 iki 2011 metų naminių gyvulių skaičius sumažėjo apie 16 proc. (per pastaruosius 20 metų – tris kartus), pradėtos diegti naujos mėšlo ir srutų tvarkymo technologijos, dėl to aplinkos oro tarša amoniaku nuo 2005 iki 2011 metų sumažėjo 23 proc. 2012 metais amoniako išmestas kiekis sudarė apie 45 proc. Lietuvai nustatyto išmesti limito, tačiau numatoma gyvulininkystės sektoriaus plėtra gali lemti aplinkos oro taršos amoniaku padidėjimą, ir aplinkos oro kokybės kaimiškose vietovėse pablogėjimą, jeigu nebus diegiamos amoniako susidarymą ir (ar) jo išmetimus ribojančios technologijos.

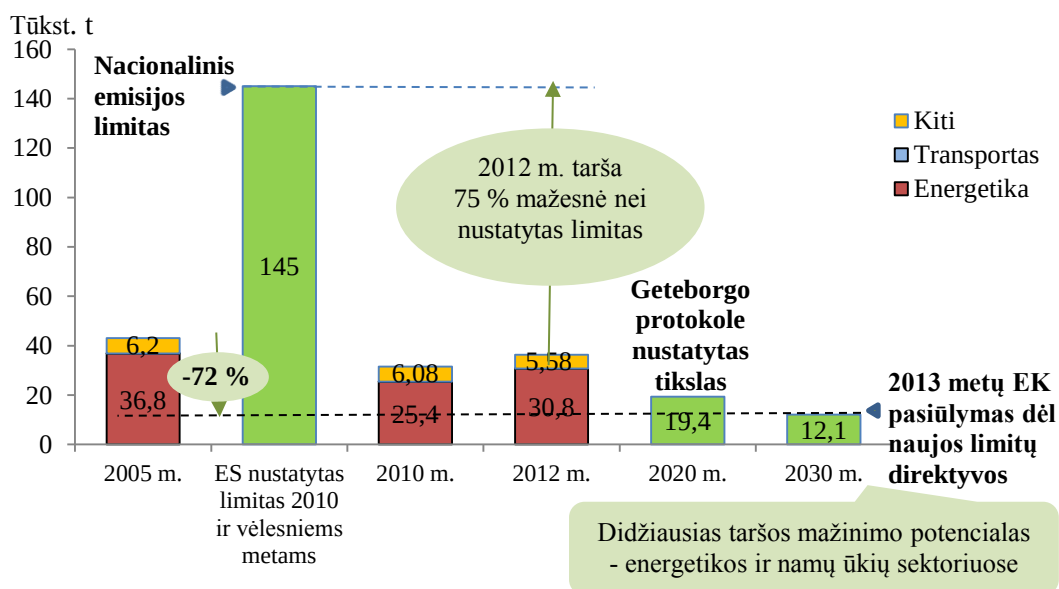
Palyginus su 2005 metais išmestu kiekiu, 2012 metais į aplinkos orą išmesta daugiau vario (apie 17 proc.), benz(a)pireno (apie 10 proc.), arseno (apie 9 proc.) ir cinko (apie 5 proc.), apie 43 proc. mažiau nikelio, 26 proc. gyvsidabrio, 18 proc. seleno, 4 proc. chromo, 4 proc. kadmio. Aplinkos oro užterštumo sunkiaisiais metalais - arsenu, kadmiu ir nikeliu lygis svyruoja, tačiau nustatytų normų neviršija. Visose oro kokybės tyrimo stotyse Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir Šiauliuose išmatuojama nuolat didėjanti policiklinių aromatinių angliavandenilių grupei priklausančio kancerogeno benzo(a)pireno vidutinė metinė koncentracija, kuri viršijo nuo 2013 m. įsigaliojusią aplinkos oro kokybės normą 2009 m. Kaune, 2010 ir 2011 m. Kaune (Petrašiūnuose), Vilniuje (Žirmūnuose) ir Šiauliuose, o nuo 2012 m. jau ir Klaipėdoje (centre). Šis teršalas į aplinkos orą patenka dėl nevisiško kuro sudegimo. Benzo(a)pireno, kaip ir kietųjų dalelių koncentracija aplinkos ore ypač išauga šaltuoju metų laiku dėl energetikos objektų, ypač iš esmės nekontroliuojamų kuro, įskaitant ir kietąjį biokurą ar net atliekas, deginimo įrenginių namų ūkyje, veiklos. Aplinkos oro užterštumo benzo(a)pirenu ir kietosiomis dalelėmis lygiui neigiamą poveikį daro ir nenupjautų, nesugrębtų ar kitaip nesurinktų augalų, jų dalių arba šių augalų ar jų dalių atliekų bei kitų atliekų deginimas lauke. Tinkamos taršos sunkiaisiais metalais ir policikliniais aromatiniais angliavandeniliais vertinimas ir veiksmingas valdymas sudarys prielaidas užtikrinti reikalavimus atitinkantį aplinkos oro užterštumo šiais teršalais lygį ir sąlygas išlaikyti švarią ir žmonėms gyventi nekenksmingą aplinką.

Būdama ES ir tarptautinių organizacijų nare, Lietuva yra įsipareigojusi vertinti ir valdyti (riboti) bendrą šalyje į aplinkos orą išmetamų teršalų – azoto oksidų, sieros dioksido, lakiųjų organinių junginių ir amoniako – kiekį, pagal nustatytus reikalavimus valdyti iš atskirų veiklos rūšių įrenginių į aplinkos orą išmetamą teršalų kiekį, užtikrinti žmonių sveikatai ir aplinkai nepavojingą aplinkos oro kokybę. Nors Lietuvoje iki 2012 metų nebuvo viršyti jai nustatyti minėtų teršalų limitai, pagal reikalavimus valdomas iš atskirų veiklos rūšių įrenginių į aplinkos orą išmetamas teršalų kiekis, aplinkos oro užterštumo lygis nuolat neviršija ES reikalavimus atitinkančių aplinkos oro kokybės normų, tačiau tam, kad būtų įgyvendinti vis griežtėjantys tarptautiniai Tolimųjų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos protokolų, kitų su teršalų išmetimo į aplinkos orą reglamentavimu susijusių konvencijų reikalavimai, ES teisės aktuose nustatyti oro kokybės, oro taršos sumažinimo 2020 metų uždaviniai ir pasiekti 2030 metams keliami tikslai, turi būti užtikrintas veiksmingas aplinkos oro taršos ir kokybės valdymas.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys

50. *Aplinkos oro taršos sieros dioksidu mažinimas.* Pasiiekti, kad Lietuvoje, įgyvendinant ES Teminėje oro taršos strategijoje, atnaujintame 2012 metų Tolimųjų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos Geteborgo protokole (toliau – Geteborgo protokolas) ir Europos Komisijos 2013 m. gruodžio 18 d. pateiktame pasiūlyme dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo, kuria iš dalies keičiama direktyva 2003/35/EB (toliau – 2013 metais pasiūlymas dėl naujos limitų direktyvos) nustatytus pagrindinių teršalų išmetamo kiekio mažinimo uždavinius, iki 2020 metų aplinkos oro tarša sieros dioksidu sumažėtų ne mažiau kaip 55 proc., palyginus su 2005 metais išmestu kiekiu. Didžiausias dėmesys turi būti skiriamas taršos mažinimui iš transporto ir energetikos sektorių, taikant tokias taršos mažinimo priemones, kaip mažai sieringo kuro (0,6 proc.) naudojimas šilumos gamybai namų ūkio, komercijos, žemės ūkio, pramonės sektoriuose bei šiluminėse elektrinėse, geriausių prieinamų technologijų (gamybos būdų) taikymas ypač cemento, stiklo, klinčių gamyboje, naftos perdirbime; energijos vartojimo efektyvumo didinimas sudarys sąlygas mažėti energijos gamybai sunaudojamam kuro kiekiui. 2020–2030 metų laikotarpiu turės būti imamasi papildomų priemonių sieros dioksido taršai sumažinti iki 2013 metais pasiūlyme dėl naujos limitų direktyvos 2030 metams nustatyto taršos sumažinimo tikslo – 72 proc., palyginus su 2005 metais išmestu kiekiu.

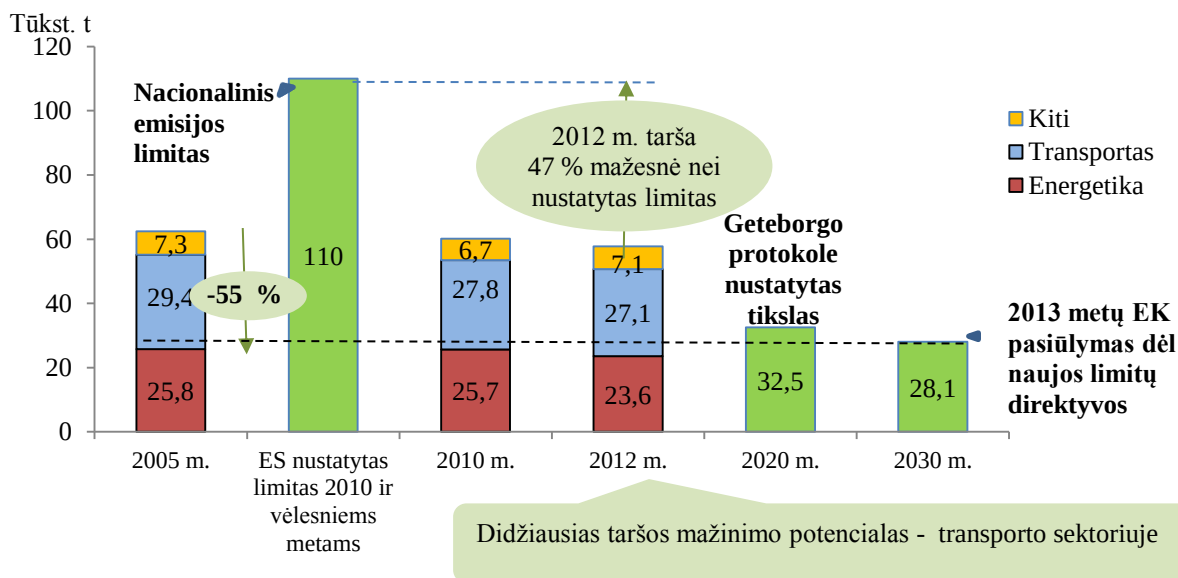
3 pav. Į aplinkos orą išmetamo sieros dioksido kiekio mažinimas Lietuvoje

Šaltinis: Aplinkos apsaugos agentūra. Tolimųjų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos Lietuvos ataskaita Jungtinėms Tautoms ir Europos Komisijai (2014 m. vasaris) – 2005–2012 m.

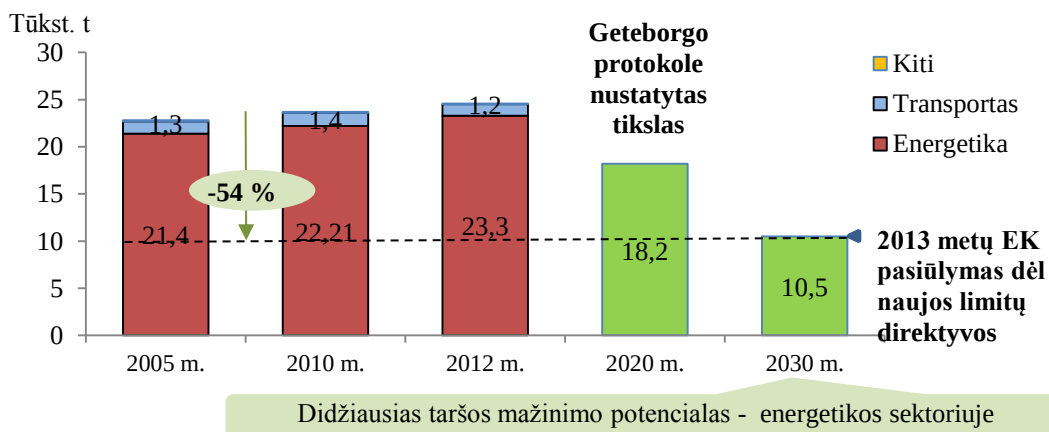
51. *Aplinkos oro taršos azoto oksidais mažinimas.* Pasiiekti, kad, įgyvendinant ES Teminėje oro taršos strategijoje, Geteborgo protokole ir 2013 metais pasiūlyme dėl naujos limitų direktyvos nustatytus pagrindinių teršalų išmetamo kiekio mažinimo uždavinius, iki 2020 metų Lietuvos aplinkos oro tarša azoto oksidais sumažėtų ne mažiau kaip 48 proc., palyginus su 2005 metais išmestu kiekiu, didžiausią dėmesį skiriant taršos mažinimui kelių transporto sektoriuje (viešojo transporto vystymui, skatinimui naudoti mažiau aplinką teršiančias ir ekologiškas transporto priemones) ir elektros bei šilumos gamybos sektoriuje (deginimo proceso modifikavimui, selektyvinio katalitinio ir nekatalitinio redukcavimo diegimui deginimo įrenginiuose, iš mažų ir vidutinio dydžio kurą deginančių įrenginių (tarp jų ir deginančių biokurą) išmetamų azoto oksidų ribinių verčių griežtinimui), energijos vartojimo efektyvumo didinimui, kuris sudarys sąlygas mažėti energijos gamybai sunaudojamam kuro kiekiui. 2020–2030 metais turės būti imamasi papildomų priemonių taršai azoto oksidais sumažinti iki 2013 metais pasiūlyme dėl naujos limitų direktyvos 2030 metams nustatyto taršos sumažinimo tikslo – 55 proc., palyginus su 2005 metais išmestu kiekiu.

4 pav. Į aplinkos orą išmetamo azoto oksidų kiekio mažinimas Lietuvoje

Šaltinis: Aplinkos apsaugos agentūra. Tolimųjų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos Lietuvos ataskaita Jungtinėms Tautoms ir Europos Komisijai (2014 m. vasaris) – 2005–2012 m.

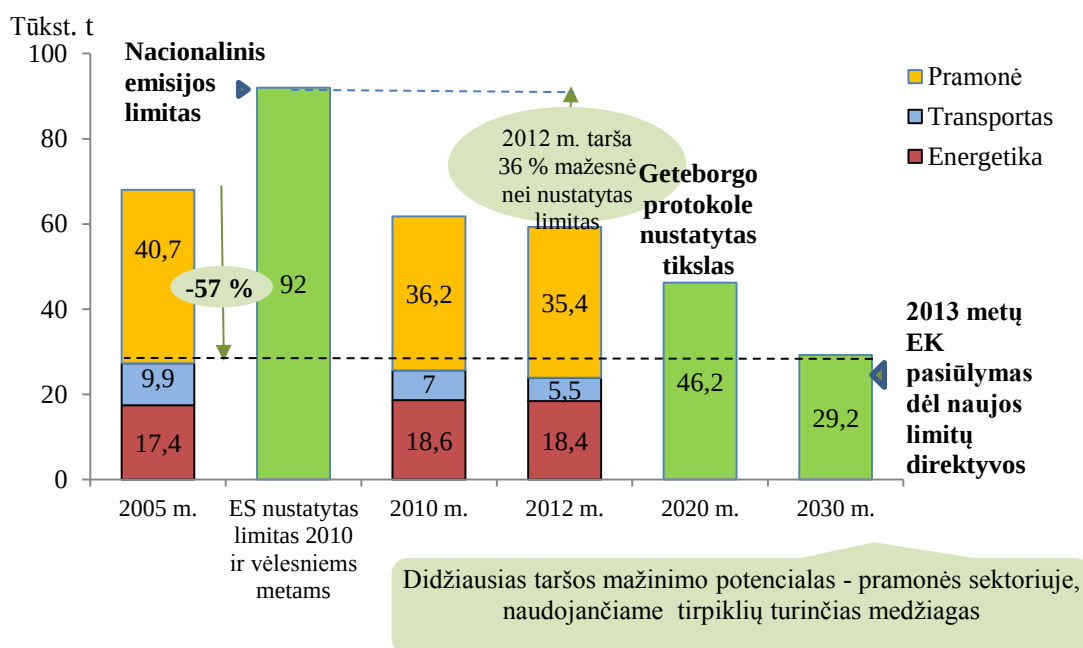
52. *Aplinkos oro taršos kietosiomis dalelėmis mažinimas.* Pasiiekti, kad, įgyvendinant Geteborgo protokole ir 2013 metų pasiūlyme dėl naujos limitų direktyvos nustatytus pagrindinių teršalų išmetamo kiekio mažinimo uždavinius, iki 2020 metų Lietuvos aplinkos oro tarša kietosiomis dalelėmis ($KD_{2,5}$) sumažėtų ne mažiau kaip 20 proc., palyginus su 2005 metais išmestu kiekiu, didžiausią dėmesį skiriant taršos mažinimui šiluminės energijos gamybos sektoriuje (ekologiškų, ekologiniais ženklais pažymėtų šildymo šaltinių naudojimo privačiuose būstuose skatinimo sistemos sukūrimui, aukšto efektyvumo kietųjų dalelių sugavimo filtrų naudojimui deginimo įrenginiuose ir šių įrenginių priežiūros gerosios praktikos taikymui, iš mažų ir vidutinio dydžio katilų (tarp jų ir deginančių kietąjį biokurą) išmetamų kietųjų dalelių ribinių verčių griežtinimui) ir transporto sektoriuje (skatinimui naudoti mažiau aplinką teršiančias ir ekologiškas transporto priemones, lengvųjų ir sunkiųjų krovininių automobilių parko modernizavimo skatinimui), nenupjautų, nesugrębtų ar kitaip nesurinktų augalų, jų dalių arba šių augalų ar jų dalių atliekų bei kitų atliekų deginimo lauke kontrolės sugriežtinimui, energijos vartojimo efektyvumo didinimui, kuris sudarys sąlygas mažėti energijos gamybai sunaudojamam kuro kiekiui. 2020–2030 metų laikotarpiu turės būti imamasi reikšmingų papildomų priemonių taršai kietosiomis dalelėmis sumažinti iki 2013 metais pasiūlyme dėl naujos limitų direktyvos 2030 metams nustatyto taršos sumažinimo tikslo – 54 proc., palyginus su 2005 metais išmestu kiekiu.

5 pav. Į aplinkos orą išmetamo kietųjų dalelių ($KD_{2,5}$) kiekio mažinimas Lietuvoje

Šaltinis: Aplinkos apsaugos agentūra. Tolimųjų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos Lietuvos ataskaita Jungtinėms Tautoms ir Europos Komisijai (2014 m. vasaris) – 2005–2012 m.

53. *Aplinkos oro taršos nemetaniniais lakiaisiais organiniais junginiais mažinimas.* Pasiiekti, kad, įgyvendinant ES Teminėje oro taršos strategijoje, Geteborgo protokole ir 2013 metų pasiūlyme dėl naujos limitų direktyvos nustatytus pagrindinių teršalų išmetamo kiekio mažinimo uždavinius, iki 2020 metų Lietuvos aplinkos oro tarša nemetaniniais lakiaisiais organiniais junginiais sumažėtų ne mažiau kaip 32 proc. palyginus su 2005 metais išmestu kiekiu, didžiausią dėmesį skiriant taršos mažinimui pramonėje, naudojančioje tirpiklių turinčias medžiagas (geresnių paviršių apdorojimo technologijų taikymui), mažiau taršių šilumos gamybos įrenginių namų ūkyje naudojimo skatinimui, lakiųjų organinių junginių nutekėjimų aptikimo ir kontrolės programų taikymui naftos perdirbimo pramonėje. 2020–2030 metų laikotarpiu turės būti imamasi papildomų priemonių taršai nemetaniniais lakiaisiais organiniais junginiais sumažinti iki 2013 metų pasiūlyme dėl naujos limitų direktyvos 2030 metams nustatyto taršos sumažinimo tikslo – 57 proc., palyginus su 2005 metais išmestu kiekiu.

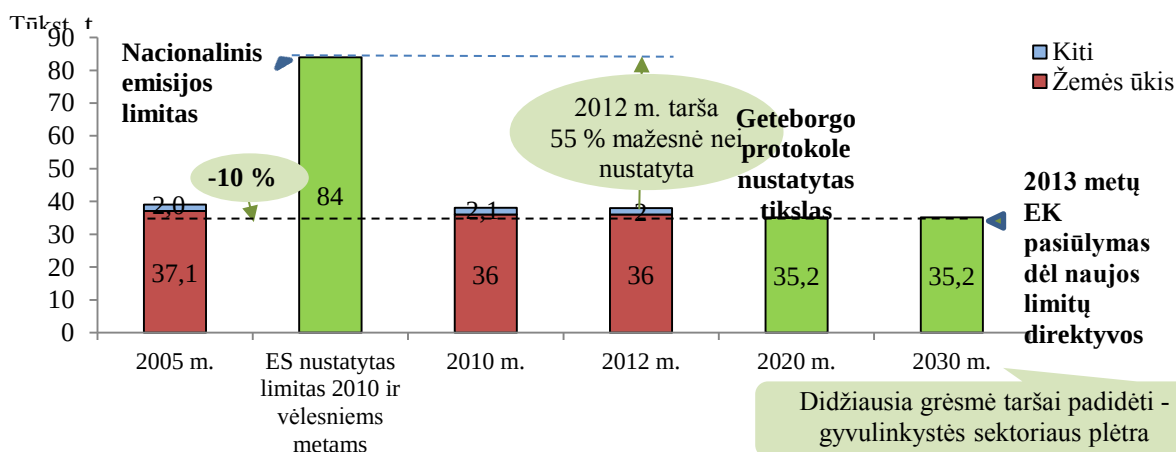
6 pav. Į aplinkos orą išmetamų nemetaninių lakiųjų organinių junginių kiekio mažinimas Lietuvoje

Šaltinis: Aplinkos apsaugos agentūra. *Tolimųjų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos Lietuvos ataskaita Jungtinėms Tautoms ir Europos Komisijai (2014 m. vasaris) – 2005–2012 m.*

54. *Aplinkos oro taršos amoniaku mažinimas.* Pasiiekti, kad, įgyvendinant ES Teminėje oro taršos strategijoje, Geteborgo protokole ir 2013 metų pasiūlyme dėl naujos limitų direktyvos nustatytus pagrindinių teršalų išmetamo kiekio mažinimo uždavinius, iki 2020 metų Lietuvos aplinkos oro tarša amoniaku sumažėtų ne mažiau kaip 10 proc., palyginus su 2005 metais išmestu kiekiu, didžiausią dėmesį skiriant taršos prevenciją užtikrinančių technologijų diegimui, taršos mažinimui gyvulininkystės sektoriuje ir taršos dėl neorganinių trąšų naudojimo mažinimui. 2020–2030 metų laikotarpiu 2013 metų pasiūlyme dėl naujos limitų direktyvos nenumatytas tolesnis taršos amoniaku mažinimas, tačiau bent jau gerosios žemės ūkio praktikos įgyvendinimui turės būti skiriamas didelis dėmesys.

7 pav. Į aplinkos orą išmetamo amoniako kiekio ribojimas Lietuvoje

Šaltinis: Aplinkos apsaugos agentūra. Tolimųjų tarpvalstybinių oro teršalų pernašų konvencijos Lietuvos ataskaita Jungtinėms Tautoms ir Europos Komisijai (2014 m. vasaris) – 2005–2012 m.

55. *Aplinkos oro taršos sunkiaisiais metalais ir policikliniais aromatiniais angliavandeniliais mažinimas.* Pasiiekti, kad, įgyvendinant ES Teminėje oro taršos strategijoje nustatytus tikslus, būtų mažinamas į aplinkos orą išmetamas tarptautiniais ir ES teisės aktais reglamentuojamas sunkiųjų metalų ir policiklinių aromatinių angliavandenilių kiekis ir užtikrinama ES reikalavimus atitinkanti aplinkos oro kokybė. Turi būti užtikrintas darnus vystymasis veiklos sričių, kurias vykdant į aplinkos orą išmetami šie aplinkai ir žmonių sveikatai ypač pavojingi teršalai ir viršijamos ar gali būti viršijamos jų normos aplinkos ore, didžiausią dėmesį skiriant taršos mažinimui kelių transporto ir šilumos energijos gamybos sektoriuose, įskaitant ir šilumos gamybą namų ūkyje, nenuopjautų, nesugrębtų ar kitaip nesurinktų augalų, jų dalių arba šių augalų ar jų dalių atliekų bei kitų atliekų deginimo lauke kontrolės sugriežtinimui, energijos vartojimo efektyvumo didinimui, kuris sudarys sąlygas mažėti energijos gamybai sunaudojamam kuro kiekiui.

56. *Nacionalinės aplinkos oro taršos ir kokybės valdymo sistemos Lietuvoje tobulinimas.* Pasiiekti, kad, įgyvendinant ES Teminėje oro taršos strategijoje nustatytus tikslus, pagal tarptautinius ir ES reikalavimus būtų vertinamas šalyje į aplinkos orą išmetamas tarptautiniais ir ES teisės aktais reglamentuojamas teršalų, tarp jų sunkiųjų metalų ir policiklinių aromatinių angliavandenilių, kiekis (sukurta ir nuolat stiprinama nacionalinė oro teršalų ir šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaitos sistema) ir aplinkos oro užterštumo jais lygis (oro kokybė), į aplinkos orą išmetamas teršalų kiekis ir aplinkos oro kokybė būtų valdomi pagal ES reikalavimus, užtikrinama ES reikalavimus atitinkanti ir link Pasaulio sveikatos organizacijos rekomenduojamų lygių artėjanti visuomenės sveikata ir aplinkai nepavojinga aplinkos oro kokybė, viešinama informacija apie aplinkos oro kokybę, aplinkos oro taršą ir jos mažinimo galimybes. Turės būti užtikrintas darnus vystymasis veiklos sričių, kurias vykdant į aplinkos orą išmetami aplinkai ir žmonių sveikatai pavojingi teršalai, didžiausią dėmesį skiriant taršos mažinimui kelių transporto, žemės ūkio ir šilumos energijos gamybos sektoriuose, įskaitant ir šilumos energijos gamybą namų ūkyje, o taip pat veiklos sričių, kurias vykdant papildomai galėtų būti vykdomos su aplinkos oro taršos mažinimu susijusios įrenginių atnaujinimo, priežiūros ir kontrolės funkcijos (pvz., šilumos gamybos įrenginių, ypač namų ūkiuose, priešgaisrinės saugos stiprinimas, miestų gatvių priežiūros technologijų atnaujinimas ir kt.).

Radiologinė aplinkos būklė

57. **Tikslas radiologinės aplinkos būklės srityje – pasiekti, kad radiologinė aplinkos būklė Lietuvoje būtų gera: radionuklido ^{137}Cs turinys aktyvumas Baltijos jūros vandenyje Lietuvos ekonominėje zonoje sumažėtų nuo 35 Bq/m^3 iki $14,6 \text{ Bq/m}^3$ 2020 metais, o radiologinė vidaus vandens telkinių ir oro tarša nedidėtų.**

Vykdomi branduolinės energetikos projektai regione (Lietuvoje, Rusijos Federacijos Kaliningrado srityje ir Baltarusijoje planuojamos atominės elektrinės, planuojami ir vykdomi su Ignalinos atominė elektrinė susiję radioaktyviųjų atliekų tvarkymo projektai) dėl potencialios radiologinės taršos gali sutrikdyti ekologinę pusiausvyrą ir kelti grėsmę gyventojų saugumui. Baltijos

jūra po Černobylio atominės elektrinės avarijos tapo ir tebėra labiausiai ilgaamžiu radionuklidu ^{137}Cs užteršta jūra pasaulyje, o Drūkšių ežeras paveiktas antropogeninės taršos dėl Černobylio atominės elektrinės avarijos ir dėl Ignalinos atominės elektrinės radionuklidų išmetimo į aplinką normalios eksploatacijos metu. Be to, kaimyninių valstybių (Rusijos Federacijos Kaliningrado srityje ir Baltarusijos) planuojamų atominių elektrinių radionuklidų išmetimai darys poveikį didžiausioms Lietuvos upėms – Nemunui ir Neriai.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys

58. *Radiologinės taršos prevencijos stiprinimas ir radiologinės taršos mažinimas:*

58.1. sustiprinti radionuklidų pernašų įtakos aplinkos oro ir vandens kokybei ir radiaciniam fonui Lietuvoje, branduolinės energetikos objektų aplinkos veiksmingą stebėseną, kontrolę ir vertinimą. Tam reikalinga modernizuoti esamą oro automatinių radiologinio monitoringo stočių tinklą ir įrengti naujas oro ir vandens automatines radiologinio monitoringo stotis. Planuojant naujos atominės elektrinės Lietuvoje statybas, tęsti šiluminio ir radiologinio poveikio vertinimą Drūkšių ežerui. Išplėsti aplinkos radiologinio monitoringo programą Lietuvos rajonuose, besiribojančiuose su kaimyninių šalių regionais, kuriuose planuojamos statyti atominės elektrinės, ypatingą dėmesį skiriant Neries ir Nemuno radiologiniam monitoringui;

58.2. siekiant, kad kaimyninėse valstybėse planuojamos statyti atominės elektrinės būtų plėtojamoms ir eksploatuojamos laikantis aukščiausių tarptautinių branduolinės energetikos standartų, reikalinga aktyviai dalyvauti įgyvendinant tarptautinius susitarimus, konvencijas ir iniciatyvas, apribojančius ar uždraudžiančius branduolinių medžiagų platinimą, didelį dėmesį skiriant branduolinio saugumo problemoms spręsti. Siekti, kad kaimyninės valstybės, planuojančios statyti atomines elektrines, atliktų išsamų poveikio aplinkai vertinimą;

58.3. siekti, kad branduolinės energetikos srityje būtų naudojamos pažangiausios technologijos, leidžiančios optimaliai sumažinti radioaktyviųjų medžiagų, patenkančių į aplinką, kiekį.

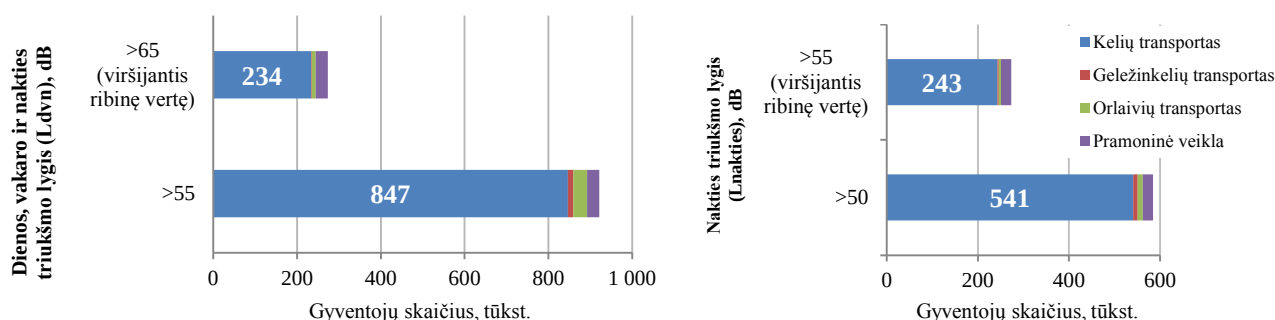
59. *Visuomenės sąmoningumo radiologinės aplinkos būklės klausimais didinimas.* Siekiant, kad atominei elektrinei susidarius avarinei situacijai gyventojai mokėtų ir galėtų apsisaugoti, reikalinga užtikrinti informacijos apie radiologinę taršą ir pavojų viešumą.

Aplinkos triukšmas

60. **Tikslas triukšmo valdymo srityje – apsaugoti gyventojus nuo žalingo aplinkos triukšmo poveikio.**

Tarp kitų aplinkos sveikatos rizikos veiksnių aplinkos triukšmas Europoje sukelia ligų naštą, kuri pagal mastą yra antra po oro taršos. Remiantis Pasaulio sveikatos organizacijos 2011 metų duomenimis, dėl transporto triukšmo poveikio ES ir kitose vakarų Europos šalyse kasmet prarandama mažiausiai vienas milijonas sveiko gyvenimo metų.

8 pav. Triukšmo (kelių, geležinkelių, orlaivių transporto ir pramoninės veiklos) veikiamų žmonių skaičius Lietuvos aglomeracijose

Šaltinis: European Environment Agency, 2012 metų triukšmo strateginio kartografavimo duomenys Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio miestų aglomeracijose, <<http://noise.eionet.europa.eu/>> [Žiūrėta 2014-04-28].

Lietuvoje pagrindiniai triukšmo šaltiniai aplinkoje yra kelių, geležinkelių ir orlaivių transportas

ir pramoninė veikla. Iš jų kelių transporto triukšmas veikia daugiausia gyventojų. Pagal 2012 metų triukšmo strateginio kartografavimo duomenis daugiau nei 78 tūkst. (apie 14 proc.) Vilniaus miesto gyventojų gyvena pastatuose, kurie yra veikiami dienos, vakaro ir nakties (paros) triukšmo rodiklio L_{dvn} ribinį dydį (65 dBA) viršijančio kelių transporto triukšmo, Kauno mieste – daugiau nei 80 tūkst. (apie 26 proc.), Klaipėdos mieste – 55 tūkst. (apie 34 proc.), Šiaulių mieste – 19 tūkst. (apie 19 proc.), Panevėžio mieste – apie tūkstantį gyventojų. Daugiau nei 67 tūkst. (apie 12 proc.) Vilniaus miesto gyventojų gyvena pastatuose, kurie yra veikiami nakties triukšmo rodiklio $L_{nakties}$ ribinį dydį (55 dBA) viršijančio kelių transporto triukšmo, Kauno mieste – daugiau nei 100 tūkst. (apie 33 proc.), Klaipėdos mieste – 48 tūkst. (apie 30 proc.), Šiaulių mieste – 22 tūkst. (apie 18 proc.), Panevėžio mieste – apie tūkstantį gyventojų.

Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2011–2012 metų audito duomenimis, ne visos savivaldybės sudaro sąlygas apsaugoti visuomenės sveikatą ir aplinką nuo triukšmo neigiamo poveikio, pavyzdžiui, 57 (iš 60) savivaldybės nepatvirtino triukšmo prevencijos zonų, t. y. teritorijų, kuriose triukšmas viršija ribinius dydžius ir kuriose būtina įgyvendinti triukšmą mažinančias priemones; dalis savivaldybių neįrengė kompensacinių priemonių prie mokyklų, ligoninių, kur viršijamas didžiausias leistinas triukšmas; ne visos savivaldybės nustatė tyliąsias zonas, kurios būtų netrikdomos transporto, pramonės ir komercinės veiklos triukšmo, todėl gyventojams gali nelikti vietų, kur pailsėti nuo mieste kylančio triukšmo; pusė Lietuvos savivaldybių nėra parengusios ir patvirtinusios triukšmo prevencijos veiksmų planų, skirtų triukšmo problemoms valdyti, nors tai padaryti jos įpareigotos 2004 m. gruodžio 31 d. įsigaliojusi Triukšmo valdymo įstatymu.

Europos Komisijos statistikos agentūros EUROSTAT duomenimis, 2012 metais apie 13,3 proc. Lietuvos gyventojų apklausų metu pažymėjo, kad kenčia dėl kaimynų ar dėl iš gatvės sklindančio triukšmo. Palyginti su kitomis Europos valstybėmis, triukšmu mažiau nei Lietuvoje skundėsi Kroatijos (9,8 proc.), Vengrijos (10,2 proc.), Norvegijos (10,8 proc.), Islandijos (11,1 proc.), Belgijos (11,5 proc.), Bulgarijos (12 proc.), Estijos (12,8 proc.), Švedijos (12,9 proc.) gyventojai. Remiantis EUROSTAT duomenimis, triukšmu besiskundžiančių gyventojų vidurkis 2012 metais Europos Sąjungos valstybėse (ES-28) – 18,8 proc. Oro ar kita aplinkos tarša 2012 metais Lietuvoje skundėsi apie 14,6 proc. gyventojų (Europos Sąjungos (ES-28) vidurkis – 14,1 proc.).

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys

61. *Aukšto lygio kelių transporto triukšmo veikiamų žmonių skaičiaus aglomeracijose mažinimas*, didelį dėmesį skiriant:

61.1. aplinkos triukšmo įvertinimo tobulinimui (aplinkos triukšmo vertinimo srities specialistų gebėjimų stiprinimui, tarptautiniu mastu pripažintų aplinkos triukšmo įvertinimo metodų ir metodikų diegimui);

61.2. aplinkos triukšmo valdymo tobulinimui (triukšmo valdymo srities teisinės bazės tobulinimui, triukšmo valdymo srities specialistų gebėjimų stiprinimui);

61.3. triukšmo aplinkoje įvertinimui sudarant triukšmo žemėlapius;

61.4. triukšmo valdymo aspektų integravimui į teritorijų planavimo ir statybos procesus, įvertinant kraštovaizdžio ypatumus, triukšmo mažinimo priemonių diegimui teritorijose, kuriose sklinda aukštas triukšmo lygis, triukšmo šaltinių priežiūros ir kontrolės stiprinimui. Konkrečios triukšmo mažinimo priemonės turi būti parenkamos ir išdėstomos atsižvelgiant ir į esminius kraštovaizdžio, teritorijų ir erdvinio planavimo principus.

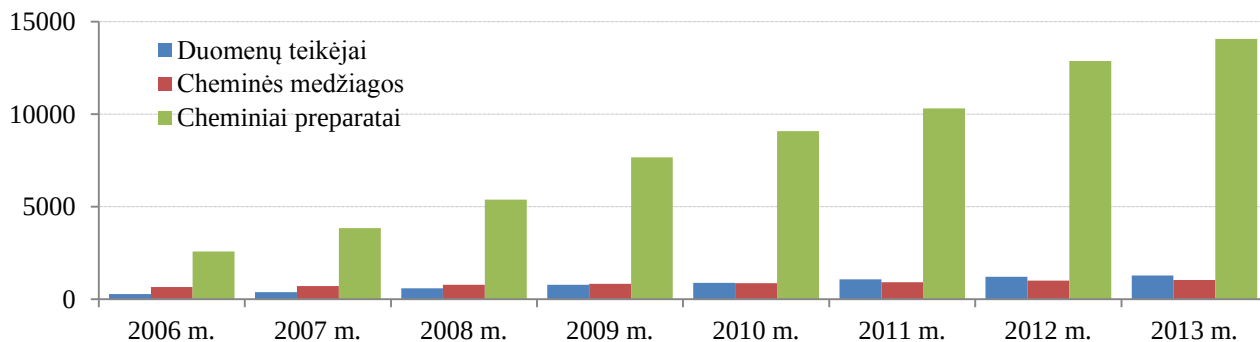
62. *Buitinės veiklos keliamo triukšmo prevencija*, siekiant, kad sumažėtų dėl kaimynų ar dėl iš gatvės sklindančiu triukšmu besiskundžiančių gyventojų dalis. Reikalinga didinti gyventojų sąmoningumą viešosios rimties trikdymo prevencijai.

Cheminės medžiagos

63. **Tikslas cheminių medžiagų valdymo srityje – sumažinti pavojingų cheminių medžiagų ir mišinių naudojimą ir jų neigiamą poveikį žmonių sveikatai ir aplinkai.**

Remiantis Eurobarometro 2011 ir 2014 metais atliktų sociologinių apklausų duomenimis, cheminių medžiagų, naudojamų kasdieniauose produktuose, poveikis žmonių sveikatai, Lietuvos gyventojams buvo viena iš labiausiai nerimą keliančių aplinkosaugos temų.

9 pav. Lietuvoje registruotų cheminių medžiagų ir mišinių skaičius*

*Cheminių medžiagų ir duomenų bazėje registruojama tik dalis cheminių medžiagų ir mišinių, todėl galima daryti prielaidą, kad užregistruota tik dalis, nors ir nemaža visų naudojamų cheminių medžiagų ir mišinių.

Šaltinis: Aplinkos apsaugos agentūra. Aplinkos informacijos valdymo integruotos kompiuterinės sistemos Cheminių medžiagų ir preparatų posistemos duomenys.

Šalies cheminių medžiagų duomenų bazėje 2013 metais įregistruota virš 14 tūkst. cheminių mišinių ir virš tūkstančio cheminių medžiagų. Didelė dalis jų yra pavojingos aplinkai ir sveikatai ir jų nuolat daugėja. Apsaugoti aplinką nuo tokio kiekio medžiagų yra sudėtinga ir brangu.

Susirūpinimą kelia ir toksikologinių duomenų trūkumas apie daugelį cheminių medžiagų, kurios gali būti išleidžiamos į aplinką, ir apie potencialų ilgalaikį cheminių medžiagų poveikį žmonėms ir aplinkai. Kai kurios cheminės medžiagos turi kancerogeninį, mutageninį ar kumuliatyvinį poveikį, kuriam sukelti gali pakakti ir labai mažos jų koncentracijos.

Nors Lietuvoje sukurta teisinė bazė ir institucinė infrastruktūra, kuri padeda įgyvendinti ES ir tarptautinius reikalavimus ir nustato nacionalinius reikalavimus, funkcionuoja cheminių medžiagų ir mišinių tvarkymo valstybinę kontrolę ir jos priežiūrą vykdančios institucijos, numatyta atsakomybė už teisės aktų reikalavimų pažeidimus, vykdomos kompanijos pramonės ir visuomenės sąmoningumui kelti, tačiau nepakankamas bendradarbiavimas ir veiklos koordinavimas tarp cheminių medžiagų ir mišinių tvarkymo valstybinę kontrolę, jos priežiūrą vykdančių institucijų ir kitų valstybės bei savivaldybių institucijų, aukštas pažeidimų skaičius. Cheminių medžiagų valdymas nėra pakankamai integruotas į ilgos trukmės darnaus vystymosi, šalies ekonominio vystymosi strateginio planavimo dokumentus.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys

64. *Cheminių medžiagų keliamos rizikos žmonių sveikatai ir aplinkai mažinimas.* Sumažinti cheminių medžiagų keliamą riziką žmonių sveikatai ir aplinkai, atliekant cheminių medžiagų rizikos vertinimą ir numatant rizikos mažinimą, didinant visuomenės aplinkosauginį sąmoningumą, verslo socialinę atsakomybę cheminės saugos srityje, gerinant informacijos apie rinkoje esančių cheminių medžiagų keliamą riziką ir jos valdymo būdus kokybę ir perdavimą.

65. *Produktų ir gaminių, turinčių cheminių medžiagų, saugumo didinimas.* Bus siekiama užtikrinti, kad iki 2020 metų cheminių medžiagų gamyba ir naudojimas būtų vykdomi taip, kad padarytų kuo mažesnę neigiamą poveikį žmonių sveikatai ir aplinkai. Tam turi būti tobulinama cheminių medžiagų ir mišinių tvarkymo priežiūros ir valstybinės kontrolės sistema, stiprinamas priežiūros institucijų bendradarbiavimas ir jų veiklos koordinavimas, teikiama pagalba mažoms ir vidutinėms įmonėms cheminių medžiagų tvarkymo reikalavimams įgyvendinti.

66. *Pavojingų cheminių medžiagų pakeitimas.* Skatinti naudojamas pavojingas aplinkai ir žmonių sveikatai chemines medžiagas pakeisti saugesnėmis cheminėmis medžiagomis arba saugesnėmis alternatyviomis technologijomis, tarp jų necheminėmis alternatyvomis. Glaudžiai ir aktyviai bendradarbiaujant su ūkio subjektais, nacionalinėmis ir ES institucijomis, skatinti mažiau pavojingų alternatyvų vertinimą ir diegimą.

67. *Cheminės taršos prevencijos skatinimas.* Sumažinti didelį susirūpinimą keliančių medžiagų naudojimą, didinti antrinių medžiagų panaudojimą, skatinti cheminių medžiagų gamybos ir naudojimo technologijų su minimaliu atliekų susidarymu vystymą ir diegimą, propaguoti geriausius prieinamus

technologijas ir gamybos būdus. Taip pat reikalinga stiprinti pavojingų cheminių produktų tiekimo į rinką ir naudojimo priežiūrą ir valstybinę kontrolę. Tokiu būdu susidarys mažiau atliekų, atliekos bus mažiau pavojingos, didės vartotojų apsauga, gerės darbuotojų darbo sąlygos.

68. *Veiksmingesnis cheminių medžiagų valdymo politikos įgyvendinimas.* Tobulinti cheminių medžiagų valdymą, taikant pažangius cheminių medžiagų valdymo principus. Saugus cheminių medžiagų valdymas sumažins kenksmingą cheminių medžiagų poveikį, leis išvengti neigiamo poveikio padarinių likvidavimo kaštų ir tuo pačiu duos ekonominę naudą. Pripažįstant cheminių medžiagų svarbą vaidmenį visuomenės raidos procese ir sąsają su beveik visais socialiniais - ekonominiais sektoriais, reikalingas integruotas požiūris į cheminių medžiagų valdymą, todėl reikalinga:

68.1. integruoti cheminių medžiagų valdymą į darnaus vystymo, šalies ekonominio vystymo strateginio planavimo dokumentus, į cheminių medžiagų valdymo procesą įtraukti visus sektorius, įskaitant privatų sektorių, nevyriausybinės organizacijas, pilietinę visuomenę, įvairias visuomenės grupes, užtikrinti veiksmingą veiklos koordinavimą tarp įvairių šios srities dalyvių. Tai padės harmoningai spręsti sveikatos ir aplinkosaugos problemas – sprendžiant vieno sektoriaus problemas, nebus bloginama situacija kitame sektoriuje;

68.2. sustiprinti ir efektyviai vykdyti cheminių medžiagų ir mišinių tvarkymo valstybinę kontrolę;

68.3. užtikrinti geresnę duomenų apie rinkoje esančias chemines medžiagas, jų savybes, poveikį, apsaugos priemones kokybę ir prieinamumą, užtikrinti, kad informacija apie chemines medžiagas ir mišinius būtų laiku perduodama visoje cheminių medžiagų tiekimo grandinėje ir būtų naudojama žmonių sveikatos ir aplinkos apsaugos tikslais. Tokiu būdu bus didinamas chemines medžiagas naudojančių asmenų informuotumas ir žmonių sveikatos ir aplinkos apsaugos lygis.

Urbanistinė aplinka

69. **Tikslas urbanistinės aplinkos srityje – pasiekti gerą urbanistinės aplinkos kokybę, tuo pačiu užtikrinant tolygų šalies teritorinį vystymą, palankias socialinio ir ekonominio urbanizuotų teritorijų vystymosi sąlygas.**

Du iš trijų Lietuvos gyventojų gyvena miestuose ir jų gyvenimo kokybei tiesioginę įtaką daro miesto aplinkos būklė. Lietuvos miestai ir kitos gyvenamosios vietovės yra tolygiai pasiskirstę šalies teritorijoje ir gerai pasiekiami, tačiau Lietuvoje regionai išsivystę netolygiai, skiriasi žmonių gerovės lygis. Gyventojų iš periferinių regionų švytuoklinė migracija į didžiuosius šalies miestus, kur yra sutelktas pagrindinis augimo, inovacijų ir darbo vietų potencialas, didina transporto poreikį, aplinkos oro taršą, šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimo lygį.

Miestai susiduria su didžiausiomis specifinėmis aplinkos problemomis: prasta oro kokybe, triukšmu, išmetamu šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekiu, atliekų ir nuotekų susidarymu, transporto spūtimis, miesto erdvę užimančiomis apleistomis, tačiau inžineriniais tinklais, kita technine infrastruktūra aprūpintomis teritorijomis, kurios apsunkina efektyvų miestų funkcionavimą ir valdymą (gyventojų/naudotojų visai ar beveik neturinčias teritorijas tenka tuščiai pervąžiuoti ar apvažiuoti, naktį apšviesti). Dėl jų auga miesto infrastruktūros išlaikymo išlaidos, didėja miestų tarša. Aplinkos apsaugos problemų miestuose atsiradimo priežastys glaudžiai susijusios ir su ekonominiais, socialiniais aspektais, todėl vietos iniciatyva sprendžiant vieną problemą galima sukelti naujų atsiradimą.

Integruoti erdvinio planavimo metodai šalyje, kurie apima ir aplinkos apsaugos klausimus, yra esminiai teritorijų planavime, užtikrinantys, kad urbanizuota aplinka būtų tvari, naši ir sveika vieta gyventi ir dirbti. Sėkmingiausios savivaldybės taiko integruotus erdvinio planavimo metodus miesto aplinkai valdyti (parengia ir patvirtina ilgalaikius ir strateginius veiksmų planus, kuriuose išsamiai analizuojami ryšiai tarp įvairių politikos krypčių ir įsipareigojimų, įskaitant visus administracinius lygius). Šiuo metu Lietuvoje nepakankamai rengiama ilgalaikių teritorijų planavimo dokumentų, kurie apimtų ir aplinkos apsaugos klausimus. Dalis savivaldybių neturi parengtų, atnaujintų savivaldybių centrų – miestų, miestelių ir kitų urbanistinių vienetų (kaimiškų seniūnijų administracinių centrų/gyvenviečių) teritorijų bendrųjų planų, nusakančių tolesnį teritorijos vystymą. Savivaldybės

stokoja lėšų parengti bendruosius, specialiuosius ir detaliuosius planus ir sutvarkyti viešąsias erdves, daugiabučių kvartalus, pagerinti susisiekimo ir inžinerinę infrastruktūrą, sutvarkyti apleistas urbanizuotas teritorijas, kurioms reikėtų keisti naudojimo būdą. Reikiamų teritorijų planavimo dokumentų nebuvimas sąlygoja padriką ūkio ir ekonominę plėtrą, apsunkina investavimą, tuo didina netolygų regionų išsivystymą ir aplinkos apsaugos problemas. Tokia situacija nesudaro veiksmingų sąlygų darniam urbanizuotos aplinkos vystymuisi.

Miestų ir miestelių bendrųjų bei detaliųjų planų rengimas, jų vystymo perspektyvų nustatymas, plėtos teritorijų numatymas, minėtų teritorijų planavimo darbų kokybė, urbanistinės struktūros tobulinimas turi labai svarbią reikšmę šių gyvenamųjų vietovių būsimai aplinkos būklei, planuojamų gyvenamųjų vietovių urbanistinei, architektūrinei, funkcinei, ekologinei bei estetinei kokybei. Esama teritorijų planavimo dokumentų rengimo praktika rodo, kad skiriasi parengtų teritorijų planavimo dokumentų kokybė, turinys ir detalumas.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys

70. *Darnaus miestų ir jų prieigų planavimo skatinimas.* Siekiant urbanistinės, architektūrinės, funkcinės, ekologinės bei estetiškos kokybės, stiprinant teritorijų sanglaudą, darnų, nuoseklų, tolygų ir gyvybingą urbanistinį vystymą, miestų planavimo ir investicijų darną, mažinant teritorinius gyvenimo kokybės skirtumus, švytuoklinę gyventojų migraciją į didžiuosius šalies miestus, transporto ir jam reikalingos infrastruktūros poreikį ir jo lemtą aplinkos taršą, klimato kaitą, bus siekiama, kad visi Lietuvos miestai ir miesteliai, kaimiškų seniūnijų administraciniai centrai/gyvenvietės turėtų atnaujintus parengtus teritorijų planavimo dokumentus, būtų parengti urbanistinių centrų vystymosi planai (įskaitant ir savivaldybių šilumos ūkio plėtos planus), suplanuojant teritoriją, kurioje nesikaupytų teršalai, savo poveikiu žalingi žmonių sveikatai ir aplinkai. Toks integruotas požiūris į darnų teritorijų planavimą vietos lygmeniu ir, ypač transporto ir šilumos gamybos bei tiekimo srityse, remiantis veiksmingomis konsultacijomis su visomis suinteresuotosiomis šalimis, yra itin svarbus siekiant sėkmingai įgyvendinti aplinkos apsaugos teisės aktų nuostatas ir norint pasiekti gerus ilgalaikius aplinkos kokybės rezultatus.

71. *Darnaus miesto susisiekimo komunikacijų planų rengimo ir įgyvendinimo skatinimas, siekiant sumažinti jų sukiamą neigiamą poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai (oro taršą, triukšmą, transporto spūstis ir išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį).* Veiksmingam susisiekimo komunikacijų planavimui rengiamos ilgalaikės vizijos, siekiant planuoti savivaldybių finansinius infrastruktūros ir transporto priemonių klausimus, kurti skatinimo sistemas, kuriomis būtų remiamas aukštos kokybės viešasis transportas, saugus dviračių ir pėsčiųjų judėjimas.

Savivaldybėse bus siekiama parengti ir įgyvendinti darnaus judumo mieste strateginius planus, atsižvelgiant į saugą ir saugumą, oro taršą, triukšmą, išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį ir energijos suvartojimą, žemės naudojimą. Politika ir priemonės, nustatytos darnaus judumo mieste planuose, kompleksiskai apims visas transporto rūšis ir formas visoje miesto aglomeracijoje: privatų ir viešąjį, keleivinį ir krovinį, motorizuotą ir bevariklį transportą, jo naudojimą ir laikymą. Sprendimai kiekvienoje savivaldybėje bus specialiai pritaikyti pagal vietos situaciją, paremti išsamiomis konsultacijomis su visuomene ir kitomis suinteresuotomis šalimis.

Parengti darnaus judumo mieste planai leis efektyviau spręsti su miesto transportu susijusias aplinkos problemas. Toks į žmones orientuotas darnaus judumo mieste planavimas optimizuos gyventojų judumą, palengvins prieigą prie įvairių miesto erdvių ir paslaugų, tuo pačiu pagerins oro kokybę, sumažins triukšmą ir sušvelnins klimato pokyčius bei prisidės prie teigiamo poveikio žmonių sveikatai.

72. *Urbanistinių tyrimų, inovacijų ir sprendimų plėtojimas ir panaudojimas.* Bus siekiama sukurti inovatyvių, moksliniais tyrimais paremtų, miestų vystymo ir modernizavimo būdų, kompleksinio miestų kvartalų modernizavimo sprendimų pavyzdžių, apimančių vandens tvarkymo, švarios viešosios ir gyvenamosios aplinkos, darnios susisiekimo sistemos, „žaliosios“ energijos sistemos, tvaraus gamtos išteklių naudojimo statyboje klausimus. Taip pat bus siekiama sukurti buvusių stambių pramoninių kompleksų pritaikymo kompleksinei veiklai (kultūrinei, aptarnavimo, gyvenamajai, pramogų bei komercinei paskirčiai) pavyzdžius, kurie galėtų tapti gairėmis šių teritorijų

tvarkymo srityje. Siekiant darnaus urbanizuotų teritorijų vystymosi, planuojant ir vykdant urbanizuotų teritorijų plėtrą turi būti užtikrinami architektūrinio ir urbanistinio paveldo apsauga, atgaivinimas ir panaudojimas visaverčiam gyventojų kokybės gerinimui, edukacijos ir kultūrinio turizmo reikmėms.

TREČIASIS SKIRSNIS EKOSISTEMŲ STABILUMO IŠSAUGOJIMAS

Kraštovaizdis, biologinė įvairovė ir ekosistemų paslaugos

73. Tikslas kraštovaizdžio apsaugos srityje – išsaugoti įvairaus teritorinio lygmens kraštovaizdžio arealus ir jų geoekologinį potencialą, užtikrinant tinkamą jų tvarkymą, naudojimą, planavimą ir darnų vystymąsi.

Šiuo metu Lietuvoje pagal kraštovaizdžio naudojimo pobūdį vyrauja su kultūrintas agrarinis kraštovaizdis (apie 51 proc.), mišraus pobūdžio miškingas mažai su kultūrintas kraštovaizdis sudaro 22,5 proc., natūralaus pobūdžio miškingas gamtinis kraštovaizdis – apie 19,5 proc., agrarinis iš dalies urbanizuotas kraštovaizdis – beveik 4 proc., urbanistinis (urbanizuotas) ir technogenizuotas kraštovaizdis – virš 3 proc. šalies teritorijos. Ekologiškai palankiausias (stabiliausias) kraštovaizdis yra šalies pietrytinėje, šiaurinėje ir pietvakarinėje dalyje, o stipriai nuplikinto (agrarinio) kraštovaizdžio arealų daugiausia yra šalies šiaurinėje ir centrinėje dalyse (Žiemgalos ir Šešupės lygumose, jose esančių upių slėniuose).

Atkūrus Nepriklausomybę, kraštovaizdžio struktūrą labiausiai veikė žemės restitucija ir rinkos ekonomikos plėtra, šalies kelių tinklo priderinimas prie Europos transporto infrastruktūros reikalavimų, intensyvi urbanizacija didžiųjų miestų priemiesčiuose ir spartus užstatytų miestų erdvių tankinimas (žaliųjų erdvių mažėjimas), miškų naudojimo intensyvėjimas ir miškingumo didėjimas, alternatyvios energetikos vystymasis, spartus menkavertės architektūros ir statinių plitimas ir statyba. Tuo pat metu padėti kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės teritorinės apsaugos teisiniai pagrindai: išplėta saugomų teritorijų ir suformuota gamtinio karkaso sistema, įtvirtinta nuo 2002 iki 2010 metų patvirtintuose valstybės, jos regionų, rajonų ir miestų bendruosiuose planuose.

Lietuvoje kraštovaizdžio būklė išlieka stabili, tačiau atskiri kraštovaizdžio tipai kinta tiek dėl renatūralizacijos procesų, klimato kaitos sukeltų poveikių, tiek dėl stichinės urbanizacijos. CORINE žemės dangos projekto duomenimis, tarp 2000 ir 2006 metų pakito 1,53 proc. Lietuvos teritorijos. Iš jų net 78 proc. pokyčių susiję su miškingomis, 18 proc. – su žemės ūkio teritorijomis. 2005 metais konstatuota, kad šalyje sparčiai smulkėja žemėnauda ir žemėvalda, didėjant apleistos žemės plotams pradėjo irti melioracijos sistemos, krūmyti pievos ir ganyklos, prasidėjo savaiminė kraštovaizdžio renatūralizacija, ypač Pietryčių Lietuvoje, Medininkų aukštumoje, centrinėje Žemaičių aukštumos dalyje. Užstatytų teritorijų ir su jomis susijusių naudmenų (sodų, tvenkinių, gatvių ir kelių) plotas per 2000–2006 metus padidėjo daugiau nei dvigubai: nuo 1,2 iki 2,8 proc. Ryškiausi pokyčiai susiję su stichine urbanizacija didmiesčių pakraščiuose, kur buvę žemdirbystės plotai, ekologinėms reikmėms anksčiau rezervuotos teritorijos, išskirtinės, jautrios ekologiniu požiūriu teritorijos prie vandens telkinių vis intensyviau naudojamos rekreacijai ir gyvenamosios paskirties pastatų statybai. Vidinėse miestų teritorijose užstatymas taip pat intensyvėja, mažėja neužstatytų, nepadengtų technogeninėmis dangomis plotų, dėl to mažėja natūralių ir pusiau natūralių teritorijų plotas, vyksta ekosistemų fragmentacija, degradoja gamtinis kraštovaizdis, kinta jo struktūra.

Baltijos jūros kranto pokyčiams jau dabar turi įtakos klimato kaita ir antropogeninė veikla – dėl Klaipėdos valstybinio jūrų uosto rekonstrukcijos ir įplaukos kanalo gilinimo stebima intensyvi kranto ruožo erozija Klaipėdos valstybinio jūrų uosto šiaurinėje pusėje. Prognozuojamas poveikis krantams siejamas ir su Šventosios uosto atstatymu, ir su numatomomis giluminio jūrų uosto statybomis. Dėl kitos statybinės veiklos, sutapusios su nešmenų kiekio mažėjimu priekrantės zonoje (povandeniniame šlaite), ekstremaliomis audromis, didėja jūros krantų abrazija. Kyla grėsmė, kad, daugėjant ekstremalių klimato reiškinių, bus būtina intensyviau taikyti didelių išlaidų reikalaujančias krantų apsaugos priemones, jos taip pat gali paveikti pajūrio ir vakarų Lietuvos upių slėnių kraštovaizdį. Klimato kaita turės įtakos karstinių reiškinių (gipso išplovimo) aktyvumui šiaurės Lietuvos karstiniame regione.

Klimato kaita darys poveikį kraštovaizdžio, ekosistemų ir biologinės įvairovės sektoriams ir kituose regionuose. Atsinaujinančios energetikos plėtotė paveiks tiek kraštovaizdžio estetinį charakterį (inžineriniai įrenginiai), tiek jo struktūrą (biologinio kuro plantacijos).

74. Tikslas biologinės įvairovės ir ekosistemų paslaugų apsaugos srityje – sustabdyti biologinės įvairovės nykimą ir ekosistemų ir jų teikiamų paslaugų kokybės blogėjimą, kur įmanoma, jas atkurti.

Biologinės įvairovės, kuri yra gyvybingoji ekosistemų dalis, mažėjimas – milžiniškas praradimas, nes dėl to sutrinka ekosistemų funkcijos, nuo kurių yra priklausomos mūsų visuomenės gerovė ir ekonomika. Nepakeistos arba mažai pakeistos ekosistemos užima daugiau kaip trečdalį Lietuvos teritorijos. Didžiausia laukinės gamtos įvairovė telkiasi miškuose ir šlapynėse. Šiuo metu Lietuvoje aptinkama apie 20,5 tūkst. gyvūnų, 1,8 tūkst. augalų ir 6,1 tūkst. grybų rūšių, iš kurių saugomos 767 rūšys (1992 metais – 501 rūšis), 53 augalų bendrijos šalyje yra ant išnykimo ribos, retos arba sparčiai nyksta, be to, Lietuvoje ir jos jūros plotuose aptinkami 54 Europos Bendrijos svarbos natūralių buveinių tipai ir 101 Europos Bendrijos svarbos augalų ir gyvūnų rūšis, iš kurių 49 reikia steigti buveinių apsaugai svarbias teritorijas.

Pagrindinės šiuo metu biologinės įvairovės išsaugojimo srityje egzistuojančios problemos:

74.1. rūšių buveinių nykimas bei jų savybių prastėjimas, ypač dėl išaugusio miškų naudojimo, žemės ir miškų ūkio technologijų kaitos (veiklos intensyvinimo, cheminių medžiagų naudojimo, monokultūrinės žemdirbystės plėtros, pievų ir ganyklų pakeitimo į ariamą žemę arba tradicinio ekstensyvaus žemės naudojimo nutraukimo, apleidžiamų arba apželdinamų miškų žemės plotų, ypač vertingų natūralių pievų, ganyklų, šlapynių ir miško aikštelių), miškų ir šlapynių natūralaus hidrologinio režimo sutrikdymo, sparčios statybų, pramonės ir infrastruktūros plėtros, vandens telkinių pakrančių užstatymo, aplinkos taršos, neracionalaus gamtos išteklių naudojimo;

74.2. rūšių populiacijų nykimas dėl individų trikdymo, netyčinio naikinimo ar neracionalaus jų išteklių naudojimo, migruojančių gyvūnų migracijos kelių suardymas arba migracijos sąlygų prastėjimas. Dėl teritorijų naudojimo būdo, hidrologinio režimo pakeitimų didėja natūralių buveinių ir rūšių vietinių populiacijų fragmentacija, blogėja sąlygos rūšims migruoti, keistis genetinė informacija tarp izoliuotų vietinių populiacijų, todėl kyla grėsmė jų išlikimui. Pavyzdžiui, stumbrai – viena griežčiausiai saugomų gyvūnų rūšių ne tik Lietuvoje, bet ir Europoje. Pirmieji stumbrai Lietuvoje įkurdinti 1969 m. įsteigto stumbryno Panevėžio rajono Pašilių miške, aptvaruose. Stumbrų populiacijos dydis kelis dešimtmečius buvo pastovus ir siekė 30-40 individų. Pastarąjį dešimtmetį populiacija kasmet didėjo nuo 10 iki 18 individų ir šiuo metu laisvėje gyvena apie 100 stumbrų teritorijoje, kuri nėra tinkama šiai rūšiai toliau natūraliomis sąlygomis plėstis dėl mažų fragmentiškų miškų, intensyvios žemdirbystės vystymo ir stumbrų daromos žalos žemės ūkio kultūroms (stumbrų padaryta žala žemės ūkio pasėliams nuo 41,6 tūkst. Lt 2007 m. išaugo iki 415 tūkst. Lt 2103 m.).

74.3. invazinių svetimžemių augalų ir gyvūnų rūšių, užimančių vietinių rūšių buveines arba suardančių pusiausvyrą ekosistemose, plitimas. Lietuvoje yra paplitę arba aktyviai plinta daug naujų augalų ir gyvūnų rūšių, iš kurių 39 rūšys yra įvertintos kaip labai pavojingos invazinės rūšys dėl jų plitimo greičio, gebėjimo užimti naujas buveines ir ypač neigiamo poveikio ekosistemoms ir vietinėms rūšims. Be to, kai kurios invazinės svetimžemės rūšys kelia grėsmę ir visuomenės sveikatai, daro didelę žalą ekonomikai, reikalauja didelių išlaidų šias naujas rūšis suvaldyti ar išnaikinti. Keičiantis klimatui, augant prekybos ir turizmo apimtims, invazinių svetimžemių rūšių problema gali aštrėti, jeigu nebus tinkamo teisinio reguliavimo ir visuomenės švietimo;

74.4. vienos institucijos, kuri būtų šalies mastu atsakinga už nuolatinį biologinės įvairovės duomenų kaupimą, analizę ir specializuotų informacinių sistemų, skirtų duomenų apie natūralias buveines ir saugomas rūšis kaupimui, kūrimą ir palaikymą, nebuvimas, dėl ko nėra pakankamai galimybių skirti reikiamą dėmesį biologinės įvairovės išsaugojimui, rengiant ir derinant ūkinės veiklos planus ir projektus, apsunkina biologinės įvairovės būklės vertinimą ir apsaugos veiksmų planavimą;

74.5. neišvystyta biologinės įvairovės būklės stebėjimo (monitoringo) ir vertinimo sistema. Tobulintina saugomų teritorijų būklės stebėjimo sistema. Trūkstant patikimų duomenų apie saugomų vertybių būklę, invazinių rūšių plitimą, jų populiacijų gausumą ir daromą žalą vietinėms rūšims, sunku laiku tinkamai įvertinti informaciją apie nepageidautinas tendencijas, laiku imtis reikalingų priemonių

būklei pagerinti, praradimams išvengti. Tik nuolatinis kraštovaizdžio, biologinės įvairovės, įskaitant ir saugomose teritorijose, būklės stebėjimas gali padėti užkirsti kelią galimiems praradimams;

74.6. vartotojiškas visuomenės požiūris į gamtą ir žemę. Dėl nepakankamo visuomenės informuotumo apie kaupiamąjį žmogaus veiklos poveikį ekosistemoms, nesugadintų ekosistemų teikiamą naudą ir būsimų praradimų kainą, visuomenėje nepakankamai vertinama biologinė įvairovė. Prognozuojama, kad išlikus dabartinėms vartojimo tendencijoms, iki 2050 metų vien tik sausumos ekosistemų biologinės įvairovės nykimas pasaulyje sukels 7 proc. bendrojo vidaus produkto praradimų;

74.7. nepakankamai veiksmingas tradicinis biologinės įvairovės apsaugos būdas – saugoti pavienes rūšis arba individualias vertingas biologine įvairove teritorijas. Europoje ir kitur pasaulyje siekiama saugoti šalies mastu vertingus kraštovaizdžius, buveines ir svarbius kitus bioįvairovės elementus, apsaugyti, saugoti ir atkurti sunaikintas ar susilpnintas ekosistemų funkcijas. Lietuvoje teisiškai ir erdviškai įteisinta gamtinio karkaso sistema, tačiau tolimesnis jo vystymas ir ekologinių jo funkcijų stiprinimas ir atstatymas gali būti ribotas dėl nepakankamų mokslinių žinių apie biologinę įvairovę ir ekosistemų funkcijas. Šiuo požiūriu svarbu inventorizuoti ekosistemas ir įvertinti jų funkcijų kokybę, sukurti ir palaikyti mokslinės informacijos apie svarbius biologinės įvairovės objektus ir ekosistemų funkcijas kaupimo ir atnaujinimo sistemą;

74.8. dėl klimato kaitos kyla grėsmė kraštovaizdžio stabilumui, ekosistemų funkcijoms ir biologinei įvairovei. Klimato kaitos poveikio nustatymą apsunkina tai, kad poveikio kraštovaizdžiui, ekosistemoms ir biologinei įvairovei tyrimų, ypač parentų daugiamečiais stebėjimais, Lietuvoje atliekama akivaizdžiai nepakankamai. Per pastaruosius kelis dešimtmečius stebimi sezoniniai atskirų gyvūnų rūšių populiacijų gausos ir migracijos laiko bei krypčių pokyčiai gali būti siejami su klimato kaita. Dėl šios priežasties biologinės įvairovės, augalijos ir gyvūnijos tyrimai ir apsauga, saugomų teritorijų išskyrimas, ypač jų tvarkymas, Lietuvoje kartais atliekamas neviseškai įvertinant gamtinius procesus ir klimato kaitos sąsajas. Iki šiol Lietuvoje nėra atlikta išsami biologinės įvairovės studija, todėl sudėtinga atsakyti į klausimus, kaip klimato kaita veikia ar tuo labiau paveiks ateityje mūsų krašto biologinę įvairovę.

Kraštovaizdžio ir biologinei įvairovei išsaugoti Lietuvoje sukurta saugomų teritorijų sistema apima 15,71 proc. šalies sausumos ploto (1990 metais – 5 proc.), didesnioji jos dalis priskirta Europos ekologiniam tinklui „Natura 2000“ – paukščių ar buveinių apsaugai svarbioms teritorijoms. Nacionalinės saugomos teritorijos kartu su Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijomis užima apie 17 proc. šalies teritorijos. Saugomų teritorijų būklę labiausiai veikia statybų ir intensyviai rekreacijai reikalingos infrastruktūros plėtra, nykstantis tradicinis ekstensyvus žemės ūkis, didėjantis privačių miškų naudojimas. Neužtenka vien įsteigti saugomas teritorijas, būtina sukurti reikiamas teises, administracines, planavimo, informavimo, švietimo bei kitas prielaidas saugomų teritorijų tikslams pasiekti, įgyvendinti konkrečias apsaugos ir tvarkymo priemones, atkurti pažeistus kompleksus bei objektus, nuolat prižiūrėti saugomus ir lankomus objektus, skatinti tradicinį žemės naudojimą saugomose teritorijose, aktyviau įtraukti saugomų teritorijų gyventojus į saugomų teritorijų apsaugą ir tvarkymą.

Genetinių išteklių (laukinių augalų, laukinių gyvūnų ir mikroorganizmų) naudojimas mokslo ir komerciniams tikslams daro reikšmingą poveikį biologinės įvairovės išsaugojimui, todėl būtina skatinti genetinių išteklių (laukinių augalų, laukinių gyvūnų ir mikroorganizmų) išsaugojimą, aplinką tausojantį prieinamumą prie genetinių išteklių, ir naudoti, gaunamos juos naudojant, sąžiningą bei teisingą pasidalijimą. Lietuva turtinga natūraliomis augalų rūšimis ir sukurtomis augalų veislėmis – Lietuvoje šiuo metu yra nustatyta daugiau kaip 4000 objektų, įtrauktų į augalų nacionalinių genetinių išteklių sąrašus. Būtina tinkamai suregulamentuoti nacionalinių genetinių išteklių išsaugojimą, įvežamų genetinių išteklių naudojimą ir gaunamos naudos pasidalijimą, kuris svarbus genetinių išteklių atkūrimui ir biologinės įvairovės išsaugojimo užtikrinimui.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys

75. *Gamtinių, agrarinių ir urbanizuotų teritorijų santykio optimizavimas*, siekiant išsaugoti krašto išskirtinumą, kraštovaizdžio ir biologinę įvairovę, užtikrinti ekosistemų gyvybingumą. Vis

daugiau pastangų turi būti sutelkta vystymosi ir išsaugojimo tikslų erdviniam derinimui, darnaus vystymo idėjų įgyvendinimui. Tam, kad būtų užtikrintos Lietuvos kraštovaizdžio formavimo socialinės ekonominės ir ekologinės funkcijos, reikia formuoti kraštovaizdį remiantis teritorinės erdvinės struktūros, joje vykstančių morfologinių procesų, istorinės raidos ir vertybių pažinimu, gerą kitų šalių kraštovaizdžio formavimo patirtimi, strateginių ir teritorijų planavimo dokumentų galimybėmis.

76. *Darnaus urbanizuotų teritorijų vystymosi skatinimas.* Siekiant, kad kuriamas kultūrinis kraštovaizdis būtų biologiškai visavertis, informatyvus, estetiškas, socialiai priimtinas, patogus ir ekonomiškai reikalingas atsižvelgti į kraštovaizdžio pobūdį, vertybes, funkcijas, raidos ypatumus. Turi būti didinama teritorijų planavimo sprendinių kokybė, skatinamas antrinis teritorijų panaudojimas statybai (konversija), išsaugomos ir lankymui pritaikomos natūralios ir pusiau natūralios teritorijos, užtikrinta kultūrinio kraštovaizdžio apsauga, atskirųjų ir priklausomųjų želdynų įveisimas, želdynų ir želdinių priežiūra, formuojamas sąmoningas visuomenės požiūris į kraštovaizdį kaip vieną svarbiausių žmogaus gyvenamąją aplinką formuojančių veiksnių. Racionalus teritorijos naudojimas – ekonominis vystymasis turi apimti ne didesnes negu reikia teritorijas, turi būti palaikomas toks antropogeninių, agrarinių ir gamtinių teritorijų santykis ir erdvinė gamtinio karkaso struktūra, kad būtų išsaugotos ir palaikomos ekosistemų funkcijos, biologinė ir kraštovaizdžio įvairovė.

77. *Pažeistų kraštovaizdžio teritorijų atkūrimas.* Užtikrinti vandens telkinių hidrologinio režimo sutrikdymo priežasčių šalinimo ir jų būklės atgaivinimo, pramonės, sandėliavimo, karjerų ir kitų pažeistų teritorijų išvalymo nuo užteršimo darbų tęstinumą, apleistų ir nenaudojamų bešeimininkių statinių, pramonės objektų likvidavimą ir jų aplinkos sutvarkymą, pažeistų teritorijų renatūralizaciją. Sutvarkius pažeistas kraštovaizdžio teritorijas, sumažės vizualinė kraštovaizdžio tarša, padidės rekreacinis sutvarkytų teritorijų potencialas ir vietinės plėtros galimybės.

78. *Žemės naudojimo ir žemėvaldų teritorinės struktūros optimizavimas,* tradicinės kraštotvarkos veiklos skatinimas. Užtikrinti, kad žmonių veiklos erdvinis organizavimas vyktų pagal įvairaus lygmens ir rūšių teritorijų planavimo dokumentų sprendinius, harmoningas kraštovaizdis būtų kuriamas, tvarkomas ir tausojamas atsižvelgiant ir derinant socialinius, ekonominius ir ekologinius visuomenės interesus.

79. *Baltijos jūros pakrantės apsauga, tinkamas atkūrimas ir tvarus naudojimas,* užtikrinant pusiausvyrą tarp Lietuvos Baltijos jūros krantonaudos ir krantosaugos interesų. Pasiiekti, kad stabilizuotųsi pajūrio juostos dalis nuo jūros iki apsauginio paplūdimio kopagūbrio, kuri 2011 metais siekė 50–70 m. Lietuva turi tik 90,66 km jūrinio kranto, todėl kranto naudojimo prioritetą teikti rekreaciniais, pajūrio kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės apsaugos tikslams. Inžinerinės krantotvarkinės priemonės naudotinos tik iškilus ekstremalioms grėsmėms gyventojų saugumui.

80. *Gamtinio karkaso ir ekosistemų funkcijų ir paslaugų stiprinimas* išsaugant ir stiprinant gamtinio karkaso teritorijų tinklo vientisumą, palaikant bendrą šalies teritorijos miškingumą, remiant tradicinius ekstensyvius žemdirbystės metodus, konservacinėmis ir atkūrimo priemonėmis sudarant sąlygas natūraliam augalų bendrijų ir gyvūnų populiacijų ir jų migracijos kelių formavimuisi, upelių, natūralių vandentakių išsaugojimui ar pažeistų atsistatymui, reguliuojant didelį natūralumą išsaugojusių teritorijų urbanizavimo lygį, skatinant atskirųjų ir priklausomųjų želdynų, želdinių įveisimą ir apsaugą, agrarinėse teritorijose skatinant ekologinę žemdirbystę ir agrarinės aplinkosaugos priemonių taikymą. Gamtinis karkasas ir ekologinis tinklas turi būti formuojamas visų lygmenų kompleksinio teritorijų planavimo dokumentais, rengiami ir įgyvendinami atskirų gamtinio karkaso ir (ar) ekologinio tinklo teritorijų tvarkymo planai, kuriuose numatomos konkrečios priemonės kraštovaizdžio struktūrai palaikyti, ekosistemų funkcijoms ir paslaugoms stiprinti, rūšims ir bendrijoms išsaugoti ir jų gyvavimo sąlygoms gerinti.

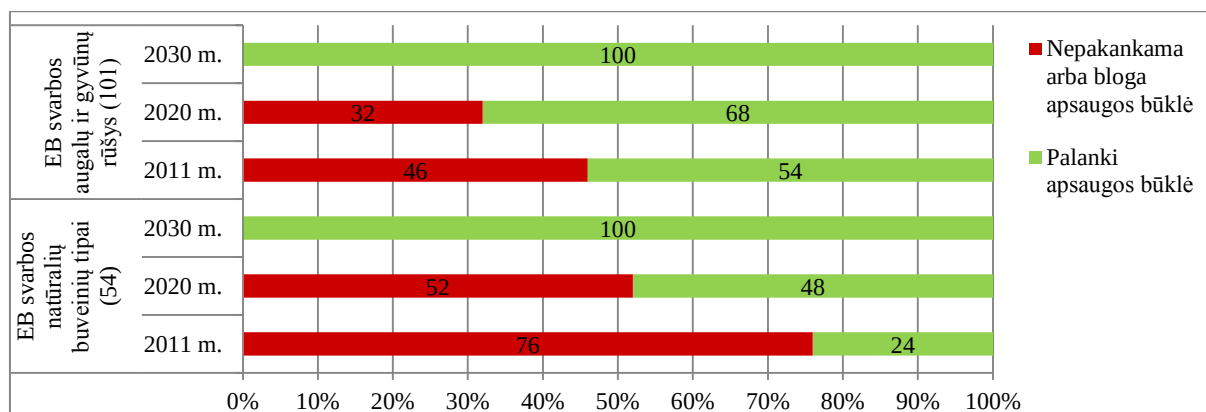
81. *Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės, ekosistemų mokslinių tyrimų plėtojimas,* sudarant sąlygas priimti ekonominės plėtros sprendimus be žalos kraštovaizdžiui, biologinei įvairovei, ekosistemų bei laukinių augalų, laukinių gyvūnų ir mikroorganizmų genetinių išteklių funkcijoms. Turi būti stiprinamas kraštovaizdžio morfologinis, procesinis, percepcinis, resursinis ir projektinis pažinimas, skatinamas atitinkamų studijų rengimas ypač vaizdingose, ekologiškai jautriose teritorijose. Būtina plėtoti ir sistemingai atlikti kraštovaizdžio monitoringą šalies, regioniniu ir vietiniu lygiu, užtikrinti šių duomenų tinkamą tvarkymą, patogų pateikimą ir laisvą prieigą vartotojui, garantuoti, kad

šie duomenys būtų naudojami teritorijų ir strateginiame planavime. Reikalinga sukurti ir palaikyti mokslinės informacijos apie laukinių augalų, laukinių gyvūnų ir mikroorganizmų genetinių išteklių, biologinės įvairovės objektus ir ekosistemų funkcijas ir paslaugas kaupimo ir atnaujinimo sistemą, stiprinti praktinį šių žinių pritaikymą priimant sprendimus.

82. *Vietovių, pasižyminčių vertingiausiais kraštovaizdžiais ir dideliu biologinės įvairovės vertybių susitelkimu, išskyrimas, teisinės apsaugos nustatymas ir tvarkymas.* Iki 2020 metų identifikuoti gamtinių požiūriu labai vertingas, bet tinkamai neapsaugotas ir dėl to pažeidžiamas vietas ir joms suteikti tinkamą apsaugą.

83. *Saugomų augalų ir gyvūnų rūšių ir buveinių išsaugojimas.* Pasiiekti, kad iki 2030 metų Lietuvoje aptinkamų Europos Bendrijos svarbos augalų ir gyvūnų rūšių ir buveinių tipų apsauga būtų palanki. Didelis dėmesys turi būti skiriamas stumbrų populiacijos Lietuvoje išsaugojimui ir gausinimui, darant kuo mažesnę poveikį žemės ūkiui. Tam reikalinga parinkti stumbrų gyvybingos populiacijos išlaikymui tinkamesnes teritorijas, įrengiant jose adaptacinius gyventi laisvėje stumbrų aptvarus.

10 pav. Lietuvoje aptinkamų EB svarbos vietinių augalų ir gyvūnų rūšių ir buveinių tipų apsaugos būklė

Šaltinis: Aplinkos ministerija.

84. *Kraštovaizdžio, ekosistemų ir biologinės įvairovės prisitaikymas prie klimato kaitos.* Įvertinti, kraštovaizdžio, ekosistemų ir biologinės įvairovės, tarp jų žuvininkystės, miškininkystės, turizmo sektorių jautrumą klimato kaitai, klimato kaitos keliamą riziką šiems sektoriams, galimybes prisitaikyti. Remiantis Europos aplinkos agentūros, Europos Sąjungos ir (ar) kitų valstybių patirtimi, atlikta analize ir lyginamosios medžiagos vertinimu bei išvadomis, numatyti veiksmingiausius prisitaikymo prie klimato kaitos priemonės ir pažangos vertinimo sistemą.

85. *Invazinių svetimžemių augalų ir gyvūnų rūšių naikinimas,* taikant įvairias naikinimo priemones ir būdus, *ir plitimo stabdymas,* stiprinant kontrolę, tiriant plitimo kelius, didinant visuomenės sąmoningumą, tobulinant teisinę bazę.

86. *Tiesioginių grėsmių biologinei įvairovei mažinimas,* įskaitant biologinei įvairovei žalingų paramos priemonių nutraukimą. Pasiiekti, kad iki 2020 metų stabilizuotųsi, o 2020–2030 metų laikotarpiu didėtų agrarinio kraštovaizdžio paukščių populiacijos.

87. *Laukinių augalų, laukinių gyvūnų ir mikroorganizmų genetinių išteklių išsaugojimas.* Bus siekiama sukurti veiksmingą laukinių augalų, laukinių gyvūnų ir mikroorganizmų genetinių išteklių valdymo sistemą, numatančią šių išteklių išsaugojimą, tausojantį jų naudojimą, apsaugos nuo niokojimo, nykimo ar visiško sunaikinimo priemones, taip užtikrinant jų tapatumą, vientisumą ir biologinės įvairovės išsaugojimą.

Biosauga

88. **Tikslas biosaugos srityje – užtikrinti, kad veikla, kurios metu yra kuriami, apdirbami, naudojami, perduodami ir išleidžiami gyvieji modifikuoti organizmai/genetiškai modifikuoti organizmai ir mikroorganizmai (toliau – GMO), atsirandantys taikant šiuolaikinę**

biotechnologiją ir galintys daryti neigiamą poveikį biologinės įvairovės išsaugojimui ir tausiam jos naudojimui, būtų vykdoma saugiai.

GMO, neatsižvelgiant į tai, ar jie į aplinką išleidžiami dideliais, ar mažais kiekiais eksperimento tikslais ar kaip komerciniai produktai, gali daugintis aplinkoje ir kirsti nacionalines sienas, taip darydami poveikį ir kitoms valstybėms. Tokio išleidimo poveikis aplinkai ir žmonių sveikatai gali būti negrįžtamas. Dėl mokslinių tyrimų trūkumo Lietuvoje GMO pavojaus vertinimai nėra išsamūs, neįvertintas GMO ekonominis ir socialinis poveikis.

Lietuvoje genetiškai modifikuoti augalai neauginami, tačiau įmanoma spontaniška GMO plitimo rizika. Vykdytos kontrolės duomenimis, iki 2014 metų Lietuvoje neaptikta GMO ar nustatyta jų išplitimo aplinkoje atvejų, tačiau gyventojai gali atsivežti GMO iš kitų šalių, dauginti ir platinti patys to nežinodami. Lietuvoje vykdoma GMO rizikos stebėseną ir kontrolę nėra pakankamai užtikrinta. Dėl sparčiai pasaulyje kuriamų naujų genetinės modifikacijos metodų ir GMO, kuriuose pakeistas ne vienas, o keli genai, atitinkamai reikalauja stiprinti GMO rizikos stebėsenos ir kontrolės sistemą.

Politikos formavimui ir veiksmingam įgyvendinimui įtakos turi ne tik atsargumo principu grindžiama valstybės institucijų suderinta veikla, bet ir visuomenės informavimas ir dalyvavimas priimančiais sprendimus dėl GMO naudojimo. Visuomenės aktyvumą lemia biosaugos svarbos suvokimas, objektyvios žinios ir išsamūs, suprantamai pateikti duomenys. Remiantis Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos inicijuotų apklausų duomenimis, Lietuvos visuomenei trūksta informacijos apie GMO: 2007 metais 44 proc. apklaustųjų nurodė, kad nėra pakankamai informuoti apie GMO, 2009 metais – 43 proc., 2010 metais – 50 proc., 2012 metais – 56,3 proc.

Esminės politikos įgyvendinimo kryptys

89. *GMO pavojaus nustatymo ir rizikos valdymo sistemos tobulinimas.* Didelis dėmesys turi būti skiriamas GMO rizikos aplinkai ir žmonių sveikatai vertinimo, pagrįsto moksliniais tyrimais, užtikrinimui, socialinių-ekonominių aspektų integravimui į moksliniais tyrimais pagrįstą GMO poveikio vertinimą.

90. *GMO stebėsenos ir kontrolės sistemos tobulinimas.* Didelis dėmesys turi būti skiriamas GMO stebėsenos metodikos ir GMO kontrolės priemonių stiprinimui.

91. *Visuomenės dalyvavimo priimančiais sprendimus dėl GMO naudojimo skatinimas.* Didelis dėmesys turi būti skiriamas Lietuvos gyventojų sąmoningumo biosaugos klausimais didinimui, stiprinant visuomenės švietimą ir informuotumą apie GMO.

VI SKYRIUS

STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMO INSTRUMENTAI

92. **Teisinis aplinkos apsaugos reguliavimas.** Siekiant sukurti realiai įgyvendinamas ir kontroliuojamas, stabilesnes teises priemones veiksmingai aplinkosaugos pažeidimų prevencijai, pažeidimų ir jų padarinių šalinimui ir viešojo intereso gynimui užtikrinti, rengiant naujų įstatymų ir kitų teisės aktų projektus ar tobulinant galiojančius teisės aktus, didesnis dėmesys privalo būti skiriamas jų įgyvendinimo mechanizmui. Priimti reikalavimai turėtų būti kuo rečiau keičiami, orientuoti į ilgalaikius įgyvendinimo tikslus. Taip pat rengiant naujus norminius teisės aktus, būtina atsižvelgti, kokio lygmens pagal teisės aktų hierarchiją šis teisės aktas turėtų būti. Reikėtų taip pat įvertinti galimybes, kad sprendimai teisėkūros procese pagal kompetenciją būtų priimami žemiausiame instituciniame lygmenyje. Tokiu būdu supaprastėtų derinimo procedūros ir būtų užtikrintas efektyvus sprendimų priėmimas.

Aplinkos apsaugos srityje svarbu, kad būtų įteisintas ir užtikrintas visų teisinių priemonių taikymas – atitinkamai sankcijos, baudos, ekonominės sankcijos, administracinės ir kitos nuobaudos bei tinkamai reglamentuoti jų taikymo mechanizmai. Svarbu užtikrinti, kad teisinė atsakomybė būtų numatyta ir taikoma tiek fiziniams, tiek ir juridiniams asmenims, o nusižengimų ir nusikaltimų veikas kvalifikuojantys kriterijai būtų aiškūs, konkretūs ir pagrįsti, atsižvelgiant į padarytų pažeidimų ir (ar) nusižengimų bei nusikaltimų aplinkybes, aplinkai padarytą žalą, jos mastą, aplinkos atkūrimo sąlygas bei kitas aplinkybes. Visa tai svarbu reglamentuoti teisės aktuose, kad būtų suprantama, kokias teises priemones reikia taikyti tiek šalinant pažeidimus, tiek ir jų padarinius.

Aplinkosaugos srityje taikomos teisinės priemonės turi turėti teigiamą poveikį žmonių ir visos visuomenės sąmoningumui, teigiamai veikti visuomenės ir atskirų asmenų elgesį ir skatinti tausojantį gamtos išteklių naudojimą. Jos turi būti prevencinės tuo aspektu, kad užkirstų kelią naujiems pažeidimams. Didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas tam, kad teisinių priemonių taikymas padėtų užtikrinti visuomenės viešuosius interesus. Teisinių priemonių užtikrinimas turėtų būti vykdomas šiomis kryptimis:

- 92.1. bendruosiuose ir specialiuosiuose įstatymuose nustatant atsakomybę tiek fiziniams asmenims, tiek ir juridiniams asmenims, ir reglamentuojant atsakomybės taikymo mechanizmus;
- 92.2. nustatant detalesnį prevencinių priemonių mechanizmą ir užtikrinant jo taikymą;
- 92.3. nustatant aplinkosaugines teisės normas, apsaugančias ir užtikrinančias viešąjį interesą;
- 92.4. užtikrinant teisės normų, nustatančių administracinę, baudžiamąją ir civilinę atsakomybę ir kitų suderinamumą tarpusavyje siekiant išvengti kolizijos;
- 92.5. suderinant teisinių priemonių taikymo principus su Europos Sąjungos teisės aktuose nustatytais principais.

93. Aplinkos apsaugos standartai ir normatyvai. Aplinkos apsaugos standartų ir norminių dokumentų, nustatančių normatyvus, rengimas ir taikymas yra vienas svarbiausių darbų įgyvendinant aplinkosaugos politiką. Kuriant nacionalinę aplinkos kokybės standartų bei normatyvų sistemą, atsižvelgiama į ES standartus naudojant aplinkos monitoringo ir taršos šaltinių kontrolės sistemų, pramonės ir žemės ūkio taršos inventorizacijos duomenis bei įvertinant geriausių technologijų ir analizės metodų įdiegimo realumą aplinkos kokybės normų laikymuisi.

Didelį dėmesį reikėtų skirti griežtų viešai tiekiamo geriamojo vandens saugos ir kokybės standartų ir normų, aplinkos oro kokybės normų laikymosi užtikrinimui, aplinkos oro taršos mažinimui, surenkamų nuotekų valymui ir surenkamo jų kiekio didinimui, pasklidusios žemės ūkio taršos mažinimui, labiau išteklius tausojančių žvejybos įrankių ir būdų naudojimo pritaikymui, dirvožemio užterštumo kenksmingomis medžiagomis mažinimui.

94. Ekonominiai instrumentai. Ekonominiai instrumentai gali būti suprantami kaip ekonominės, tiek kaip finansinės priemonės, skirtos paveikti su aplinkos apsauga, aplinkos taršos mažinimu, efektyviu išteklių naudojimu susijusį ūkio subjektų elgesį ir sprendimų priėmimą. Siekiant įgyvendinti ilgalaikius aplinkosaugos tikslus, ekonominių instrumentų pagalba bus skatinamas perėjimas iš „vartotojiškos“ į „žaliąją“ (mažo anglies dioksido kiekio technologijų, neigiamos įtakos klimato kaitai nedarančią, tausiai išteklius naudojančią ir ekologišką) ekonomiką:

94.1. Aplinkosauginiai mokesčiai ir įplaukų panaudojimas. Kuriama efektyvi mokesčių sistema, kuri būtų palankesnė ir aplinkosaugai, ir ekonomikos augimui, skatinamas mokesčių naštos perskirstymas, didinant aplinkosauginius mokesčius ir mažinant darbo jėgos apmokestinimą. Siekiama nustatyti pagrįstą mokesčių tarifą, į kurį būtų įskaičiuoti visi aplinkosauginiai kaštai ir kuris skatintų aplinkosauginių priemonių įgyvendinimą, palankesnių aplinkai technologijų (GPGB) diegimą ir tuo pačiu neslopintų ekonomikos plėtrą, nesukeltų nepageidaujamų struktūrinių ūkio pokyčių. Siekti, kad aplinkosauginių mokesčių lėšos būtų naudojamos kaip finansinė priemonė, skatinanti ūkio subjektus efektyviai vykdyti nustatytus aplinkos apsaugos reikalavimus, ieškoti optimalių aplinkosaugos priemonių ir diegti mažatliekes ir mažo anglies dioksido kiekio technologijas;

94.2. Aplinkai žalingos subsidijos. Skatinama palaipsniui pereiti nuo aplinkai žalingų subsidijų (valstybės teikiamos subsidijų, kurios sudaro sąlygas (prielaidas) vartotojams arba gamintojams didinti pajamas arba mažinti išlaidas, kurių pasekmė – blogėjanti aplinkos būklė) prie subsidijų, skatinančių darnų vystymąsi. Aplinkai žalingos subsidijos neskatina ieškoti būdų mažinti atliekų susidarymą ir teršalų išmetimą į aplinką, tausoti gamtos išteklius ir mažinti daromą žalą. Šios subsidijos sudaro sąlygas įmonėms taikyti neefektyvius gamybos metodus ir neskatina investuoti į žaliausias technologijas;

94.3. Apyvartiniai taršos leidimai. Prekyba apyvartiniais taršos leidimais skatina apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemoje dalyvaujančias įmones investuoti į aplinkai palankias technologijas arba įsigyti apyvartinių taršos leidimų aukcione, jeigu jie viršija jiems skirtas kvotas. Už lėšas, gautas aukciono būdu pardavus apyvartinius taršos leidimus, skatinamas atsinaujinančių energijos šaltinių

panaudojimas, aplinkai palankių technologijų diegimas ir energijos gamybos ir vartojimo efektyvumo didinimo projektų įgyvendinimas;

94.4. Užstato sistema. Siekiant įvykdyti nustatytas atliekų perdirbimo ar kitokio panaudojimo užduotis, tobulinama užstato už pakuotes sistema, įtraukiant įvairesnes pakuočių rūšis (pavyzdžiui, stiklinę, skardinę ar kitą pakuotę);

94.5. Žalieji viešieji pirkimai. Skatinama žaliųjų viešųjų pirkimų sistemos plėtra. Pasiiekti, kad viešųjų pirkimų būdu įsigyjant didelį poveikį aplinkai darančias prekes, paslaugas ir darbus, būtų taikomi žaliųjų pirkimų kriterijai. Tokiu būdu bus skatinamas tausios gamtos išteklių naudojimas, produktų antrinis panaudojimas ir perdirbimas, didesnis atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas, aplinkosauginių technologijų plėtra, didinama aplinkai draugiškų prekių, paslaugų ir darbų pasiūla;

94.6. Finansinė parama. Siekiama, kad valstybės, ES ir kitų šaltinių parama būtų skiriama toms sritims, kuriose yra didžiausias naujos, bazinės infrastruktūros sukūrimo poreikis ir geriausias efektyvaus aplinkosaugos problemų sprendimo potencialas, prioritetą teikiant aukštą aplinkosaugos lygį galintiems užtikrinti projektams finansuoti;

94.7. Paskolos. Sukūrus reikalingą bazinę infrastruktūrą pajamas generuojančiuose (t. y. atliekų tvarkymo, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo) sektoriuose, būtina šių sektorių įmonėse pradėti siekti ekonominio gyvybingumo. Tolimesnei sektorių plėtrai reikalinga pradėti naudoti finansų inžineriją – būdą naudoti pinigines lėšas ne kaip vienkartinę negrąžinamą subsidiją, o paskolinant šias lėšas, investuojant jas į įmonių kapitalą bei gaunant iš šių investicijų grąžą;

94.8. Garantijų sistema. Valstybės garantijos paskolos gavėjui leidžia gauti paskolą palankesnėmis finansinėmis sąlygomis nei įprastai galima gauti finansinėse rinkose. Turėdamas valstybės garantiją, paskolos gavėjas dažniausiai gali gauti lengvatines sąlygas, susijusias su palūkanų ar užstato dydžiu. Valstybės garantijos nauda yra ta, jog su garantija susijusi rizika tenka valstybei. Ši finansinė priemonė įgyvendinant aplinkos apsaugos tikslus yra naudojama įgyvendinant daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programą.

95. **Aplinkos monitoringas.** Tam, kad aplinkos monitoringo sistema teiktų patikimus ir pakankamus duomenis apie aplinkos būklę ir antropogeninio poveikio nulemtus aplinkos būklės pokyčius, reikalingas aplinkos monitoringo sistemos tobulinimas:

95.1. institucijų, vykdančių valstybinį aplinkos monitoringą, veiklos koordinavimo stiprinimas, siekiant veiksmingiau keistis informacija ir užtikrinti didesnes duomenų panaudojimo galimybes valdymo sprendimams priimti;

95.2. valstybinio biologinės įvairovės komponentų monitoringo ir būklės vertinimo sistemos tobulinimas ir palaikymas, ypatingą dėmesį skiriant saugomų rūšių ir jų buveinių, natūralių buveinių, invazinių rūšių tyrimams, tyrimams, susijusiems su aplinkos oro taršos poveikio natūralioms ir pusiau natūralioms ekosistemoms vertinimu, siekiant įgyvendinti ES reikalavimus, tarpvalstybinius įsipareigojimus ir visuomenės poreikius;

95.3. pakankamo finansavimo tarptautinius ir nacionalinius poreikius tenkinančio valstybinio aplinkos monitoringo priemonėms įgyvendinti užtikrinimas, aplinkos tyrimo laboratorinių pajėgumų stiprinimas, savalaikis esamos laboratorinės įrangos palaikymas ir atnaujinimas, aplinkos tyrimo laboratorijų akreditacijos plėtra siekiant laiku ir kokybiškai įvykdyti įsipareigojimus ES ir kitoms tarptautinėms aplinkosaugos organizacijoms;

95.4. valstybinio ir savivaldybių aplinkos oro monitoringo sistemos tobulinimas ir palaikymas, didesnę dėmesį skiriant patvariųjų organinių teršalų monitoringo vystymui, siekiant užtikrinti ES reikalavimus, tarptautinius įsipareigojimus ir visuomenės poreikius atitinkantį aplinkos oro kokybės vertinimą, nacionalinės oro teršalų apskaitos tobulinimą;

95.5. valstybinio vandens monitoringo ir būklės vertinimo sistemos tobulinimas ir palaikymas, ypač didelį dėmesį skiriant pavojingų ir kitų kontroliuojamų medžiagų tyrimams, tyrimams, susijusiems su aplinkos oro taršos poveikio gėlo vandens ekosistemoms vertinimu, siekiant užtikrinti ES reikalavimus, tarpvalstybinius įsipareigojimus ir visuomenės poreikius;

95.6. intensyvaus miško ekosistemų monitoringo tinklo plėtra, didesnę dėmesį skiriant klimato kaitos pokyčių rodiklių ir jų įtakos miškų ekosistemoms fiksavimui (šiuo metu nevykdomas pastovaus

meteorologinių reiškinių miško ekosistemose stebėjimas), tyrimams, susijusiems su aplinkos oro taršos poveikio vertinimu;

95.7. dirvožemio būklės, nepageidaujamų geologinių procesų vystymosi šlaituose ir karstinėse žemėse stebėjimo ir prognozavimo sistemos tobulinimas, sukuriant nuolatinio valstybinio monitoringo sistemą dirvožemio būklei, įskaitant ir jos pokyčiams dėl aplinkos oro taršos poveikio, stebėti, užtikrinant stebėjimų rezultatų palyginamumą ES ir tarptautiniu mastu, atnaujinant dirvožemio laboratorinių tyrimų įrangą ir programas.

96. **Aplinkos apsaugos valstybinė kontrolė.** Siekiant užtikrinti teisėtumą ir teisėtą aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo srityje, turi veikti efektyvi aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės sistema. Tam reikalinga:

96.1. nustatyti aiškius aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus, paprastas ir aiškias aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės procedūras, vienodai suprantamas tiek ūkio subjektui, tiek aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę vykdančiam pareigūnui;

96.2. sukurti efektyviai veikiančią aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę vykdančių institucijų sistemą, gebančią operatyviai ir efektyviai (veiksmingai) reaguoti į naujus aplinkos apsaugos poreikius, glaudžiai bendradarbiaujančią su kitomis priežiūrą atliekančiomis valstybės institucijomis;

96.3. aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės veiksmus nukreipti į rizikingiausių ūkio subjektų tikrinimus, didesnę dėmesį skiriant bendradarbiavimui su ūkio subjektais, jų informavimui ir konsultavimui, kitų prevencinio pobūdžio priemonių, padedančių ūkio subjektams laikytis teisės aktų reikalavimų, vykdymui;

96.4. skatinti neetatinius aplinkos apsaugos inspektorius teikti visokeriopą pagalbą institucijoms ir pareigūnams, vykdančioms aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę;

96.5. sudaryti sąlygas visuomenei gauti informaciją apie atliktus patikrinimus, jų rezultatus, aplinkos apsaugą ir gamtos išteklių naudojimą reglamentuojančių teisės aktų pažeidėjams taikytas poveikio priemones;

96.6. didinti aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų kompetenciją ir įgūdžius, sudaryti tinkamas sąlygas efektyviai kontrolei vykdyti, sukurti veiksmingą aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų skatinimo sistemą.

97. **Darnus teritorijų planavimas.** Siekiant užtikrinti šalies ekologinę pusiausvyrą, veiksmingą krašto tvarkymą, valstybinės bei regioninės aplinkos politikos įgyvendinimą, bus tobulinamas teritorijų planavimo sistemos funkcionavimas, aplinkosaugos reikalavimų įvertinimas ir integravimas į sprendinius rengiant kompleksinius ir specialiuosius teritorijų planavimo dokumentus. Tam reikalinga kurti ir plėtoti elektronines paslaugas dokumentų rengimui, registravimui ir sprendinių įgyvendinimo stebėjimui teritorijų planavimo srityje vykdyti, vystyti ar modernizuoti teritorijų planavimo dokumentų rengimo ir teritorijų planavimo proceso valstybinę priežiūros informacinę sistemą, teritorijų planavimo dokumentų registrą, teritorijų planavimo stebėsenos informacinę sistemą ir statybos leidimų ir statybos valstybinės priežiūros informacinę sistemą. Tai leis geriau valdyti teritorijų planavimo procesą ir vykdyti Lietuvos Respublikos teritorijos planavimo ir Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano įgyvendinimo stebėseną.

98. **Strateginis pasekmių aplinkai vertinimas.** Visiškai ir veiksmingai turi būti taikomas planų ir programų strateginis pasekmių aplinkai vertinimas, siekiant nustatyti galimas reikšmingas planų ir programų įgyvendinimo pasekmes aplinkai.

99. **Poveikio aplinkai vertinimas.** Siekiant padidinti poveikio aplinkai vertinimo veiksmingumą ir išvengti neigiamo reikšmingo planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai, reikalinga:

99.1. siekti, kad būtų tinkamai reglamentuota ši sritis (aiškiai įvardintos veiklos rūšys, kurioms taikomas poveikio aplinkai vertinimas, pagerintos visuomenės dalyvavimo priimančiam sprendimui galimybės, aiškiai apibrėžti reikalavimai poveikio aplinkai vertinimo dokumentų rengimui);

99.2. užtikrinti efektyvų tarpvalstybinį poveikio aplinkai vertinimą, siekiant nustatyti planuojamos ūkinės veiklos reikšmingą neigiamą poveikį ne tik Lietuvos, bet ir kaimyninių šalių aplinkai. Siekti, kad kaimyninės šalys teiktų patikimą, išsamią ir operatyvią informaciją apie planuojamos ūkinės veiklos reikšmingą neigiamą poveikį Lietuvos aplinkai.

100. Aplinkosauginis ženklėjimas – aplinkos apsaugos prevencinė priemonė tvaraus vartojimo skatinimui, informuojanti pirkėją apie paslaugų ir produktų poveikį aplinkai. Skatinant tvarų vartojimą, reikalinga:

100.1. skatinti naudoti ekologinius ženklus ir kitas ekologinės informacijos formas bei ženklėjimą, kurie suteiktų vartotojams galimybę palyginti tos pačios rūšies produktų aplinkosaugines savybes;

100.2. skatinti taikyti patikimus pačių vartotojų paskelbtus aplinkosauginius reikalavimus ir neleisti kelti klaidinančių reikalavimų.

101. Aplinkos apsaugos vadybos ir audito sistemos leidžia nuolatos gerinti aplinkosaugos veiksmingumą visų rūšių institucijose – kurti aplinkai palankią verslo ar kitos veiklos kultūrą, „žaliosios“ rinkos vystymąsi, didinti subjektų socialinę atsakomybę, aktyvų bendradarbiavimą su partneriais aplinkos apsaugos srityje. Todėl reikalinga supažindinti verslo bendruomenę ir visuomenę su pažangiomis, mažiausiai aplinką veikiančiomis įmonėmis ir kitomis institucijomis, kitomis priemonėmis populiarinti ir skatinti aplinkos apsaugos vadybos ir audito sistemų diegimą.

102. Integruota taršos prevencijos ir kontrolės sistema. Siekiant mažinti taršos iš stacionarių ūkinės veiklos objektų kenksmingą (neigiamą) poveikį aplinkai ir išvengti teršalų permetimo iš vienos aplinkos terpės į kitą, turi būti veiksmingai įgyvendinama integruota taršos prevencijos ir kontrolės sistema, vienijanti vandens, oro, žemės apsaugos ir atliekų tvarkymo priemones.

103. Aplinkos moksliniai tyrimai. Siekiant užtikrinti, kad priimami sprendimai būtų grindžiami naujausiomis mokslo turimomis žiniomis, turi būti plėtojamos ir skatinamos ilgalaikės taikomojo mokslo programos, kurios prisidėtų prie Strategijos įgyvendinimo, užtikrinamas geresnis atliekamų mokslinių tyrimų, susijusių su aplinka, koordinavimas, kad geriau būtų panaudojami jų rezultatai. Todėl bus siekiama:

103.1. plėtoti aplinkos taršos mažinimo ir kokybės gerinimo, gamtos išteklių tvaraus naudojimo, apsaugos, atkūrimo ir gausinimo mokslinius tyrimus, sudarant sąlygas ekonominės plėtros sprendimų priėmimui be žalos aplinkai;

103.2. stiprinti mokslo, studijų ir verslo, viešojo ir privataus sektorių veiklos koordinavimą ir bendradarbiavimą.

104. Duomenų ir informacijos valdymas. Išsamios, patikimos, aktualios informacijos ir duomenų apie aplinkos būklę, pagrindines jos kitimo tendencijas, antropogeninį poveikį aplinkai, prieinamumas, jų palyginamumas su kitų šalių duomenimis yra vienas iš svarbiausių veiksnių, suteikiančių patikimą pagrindą priimti pagrįstus, veiksmingus aplinkos apsaugos politikos formavimo ir įgyvendinimo tobulinimo sprendimus, o taip pat sudarančių sąlygas planuojant ūkinę veiklą išvengti ilgalaikių neigiamų padarinių ir didinti piliečių vaidmenį aplinkosaugoje. Todėl pagrindinis tikslas yra išlaikyti ir gerinti aplinkos politikai reikalingos informacijos kokybę ir prieinamumą, sumažinti susijusią administracinę našą, tam numatoma:

104.1. užtikrinti patikimų, naujausių duomenų ir informacijos prieinamumą visiems suinteresuotiems asmenims (valstybės politikams, valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms, verslininkams, plačiajai visuomenei) patogia forma (išplėsti Aplinkos informacijos valdymo integruotos kompiuterinės sistemos, integruojančios vandens, radiologinius, cheminius, vandens ir oro taršos bei kitų aplinkos sektoriaus registrų bei kadastrų duomenis, galimybes, padidinti valstybinės geologinės informacijos sistemos prieinamumą ir panaudojimo galimybes);

104.2. suvienodinti duomenų formatus kaupiant, tikrinant, saugant ir perduodant aplinkos būklės, gamtos išteklių naudojimo, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės ir kitą aplinkos apsaugos informaciją ES institucijoms;

104.3. sukurti ar modernizuoti informacines visuomenės paslaugas gyventojams ar verslui arba verslo infrastruktūrą, sudarant visiems verslo subjektams vienodas galimybes ja naudotis (sukurta ir įdiegta elektroninė Aplinkosaugos leidimų išdavimo sistema, Teritorijų planavimo proceso kontrolės informacinė sistema, modernizuoti Teritorijų planavimo dokumentų registras);

104.4. taikant naujausias informacines technologijas, geografines informacines sistemas (GIS), globalinės padėties nustatymo (GPS) sistemas, kompiuterinių išteklių bendro naudojimo (GRID) technologijas, kurti, vystyti ir plėtoti intelektualias valdymo sistemas, skirtas geodezijos (horizontalaus

ir vertikalaus pagrindo valdymo), aplinkos (aplinkos monitoringo, teritorijų planavimo, aplinkos kokybės valdymo) srityse valstybės ir savivaldybių lygmenyse;

104.5. tobulinti informacijos ir duomenų surinkimą ir pateikimą laikantis principo „vieną kartą padaryti, daug kartų panaudoti“, t. y. sudaryti galimybę naudotis bendrais informaciniais ištekliais (įdiegti elektronines erdvių aplinkosauginių duomenų kaupimo, stebėsenos priemonės, leidžiančias sektoriams keistis, dalintis suderintais erdviniais duomenimis Europos Bendrijos ir tarpvalstybinių mastu), tokiu būdu kokybiškesnė informacija nacionaliniu, regioniniu ir vietos lygmeniu padėtų nustatyti pagrindines problemas ir tinkamiausius bei veiksmingiausius jų sprendimo būdus;

104.6. diegti informacines sistemas, susijusias su informacijos aplinkos klausimais teikimu asmenims, remiantis „vieno langelio“ principu;

104.7. plėtoti aplinkos ekonominių sąskaitų sistemą, leisiančią stebėti ekonomikos poveikį aplinkai, ir tirti, kaip jį būtų galima mažinti;

104.8. intensyviau plėtoti ir taikyti Žemės stebėjimo (pvz., palydovinės technologijos) technologijas ir priemones, padedančias formuoti ir įgyvendinti aplinkos apsaugos politiką.

105. Visuomenės dalyvavimas, informavimas ir švietimas aplinkos apsaugos klausimais. Visuomenės dalyvavimas yra vienas pagrindinių sėkmingą Strategijos įgyvendinimą lemiančių veiksnių. Todėl bus siekiama, kad visuomenė:

105.1. turėtų galimybę gauti informaciją aplinkos klausimais, būtų informuota apie aplinkos apsaugos problemas ir suinteresuota jų sprendimu. Atsakingos institucijos turėtų visuomenei skelbti daugiau informacijos apie priimtus aplinkos apsaugos reikalavimus, skatinti piliečių sąmoningumą;

105.2. turėtų galimybę dalyvauti priimant sprendimus aplinkos klausimais;

105.3. turėtų galimybę naudotis veiksmingomis teisinėmis priemonėmis ginant teisėtus interesus aplinkos klausimais ir įgyvendinant teisės aktus;

105.4. turėtų žinių, įgūdžių ir patirties įgyvendinti aplinkos apsaugos uždavinius.

Todėl numatoma:

105.5. skleisti visuomenei informaciją apie jiems suteiktas teises aplinkos srityje ir teikti su tuo susijusią informaciją, tuo būdu skatinant visuomenės dalyvavimą priimant sprendimus aplinkos klausimais;

105.6. informuoti visuomenę apie nacionalinius ir tarptautinius sprendimus bei susitarimus, politiką bei kitus svarbius dokumentus; aplinkos būklę ir veiklą, darančią arba galinčią daryti poveikį aplinkai;

105.7. didinti visuomenės aplinkosauginį sąmoningumą ir aktyvumą, ugdyti aplinkosaugines kompetencijas nuolat informuojant ir šviečiant gyventojus apie jų daromą poveikį aplinkai bei galimybes pasirinkti aplinkai palankesnius veiklos būdus ar sprendimus;

105.8. siekti Strategijoje numatytų tikslų įtraukiant aplinkosaugos ir darnaus vystymosi temas į įvairių formalaus ir neformalaus švietimo pakopų programas;

105.9. skatinti glaudesnę bendradarbiavimą su visuomeninėmis aplinkosaugos organizacijomis.

106. Tarptautinis bendradarbiavimas. Siekiant sėkmingai spręsti tarpvalstybines aplinkosaugos problemas (Baltijos jūros, kitų paviršinių ir požeminių vandenų apsaugos, naudojimo ir taršos, jūrų erdvės planavimo, upių baseinų valdymo, strateginio pasekmių aplinkai, planuojamos ūkinės veiklos vertinimo, klimato kaitos, oro taršos, biologinės įvairovės išsaugojimo ir kt.) ir stiprinti tarpvalstybinę aplinkos taršos prevenciją, bus skatinamas glaudus ir aktyvus tarptautinis bendradarbiavimas, pirmenybę teikiant glaudžiam bendradarbiavimui su Latvija, Estija ir kitomis Baltijos jūros regiono šalimis. Siekiant bendromis pastangomis išspręsti regionines ir globalias ekologines problemas, bus skatinamas ekonominių, mokslinių ir techninių ryšių vystymas, regioninių aplinkos problemų sprendimas dvišaliu ir daugiašaliu pagrindu, tarpsektorinis aplinkos problemų sprendimas, į įvairias ekonomikos plėtros sritis įtraukiant aplinkos aspektus, didinamas aplinkos apsaugai skirtų nacionalinių ir tarptautinių priemonių veiksmingumas. Bus siekiama užtikrinti, kad šalys nuolat keistųsi aktualia informacija apie aplinkos būklę, informuotų viena kitą apie aplinkos srityje susiklosčiusią ekstremalią situaciją ir nedelsdamos imtųsi bendrų veiksmų, siekdamas pašalinti tokių situacijų sukeltus padarinius.

VII SKYRIUS

BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

107. Siekiant įgyvendinti Strategijos nuostatas, svarbu integruoti aplinkosaugos politiką į kitus sektorius, ypač žemės ūkio, energetikos, transporto, todėl Strategijos įgyvendinime dalyvauja ministerijos, valstybės ir savivaldybių institucijos, nevyriausybinės organizacijos, kiti socialiniai partneriai.

108. Strategijos įgyvendinimą koordinuoja Aplinkos ministerija.

109. Strategija įgyvendinama per šalies aplinkos ir ekonomikos (ūkio) sektorių planavimo dokumentus, tokius kaip 2014–2020 metų nacionalinę pažangos programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482, Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160, Nacionalinę miškų ūkio sektoriaus plėtros 2012–2020 metų programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 569, Valstybinį atliekų tvarkymo 2014–2020 metų planą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. balandžio 16 d. nutarimu Nr. 366, Baltijos jūros aplinkos apsaugos strategiją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. rugpjūčio 25 d. nutarimu Nr. 1264, Geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo 2008–2015 metų plėtros strategiją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. rugpjūčio 27 d. nutarimu Nr. 832, Valstybinę triukšmo strateginio kartografavimo programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. birželio 14 d. nutarimu Nr. 581, Lietuvos sveikatos 2014–2025 metų programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Seimo 2014 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. XII-964, Lietuvos Respublikos kraštovaizdžio politikos kryptių aprašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gruodžio 1 d. nutarimu Nr. 1526, Nacionalinę klimato kaitos valdymo politikos strategiją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. lapkričio 6 d. nutarimu Nr. XI-2375, Valstybinę aplinkos monitoringo 2011–2017 metų programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 2 d. nutarimu Nr. 315, ir kitus strateginio planavimo dokumentus, prisidedančius prie sveikos, švarios ir saugios aplinkos, darniai tenkinančios visuomenės, aplinkosaugos ir ekonomikos poreikius, kūrimo.

110. Strategijos įgyvendinimas bus vertinamas kiekvienais metais atliekant vertinimo kriterijų reikšmių pasiekimo stebėseną, taip pat 2020 m. atliekant tarpinį, o 2030 m. – galutinį Strategijos įgyvendinimo vertinimą.

111. Aplinkos ministerija informaciją apie Strategijos įgyvendinimą kiekvienais metais teikia Vyriausybei savo metinėje veiklos ataskaitoje, o tarpinė ir galutinė Strategijos įgyvendinimo vertinimo ataskaitos skelbiamos viešai.

NACIONALINĖS APLINKOS APSAUGOS STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMO VERTINIMO KRITERIJAI IR JŲ SIEKIAMOS REIKŠMĖS

Eil. Nr.	Tikslas	Vertinimo kriterijus	Vertinimo kriterijų reikšmės		
			2012 metų	2020 metų	2030 metų
Strateginis tikslas – pasiekti, kad aplinka Lietuvoje būtų sveika, švari ir saugi, darniai tenkinanti visuomenės, aplinkosaugos ir ekonomikos poreikius					
1.		Aplinkos veiksmingumo indeksas, balais <i>Environmental Performance Index</i>	61	70	80
DARNUS GAMTOS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMAS IR ATLIEKŲ TVARKYMAS					
2.	Užtikrinti ilgalaikį racionalų tvarų valstybės funkcionavimui svarbių nacionalinių gamtos išteklių naudojimą, jų apsaugą, atsinaujinančių gamtos išteklių atkūrimą ir, kur įmanoma, gausinimą, sudarant sąlygas darniai ūkio plėtrai	Miškingumas (miško žemės ploto santykis su Lietuvos Respublikos teritorijos plotu), procentais	33,3 (2013 m.)	34,2	35
3.		Miško kirtimų ir medienos prieaugio santykis, procentais	43	50	50
4.		Žuvų išteklių būklės indeksas (indekso reikšmės: išteklių būklė bloga (<0,35), prasta (0,35-0,44), vidutinė (0,45-0,54), gera-vidutinė (0,55-0,64), gera (>0,64))	0,5	0,6	0,64
5.		Atkurtų ir rekreaciniams ar kitiems poreikiams pritaikytų kasybos darbais pažeistų teritorijų dalis, procentais	70	95	100
6.		Šalies teritorijos dalis, kuriai atliktas žemės gelmių erdvinis geologinis kartografavimas M 1:50 000 masteliu, procentais	48 (2011 m.)	56	80
7.		Briedžių populiacijos tankumas vnt./1000 ha miško (pagal vyraujančius miško tipus)	1–4	1–4	1–4
8.		Tauriųjų elnių populiacijos tankumas, vnt./1000 ha miško (pagal vyraujančius miško tipus)	6–15	6–15	6–15
9.		Stirnų populiacijos tankumas, vnt./1000 ha miško (pagal vyraujančius miško tipus)	15–55	15–55	15–55
10.		Metinis vilkų skaičius, vienetais	250	250	250
11.		Įvertintos bebrų gausos ir sumedžiotų gyvūnų santykis, procentais	2,5	3–5	3–5
12.		Geriamojo vandens nuostoliai tinkluose, procentais	30 (2011 m.)	25	18
13.	Mažinti susidarančių atliekų kiekį, užtikrinti žmonių	Perdirbtų ir kitaip panaudotų gamybos ir kitos ūkinės	90	ne	*

Eil. Nr.	Tikslas	Vertinimo kriterijus	Vertinimo kriterijų reikšmės		
			2012 metų	2020 metų	2030 metų
	sveikatai ir aplinkai saugų atliekų tvarkymą ir racionalų atliekų medžiaginių ir energetinių išteklių naudojimą, taip sumažinant gamtos, kitų išteklių naudojimą ir atliekų šalinimą sąvartynuose	veiklos atliekų (išskyrus fosfogipso atliekas) dalis, procentais		mažiau kaip 92	
14.		Sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekio dalis nuo visų per metus susidariusių komunalinių atliekų kiekio, procentais	85	35	*
APLINKOS KOKYBĖS GERINIMAS					
15.	Užtikrinti, kad požeminio vandens, paviršinių vidaus vandens telkinių, Kuršių marių, ir Baltijos jūros būklė būtų gera, paviršiniai vandens telkiniai tiktų rekreacijos reikmėms tenkinti, o visi šalies gyventojai gautų saugos ir kokybės reikalavimus atitinkantį geriamąjį vandenį	Geros būklės vandens telkinių dalis, procentais	54 (2011 m.)	72	100
16.		Būstų, prijungtų prie geriamojo vandens tiekimo sistemos, dalis, procentais	76	83	100
17.		Būstų, prijungtų prie nuotekų tvarkymo sistemos, dalis, procentais	67	81	100
18.	Saugoti dirvožemį ir tausiai jį naudoti	Bendras organinės medžiagos kiekis dirvožemyje, procentais	3 (2010 m.)	3	ne mažiau 3
19.	Užtikrinti, kad Lietuvoje į aplinkos orą išmetamas teršalų kiekis neviršytų tarptautiniuose ir ES teisės aktuose nustatyto kiekio, oro teršalų koncentracija aplinkos ore neviršytų žmogaus sveikatai ir aplinkai nepavojingų aplinkos oro užterštumo lygių	Sieros dioksido išmetamo kiekio pokytis, palyginus su 2005 metais išmestu kiekiu, procentais***	-15,5	-55**	-72**
20.		Azoto oksidų išmetamo kiekio pokytis, palyginus su 2005 metais išmestu kiekiu, procentais***	-7,5	-48**	-55**
21.		Kietųjų dalelių (KD _{2,5}) išmetamo kiekio pokytis, palyginus su 2005 metais išmestu kiekiu, procentais***	+7,89	-20**	-54**
22.		Nemetaninių lakiųjų organinių junginių išmetamo kiekio pokytis, palyginus su 2005 metais išmestu kiekiu, procentais***	-12,7	-32**	-57**
23.		Amoniakų išmetamo kiekio pokytis, palyginus su 2005 metais išmestu kiekiu, procentais***	-3	-10**	-10**
24.		Aplinkos oro monitoringo stočių, kuriose viršyta kietųjų dalelių (KD ₁₀) koncentracijos vidutinė metinė ribinė vertė, skaičius, vienetais	0	0	0
25.		Aplinkos oro monitoringo stočių, kuriose viršyta kietųjų dalelių (KD ₁₀) koncentracijos paros ribinė vertė, skaičius, vienetais	3 (2013 m.)	0	0
26.		Aplinkos oro monitoringo stočių, kuriose viršyta kietųjų dalelių (KD _{2,5}) koncentracijos vidutinė metinė siektina vertė, skaičius, vienetais	0	0	0
27.		Aplinkos oro monitoringo stočių, kuriose viršyta	4	0	0

Eil. Nr.	Tikslas	Vertinimo kriterijus	Vertinimo kriterijų reikšmės		
			2012 metų	2020 metų	2030 metų
		benzo(a)pireno koncentracijos vidutinė metinė siektina vertė, skaičius, vienetais	(2013 m.)		
28.	Tikslas radiologinės aplinkos būklės srityje – pasiekti, kad radiologinė aplinkos būklė Lietuvoje būtų gera: radionuklido ¹³⁷ Cs turinis aktyvumas Baltijos jūros vandenyje Lietuvos ekonominėje zonoje sumažėtų nuo 35 Bq/m ³ iki 14,6 Bq/m ³ 2020 metais, o radiologinė vidaus vandens telkinių ir oro tarša nedidėtų	Radionuklido ¹³⁷ Cs turinis aktyvumas Baltijos jūros vandenyje Lietuvos ekonominėje zonoje, Bq/m ³	35	14,6	14,6
29.	radionuklido ¹³⁷ Cs turinis aktyvumas Baltijos jūros vandenyje Lietuvos ekonominėje zonoje sumažėtų nuo 35 Bq/m ³ iki 14,6 Bq/m ³ 2020 metais, o radiologinė vidaus vandens telkinių ir oro tarša nedidėtų	Radiologinė oro tarša – bendrojo beta aktyvumo vidutinė vertė atmosferos iškritose, Bq/m ² per parą	0,1	<2,5	<2,5
30.	Apsaugoti gyventojus nuo žalingo aplinkos triukšmo poveikio	Aukšto lygio (didesnio kaip 65 dBA, L _{dvn}) kelių transporto triukšmo veikiamuose pastatuose gyvenančių žmonių dalis aglomeracijose, procentais	19	17	14
31.		Gyventojų, teigiančių, kad jie kenčia nuo triukšmo, dalis, procentais (Eurostat)	13,3	12,6	11,4
32.	Sumažinti pavojingų cheminių medžiagų ir mišinių naudojimą ir jų neigiamą poveikį žmonių sveikatai ir aplinkai	Šio tikslo įgyvendinimo stebėsenai atlikti vertinimo kriterijų numatys Aplinkos ministerija, ES lygiu nustačius vertinimo kriterijus pažangai vertinti cheminių medžiagų srityje įgyvendinant ES 7-ąją aplinkosaugos veiksmų programą			
33.	Pasiekti gerą urbanistinės aplinkos kokybę, tuo pačiu užtikrinant tolygų šalies teritorinį vystymą, palankias socialinio ir ekonominio urbanizuotų teritorijų vystymosi sąlygas	Šio tikslo įgyvendinimo stebėsenai atlikti vertinimo kriterijų numatys Aplinkos ministerija, ES lygiu nustačius vertinimo kriterijus urbanistinės aplinkos kokybei vertinti įgyvendinant ES 7-ąją aplinkosaugos veiksmų programą			
EKOSISTEMŲ STABILUMO IŠSAUGOJIMAS					
34.	Išsaugoti įvairaus teritorinio lygmens kraštovaizdžio arealus ir jų geoekologinį potencialą, užtikrinant tinkamą jų tvarkymą, naudojimą, planavimą ir darnų vystymąsi	Gamtinio karkaso (natūralių ir pusiau natūralių teritorijų – miškų, kitų želdinių, pelkių, vandenų, natūralių pievų ir ganyklų, nenaudojamos žemės) ploto santykis su Lietuvos Respublikos teritorijos plotu, procentais	49,2 (2014-01-01)	60	60
35.	Sustabdyti biologinės įvairovės nykimą ir ekosistemų ir jų teikiamų paslaugų kokybės blogėjimą, kur įmanoma, jas atkurti	Nualintų ekosistemų, jų būklės ir funkcijų pagerėjimas, procentais	0****	15	
36.		Lietuvoje aptinkamų Europos Bendrijos svarbos vietinių augalų ir gyvūnų rūšių dalis, kurių apsaugos būklė palanki, procentais	54 (2011 m.)	68	100
37.		Lietuvoje aptinkamų Europos Bendrijos svarbos buveinių tipų dalis, kurių apsaugos būklė palanki, procentais	24 (2011 m.)	48	100

Eil. Nr.	Tikslas	Vertinimo kriterijus	Vertinimo kriterijų reikšmės		
			2012 metų	2020 metų	2030 metų
38.		Lietuvos sausumos teritorijos dalis, priskirta saugomoms teritorijoms ir (arba) Europos ekologiniam tinklui „Natura 2000“, procentais	15,7 (2013 m.)	17	17
39.		Lietuvos jūrinės teritorijos dalis, priskirta saugomoms teritorijoms ir (arba) Europos ekologiniam tinklui „Natura 2000“, procentais	2,4	10	10
40.	Užtikrinti, kad veikla, kurios metu yra kuriami, apdirbami, naudojami, perduodami ir išleidžiami gyvieji modifikuoti organizmai/genetiškai modifikuoti organizmai ir mikroorganizmai, atsirandantys taikant šiuolaikinę biotechnologiją ir galintys daryti neigiamą poveikį biologinės įvairovės išsaugojimui ir tausiam jos naudojimui, būtų vykdoma saugiai	Neapgalvotai išleistų genetiškai modifikuotų organizmų į rinką ir genetiškai modifikuotų organizmų išplitimo į aplinką atvejų skaičius, vienetais	0	0	0

*reikšmės bus nustatytos Europos Parlamentui ir Tarybai priėmus Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2008/98/EB dėl atliekų, 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų, 1999/31/EB dėl atliekų sąvartynų, 2000/53/EB dėl eksploatuoti netinkamų transporto priemonių, 2006/66/EB dėl baterijų ir akumuliatorių bei baterijų ir akumuliatorių atliekų ir 2012/19/ES dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų.

**nurodyti preliminarūs teršalų išmetamo kiekio mažinimo uždaviniai: 2020 m.– pateikti 2012 m. atnaujintame TTOTPK Geteborgo protokole ir Europos Komisijos 2013 m. gruodžio 18 d. pasiūlyme dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo, kuria iš dalies keičiama direktyva 2003/35/EB, o 2030 m. – Europos Komisijos 2013 m. gruodžio 18 d. pasiūlyme dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo, kuria iš dalies keičiama direktyva 2003/35/EB.

*** ženklas „+“ rodo padidėjimą, o „-“ – sumažėjimą.

**** vertinimas bus pradėtas 2015 metais, Aplinkos ministerijai parengus vertinimo metodiką ir atlikus ekosistemų būklės inventorizaciją.